

19 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 19 januari fm.

	Sid.
Vid remiss av statsverkspropositionen	3
Meddelande om enkel fråga av herr Nihlfors ang. tillhandahållande på postkontoren av blanketter för arbetsgivaruppgifter och för självdeklaration	83

Tisdagen den 19 januari em.

Vid remiss av statsverkspropositionen (forts.)	83
--	----

Tisdagen den 19 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 11, den 12 och den 13 innevarande januari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Ståhl, som vid kammarens sammanträde den 11 innevarande januari beviljats ledighet från och med samma dag, denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Vid remiss av statsverkspropositionen

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1965/66.

Därvid anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Förenta Nationerna genomgår för närvarande en finansiell kris, som i verkligheten naturligtvis är en mycket allvarlig politisk kris. Det pågår en dragkamp, där Sovjetunionen vill pressa till sig rösträtt trots stadgans bestämmelser, vilka skulle i ett visst läge beröva en medlem, som inte betalar de bestämda avgifterna, rösträtten. Man förklarar att man efteråt, sedan man fått sin rösträtt, kan överväga ett frivilligt bidrag. För Förenta Nationernas framtida möjligheter är det naturligtvis ytterst betänkligt om medlemmarnas skyldighet att fullgöra finansiella förpliktelser eftersätts. De vidgade möjligheter till insatser för fredens sak som Förenta Nationerna har uppnått, inte minst efter Achesonplanens antagande, skulle försvinna. Därför är nu en snar uppgörelse mellan de berörda makterna

i FN och hela FN:s medlemsstock ytterst angelägen.

Det är tillfredsställande att svenska regeringen i så hög grad intresserar sig för denna angelägenhet. Men jag vill tillägga, att ju fler stater som hävdar principen om respekt för stadgans bestämmelser, desto större utsikter är det att en kompromiss kan uppnås som accepteras av båda grupperna. Jag måste fråga: Har Sveriges regering gjort allt vad på vårt land ankommer i fråga om hävdande av denna princip, att stadgans bestämmelser skall respekteras? Jag är inte säker på att inte mer kunde ha gjorts och kan göras i den saken. Just av en stat utanför maktblocken som Sverige kan det med rätta förväntas att man försöker skydda Förenta Nationernas möjligheter att tillvarata fredens intressen.

Jag ser av socialdemokratiska uttalanden av och till tecken som tyder på att man inom regeringspartiet överväger att starta en politisk strid i försvarsfrågan. Jag hoppas att man betänker sig mer än en gång innan man offerar det förtroendekapital som den svenska demokratin har vunnit genom uppgörelser i samförstånd till försvarets stärke.

Av försvarshuvudtiteln ser vi att nu en del av räkningarna för det Wennerströmska spioneriet presenteras — 50 miljoner under nästa budgetår. Det gäller en ringa del, naturligtvis, av de skador som detta spioneri medförde.

På tal om Wennerström vill jag fråga regeringen en sak. Enligt tidningspressen — och jag tänker särskilt på utländska tidningar — skulle en rysk överlöpare någon gång på våren 1963, kort tid innan Wennerström arresteras

Vid remiss av statsverkspropositionen

des, ha till en stat i Västeuropa överlämnat en lista på en del personer som i väster arbetade för det ryska spionagens räkning, och denna lista skulle bl. a. ha upptagit Wennerströms namn. Min fråga är: Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att få denna sak belyst? Är det riktigt att man i väster genom sådana uppgifter från överlöpare erhåll kunskap om Wennerströms spioneri eller uppgifter som utgjorde en mycket allvarlig grund för misstanke om spioneri?

Överenskommelsen om en skyndsam handläggning av arbetet på en stor författningsreform innebar enligt min mening ett icke ringa framsteg. Statsminister Erlander avstod — tydligen efter mycken tvekan — från att kasta in allehanda utredningar som medel att försena arbetet och hindra en reform åren 1968—1969, med hänvisning till sådana omständigheter som att det ena eller andra först måste utredas, innan man kunde ta ställning här eller där. Nu skall för det första utredningen om den kommunala demokratien vara färdig med yttranden om det kommunala sambandet o. d., i den mån det anses kunna påverka författningsreformen, så snart som möjligt under hösten innevarande år.

För det andra skall en teknisk utredning skyndsamt belysa vissa spørsmål — jag tänker särskilt på frågan om en gemensam valdag, som jag hoppas ges förtur av justitieministern vid denna tekniska utredning. — Jag infogar — ehuru det inte behandlas i detta sammanhang — att det är absolut nödvändigt att regeringen nu äntligen påskynar arbetet rörande metoderna att ge utlandssvenskarna den rösträtt som är deras demokratiska rättighet. Det håller mer och mer på att bli en skandal att regeringen förhåller denna fråga år efter år och långt efter det att man ställt en reform i utsikt.

För det tredje innebar överenskommelsen i december att förhandlingar i

författningsfrågan skall pågå hela året — man skall alltså inte avvakta några av de utredningar jag nämnt. Jag hoppas därför att resonemangen kommer i gång redan i nästa månad, efter motions-tidens slut, och att man därvid bl. a. tar upp spørsmål rörande valsystemet, som ju bör kunna genomdiskuteras ganska långt — även om besluten anstår — utan att man avvaktar de nyssnämnda utredningarna.

För övrigt är det väl självklart att den offentliga debatten i författningsfrågan bör fortgå. Att den nya utredningen söker finna ut vad det kommunala sambandet egentligen är för något — en sak man ju inom regeringspartiet hittills har gått bet på — bör inte hindra en offentlig debatt. Den kan till att börja med ha som utgångspunkt de tre eller fyra definitioner på kommunalt samband som lanserats från socialdemokratiskt håll, utan att man egentligen vet vilken av dem som anses vara den auktoritativa. Om det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta, har det väl i vår politiska historia inte på mycket länge förekommit något så dunkelt tänkt som det kommunala sambandet såsom en avgörande faktor för en stor rikspolitisk författningsreform.

På åtskilliga håll i pressen begär man besked om hur långt resonemangen mellan centerpartiet och folkpartiet om ett politiskt närmande har fortskridit. Det är knappast möjligt att göra en sådan precisering, och det är inte heller lämpligt att göra uttalanden som möjligen av den ena parten skulle kunna uppfattas som försök till påtryckning. Alla vet vid det här laget att det finns en stark stämning inom folkpartiet för att utan onödigt dröjsmål försöka åstadkomma resultat som går vida utöver ett tidigare politiskt samarbete. Det behövs en samling av de krafter som vill föra en liberal och progressiv politik.

För det första är det en sådan politik som vårt land behöver. För det andra skulle genom en sådan samling utsik-

terna öka till ett tillbakaträngande av en socialistiskt orienterad politik genom att socialdemokraternas och kommunisternas samlade röststyrka bragtes ned under 50 procent. Detta har som bekant uppnåtts under andra förhållanden vid 1956 och 1958 års andrakammarval. Vi skulle åter få större balans inom vårt politiska liv och mindre godtycke i skötseln av rikets affärer.

Vill socialdemokraterna slå vakt om tvåkammarsystemet för att i ett sådant läge utnyttja sin kvardröjande majoritet i första kammaren till en stor politisk strid om parlamentarismens och demokratiens rätta innebörd, bör de få denna strid. Jag hyser icke något tvivel om utgången, men jag hoppas att en reform som visar respekt för valviljans utslag skall kunna genomföras i samförstånd.

Finansminister Sträng har sin egen uppfattning om det kommunala sambandet. Enligt hans mening bör det bl. a. innebära, att finansdepartementet dirigerar kommunernas upplåning, så att man på ett avgörande sätt kan påverka kommunalskatten i höjande riktning. Genom ett sådant komplement till de naturliga åtgärderna för kommunal skatteutjämning trängs den kommunala självstyrelsen tillbaka. Jag hoppas att inte någon kommun vill sälja denna för en grynvälling.

Trängseln på kapitalmarknaden är stor och svår. Två saker är uppenbara: Vi har inte utrymme för en högerpolitik som skulle minska sparandet med en eller annan miljard varje år. Vidare bör en skattepolitik föras som uppmuntrar de enskilda och företagens sparande. Allt detta är väl förenligt med reformer som motverkar en statlig finansiell maktkoncentration.

Folkpartiet har i alla dessa avseenden intagit och intar en konsekvent hållning. Högerpartiet hade för några år sedan samma inställning som vi. Om man efter fjolårets utflykt vill återvända till den tidigare inställningen, skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen

relationerna inom oppositionen naturligtvis förbättras. Låt oss inte förbise, att en svältfödd kapitalmarknad är in-
kørsporten till en statlig reglering och indirekt en dirigerig av hela vårt ekonomiska liv.

Herr Sträng för en upp och nervänd finanspolitik. Han drar in köpkraft, d. v. s. stramar åt med väldiga överskott när konjunkturen är försvagade, men tillgriper stor upplåning under kraftig högkonjunktur. Jag kan nämna att siffrorna för upplåning och lånebehov under budgetåret 1961/62 visar att staten hade ett rent överskott utöver vad som krävdes för täckning av alla investeringar o. d. på 527 miljoner kronor. Man återbetalade alltså på statskulden när det var en försvagad konjunktur. Allteftersom konjunkturen sedan har stigit har herr Sträng bedrivit en mera expansiv finanspolitik. Ifrån plus 527 miljoner gick man nästa budgetår ned till 327 miljoner och har där-
efter haft en upplåning på 86 miljoner respektive 553 miljoner och beräknas nu få en upplåning på 959 miljoner, när vi har en ytterst utpräglad högkonjunktur.

Ingen kan bestrida att detta är en upp och nervänd konjunkturpolitik. Om man vill verka stabiliserande på konjunkturen, skulle man dra in pengar när det är en utpräglad högkonjunktur men inte göra det i samma mån under en depression eller en försvagad konjunktur. Om man, herr talman, hade dragit lott rörande budgetöverskotten under dessa år, hade man inte kunnat undgå att komma till ett bättre resultat än finansminister Sträng kommit till.

Det är ju inte något tillfredsställande resultat att lotten skall ge ett bättre utslag ur samhällelig planeringssynpunkt än finansministern. Att han själv anser att han alltid gör precis rätt kan ju inte ändra detta faktum. Herr Sträng har i debatten med herr Heckscher med rätta påpekat att man inte kan komma ifrån problematiken genom att hänvisa till

Vid remiss av statsverkspropositionen

ATP-sparandet som ju till stor del ersätter annat sparande inom företag, SPP och på annat sätt. Vi har i Sverige nu utpräglad kapitalbrist.

Jag vill, herr talman, än en gång slå fast att herrar Erlanders och Strängs kritik mot folkpartiet för ett par år sedan därför att vi ville ha något mindre budgetöverskott då, den kritiken är av erfarenheten till fullo vederlagd. Skattesänkningar i sparstimulerande syfte för att uppmuntra till initiativ, företagssamhet och arbetsinsatser under dessa år skulle utan tvivel ha lett både till ökad produktion — och därmed troligen inte alls till försvagat budgetläge — och till förbättring av den samhällsekonomiska balansen, bättre utnyttjande av de produktiva krafterna.

Herr Strängs budget för nästkommande år ser inte stark ut har det sagts allmänt i tidningsdebatten. Jag tror för min del att man måste instämma i detta omdöme. Man måste emellertid tillfoga att herr Sträng ju hittills alltid underskattat inkomsterna och att det väl är möjligt att han fortfarande i viss mån gör det i vidare mån än vad han själv påpekar. Hans egen kommentar mynnar ju ut i att han har underskattat inkomster och utgifter ungefär lika mycket. Trots denna förmodan att herr Strängs uppskattningar allt fortfarande har en viss ensidighet — dock, tror jag, väsentligt mycket mindre nu än för några år sedan — framstår det för den riktning jag företräder inte såsom motiverat att nämnvärt försvaga budgeten, att öka upplåningen så att den samhällsekonomiska balansen skulle kunna störas. Vi hyser alltså på denna punkt en uppfattning likartad den vi hade i fjol. Det betyder att i ett konjunkturläge av detta slag bör förslag om utgiftsökningar i stort sett kompenseras av förslag om besparingar eller förslag om ökade inkomster. Men jag vill tillägga att i ett annat konjunkturläge — sådant som det man hade för några år sedan — är det uppenbart felaktigt att, som regeringen då

gjorde, hävda samma regel. Regeringen hävdade då att man inte kunde föreslå en ökad utgift, t. ex. en sparstimulerande skattesänkning, om man inte höjde någon annan skatt. I själva verket hade det riktiga i det läget just varit att ha ett *mindre* överskott i budgeten. Folkpartiets politik är fortfarande betingad av samma principiella konjunkturpolitiska inställning som tidigare; vi tar konsekvenserna av det läge som nu föreligger.

Jag måste naturligtvis, herr talman, skjuta in ett beklagande av att herr Strängs tal om underskott i budgeten — på senare år alltid *underskott* — verkat ganska förvillande på den politiska debatten. Han avser tydligen att ge det intrycket att man aldrig kan sänka skatterna i förhållande till regeringens förslag. Då är det ju bekvämt att kalla allting för underskott.

I år har emellertid herr Sträng funnit på ett nytt sätt att vilseleda skattebetalarna. Han säger sig ha skaffat 750 miljoner till statskassan genom att sänka skatterna för det stora flertalet medborgare. Det stämmer naturligtvis inte — det vore ju rena trolleriet. Med den utgiftsnivå som regeringen föreslår behövs 500 miljoner kronor till per helår. Herr Sträng tar i sin budget bara upp en tredjedel av vad vissa skattesänkningar kostar per helår men däremot fem sjättedelar av de inkomstökningar som skattehöjningarna medför. Det är alltså bara för den där tredjedelen av skattesänkningarna han skaffat täckning. Resten av räkningen till skattebetalarna kommer nästa år om inte något oförutsett inträffar. Men den saken underlåter herr Sträng att klargöra, tydligen därför att han tror att hans tabeller skall uppfattas såsom gynnsamma av skattebetalarna.

Genom inflationen höjs ju skattetrycket inte bara formellt utan också reellt med någonting sådant som 300 miljoner kronor om året vid en 3-procentig inflation. Vid oförändrad realinkomst för

svenska folket får man alltså betala varje år 300 miljoner kronor extra i skatt såvida de formella skattebestämmelserna är oförändrade. Det talar naturligtvis finansministern inte heller om när han presenterar sitt skatteomlägningsprogram.

Som alla vet skjuter finansministern åt sidan skatteberedningens genomarbetade förslag varom politisk enighet förelåg inom själva utredningen. Han lappar i stället än en gång det gamla slitna skattetäcket. Det är sannerligen ingen storgulenhet i det greppet. Marginalskatterna sänker han med ena handen, med den andra pålägger han inkomstskiftet 20 000—30 000 kronor och något därutöver en extra, proportionell skatt på 4 procent av inkomsten, en skatt som han helt godtyckligt gifter ihop med folkpensionerna.

I samband med en mera genomgripande skattereform skulle sådant ha kunnat rättas till. Nu skjuts reformerna på framtiden. Det är ett viktigt samhällsekonomiskt intresse det gäller. Den önskvärda standardhöjningen för gruppen med lägre inkomster kan inte uppnås med överdrivna marginalskatter för de här berörda mellangrupperna. Det måste klaras i huvudsak på andra vägar, framför allt genom de ökade möjligheter till utbildning och den ändring som arbetsmarknaden i samband därmed och av andra skäl undergår.

Att folkpensionärerna nu får ett pensionstillägg fastän det inte är valår kan de tacka folkpartiet och centerpartiet för. Regeringens och högerpartiets tidigare motstånd har brutits. Realistisk politik lönar sig bättre än demonstrationspolitik.

Vi kommer att föreslå en del ändringar i budgeten. Dessa avslöjas nästa vecka och innefattar bl. a. höjda förvärvsavgdrag, vilket inte behöver nämnvärt påverka frågan om fullständig särbeskattning längre fram.

Vad gör herr Sträng åt den inflation och höjning av levnadskostnaderna som

Vid remiss av statsverkspropositionen
sedan länge pågår, numera i hastigare takt? Svaret är: ingenting. Herr Langes förklaring i går kväll att man överväger vissa åtgärder kan i detta sammanhang inte tillmätas något intresse.

Regeringen finner sig lugnt i en utveckling som troligen innebär att levnadskostnaderna om ett år ligger 6 procent högre än i dag, vilket till en tredjedel beror på en höjning av omsättnings-skatten. »Inflationsregeringen» blir tydligen den benämning under vilken den Erlanderska regeringen skall gå till historien. På 19 år har prisnivån långt mer än fördubblats: den har stigit med 114 procent fram till 1965 års slut om beräkningarna är riktiga. Under mellankrigstiden däremot — från 1923 till 1939 — sjönk och steg prisnivån något men låg ungefär lika högt vid periodens början som vid dess slut. De 13 åren från sekelskiftet till första världskriget var prisstegringen ungefär 1 procent om året. Men under de tre åren före herr Erlanders och hans vänners maktövertagande — 1943 till 1946 — var prisnivån stabil; vi hade ingen inflation alls. Levnadsstandarden steg ändå under de tre åren cirka 4 procent om året, och arbetslösheten var ringa. Det var inte prisregleringsbestämmelserna som var avgörande under dessa år utan överenskommelserna om inkomstbildning och en del andra saker.

Naturligtvis har historiska tillbakablickar endast begränsat intresse, och jag vill understryka att den fulla sysselsättningen numera är självklar. Men kvar står som ett faktum att Sverige under fredstid icke har haft kraftig inflation förrän under herr Erlanders regerings-tid, och det beror inte bara på »smitta» från utlandet. Regeringens ansvar är obestridligt.

Vad blir följden av en sådan inflationshushållning? Jo, bl. a. höjda räntor. Man kan befara att vi kommer ännu högre upp än för närvarande. Även nuvarande höga räntor räcker ur spararnas

Vid remiss av statsverkspropositionen

synvinkel inte mer än till skatten och till kompensation för prisstegringen. Någon reell ränta får spararna inte alls, om de lånar ut sitt kapital. Följden blir att det enskilda sparandet i penningform inte växer så, som naturligt vore. Spararna berövas en stor del av sin förmögenhet. Det är en social orättvisa av stora mått. Det är något skevt och ensidigt i socialdemokraternas sociala känsla, när de bara rycker på axlarna åt detta. Samhälleligt helt omotiverade olikheter i inkomst- och förmögenhetsfördelningen skapas — till nackdel för småfolket bland löntagare och pensionärer som sparar.

Alla unga människor som flyttar in i nybyggda hus får betala mycket höga hyror därför att räntorna pressas upp av inflationen. Förhållandena på byggnadsmarknaden sköts av regeringen på ett mycket ryckigt sätt, vilket leder till speciellt starka pris- och kostnadsstegringar. Det sprider sig pris- och lönemässigt till alla områden. Regeringen skjuter hela inflationsproblemet ifrån sig. Det är oansvarigt. Som de fackliga organisationernas företrädare påpekade i TV häromdagen, gör regeringen inte ens något försök att få inflationen under kontroll.

Man kommer sig inte för att ge ut ett värdefast statslån med lägre ränta men med garanti för att kapitalet höjs i takt med prisstegringen. Det vore åtminstone att ta någon hänsyn till småsparare, försäkringstagare och pensionärer.

Mycket har man i samband med skattereformen diskuterat omsättningsskattens utbytande mot en mera rationell mervärdeskatt som inte på samma sätt som omsättningsskatten verkar snedvridande på produktion och omsättning. Herr Sträng intar en mycket kallsinnig hållning till denna reform. Han gör gällande att mervärdeskatten skulle på något sätt gynna företagen på hushållens bekostnad. Får jag lov att påpeka att herr Strängs indirekta beskattning ju är lika hög som den som utredningen har

föreslagit, fastän herr Sträng i TV helt frankt påstod motsatsen. 9,8 procents omsättningsskatt, som drabbar ett i vissa avseenden mycket större område än mervärdeskatten, har ungefär samma effekt som 13 procents mervärdeskatt, om man tar hänsyn till att energiskatten och en del andra saker bevaras i det första fallet. Herr Sträng tycks tro att den som i första hand betalar skatten, han bär den också, och att det därför i det ena fallet skulle vara fråga om en större belastning på hushållen. Men hur kan han se bort från en övervältring av indirekta skatter från företagen till köparna, till hushållen, till konsumenterna?

Om man fördyrar bostadsbyggandet, blir hyrorna högre, och då får de betala som bor i husen. Inte menar finansministern på allvar att vi skall anta att det är byggmästarna som bär en sådan beskattning?

Herr Strängs övervältringsresonemang — förlåt mig, om jag säger det, herr finansminister — kan inte annat än verka överraskande. Man måste ta hänsyn till att skatter övervältras och att de som i första hand betalar inte alltid bär skatten. Jag frågar mig, om herr Sträng verkligen menar vad han säger eller om han på denna punkt finner det opportunt att låtsa att han har en social motivering när han är mera kallsinnig till mervärdeskatten än till omsen. En sådan social motivering kan han emellertid inte förebära. Det kan väl inte vara så att herr Sträng har ett ägarekomplex i förhållande till omsen och att han därför ogärna skiljer sig från den och att detta påverkar hans omdöme och gör det svårt för honom att vara objektiv.

Finansministern säger också att man inte kan binda sig under skiftande konjunkturer för en viss reformtakt när det gäller skattesystemets omläggning fram till 1970, men som skatteutredningen visade är en konjunkturanpassning av reformarbetet mycket väl möj-

lig. Däremot tycker jag att finansministern har rätt på en punkt, nämligen att det har skett en försening i utlandet med införandet av en mervärdeskatt. Ännu är läget mera oklart än man kanske tidigare hade anledning förmoda att det skulle vara år 1965. Därför har vårt land fått ett visst andrum. Jag hoppas emellertid att förhållandena i utlandet skall klarna inom loppet av ett par år. Då bör vi enligt min mening i Sverige vara beredda att skrida till handling utan onödigt dröjsmål, så att inte våra exportnäringar får ett allvarligt och onödigt handikapp därför att finansministern envist vill hålla fast vid en indirekt beskattning av den nuvarande omsens typ.

Att finansministern nu föreslår införandet av en rätt till frivillig särbeskattning noterar vi naturligtvis i folkpartiet med tillfredsställelse, ty det är en sak som vi har verkat för. Det vore kanske för mycket begärt att herr Sträng skulle skriva att regeringspartiet för kort tid sedan har röstat emot ett förslag om denna reform, när det kom från folkpartiet, men nu är man beredd att övergå till denna reform. Alla förslag verkar som om de hade kläckts i finansministerns hjärna när han själv presenterar dem. Men sådant är småsaker som vi inte fäster oss vid; vi ser mera till resultatet och är alltså glada för denna framgång.

Man bör nu utreda möjligheterna att övervinna de svårigheter och olägenheter som övergången till en fullständig särbeskattning skulle medföra, så att man inte får en icke motiverad skatte-skärpning för vissa grupper. Dessa övergångsproblem är naturligtvis högst väsentliga och behöver verkligen skyndsamt utredas. Det är en utredning som enligt min mening bör ske under parlamentarisk medverkan för att trygga tillräcklig insyn. Att inte bromsa de gifta kvinnornas arbete utanför hemmen utan att ge verklig valfrihet på rimliga villkor framstår självklart som en angelägen uppgift. Tills vidare kommer vi

Vid remiss av statsverkspropositionen

från vårt håll att föreslå höjda förvärsavdrag. Vi tror inte alls att det på något väsentligt sätt kommer att försvåra särbeskattningens eventuella införande längre fram.

Herr talman! Det finns många frågor som här skulle kunna diskuteras därför att de är av central betydelse, men det blir tillfälle till detta längre fram under riksdagen. Jag tänker härvidlag på kösamhället och den allvarliga problematik det reser, jag tänker på de handikappades levnadsvillkor, en förbättring av studiestödet som rättar till de misslag som gjordes i fjol, ett förbättrat idrottsanslag och många andra ting.

Jag skall, herr talman, till sist bara säga några ord om EFTA:s kris. Det verkar som om den svenska regeringen i Genève hade försummat att få ett löfte från London-regeringen om att den begynnande avvecklingen av importskatten, som skall äga rum och påbörjas inom en tidrymd som mätes i månader, icke skall kompenseras av att man i stället lägger på betydande kvantitativa restriktioner. Eljest är ingenting vunnet för vår export. Jag vet inte av vilken anledning man tycks ha gått förbi denna fråga, men det rör sig väl om ett förbiseende.

Ur svensk synvinkel framstår en förstärkning av EFTA såsom en ytterst viktig angelägenhet, och detta av många skäl, bl. a. av det skälet att man därigenom har utsikt att uppnå en fri nordisk varuhandel. För den nordiska sammanhållningen, ekonomiskt och politiskt, är EFTA emellertid ytterst betydelsefull även i andra avseenden. Det är tydligt att man i Danmark har blivit mycket besviken över EFTA:s kris och över att EFTA-överenskommelsen inte var så mycket att lita till som man hoppats och att därför inresset för en dansk orientering söderut i riktning mot EEC har vuxit. Det vore enligt min mening ytterst allvarligt, för att inte säga tragiskt, om Danmark åter skulle kasta blickarna söderut och överväga en isolerad anslutning till EEC.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Den frågan bör resas, och resas utan dröjsmål, vad Sverige kan göra för att åstadkomma inte blott en allmän förstärkning av EFTA utan också ett tryggande av anslutningen till EFTA för framtiden av alla de nordiska staterna. Vi bör verka för att en sådan anslutning kommer att framstå som det enda naturliga. Det är inte möjligt att påstå att inte det svenska ställningstagandet till en del handelspolitiska problem här skulle kunna ha betydelse. Jag uppmanar regeringen att betrakta dessa handelspolitiska problem även ur denna större nordiska synvinkel och inte endast se dem ur snäv handelspolitisk synvinkel.

Att trygga det nordiska samarbetet och den nordiska sammanhållningen inom EFTA:s ram framstår för mig i dag som Sveriges kanske främsta uppgift på det utrikespolitiska planet. Det är Nordens fortbestånd som ett begrepp med väsentligt och växande ekonomiskt och politiskt innehåll saken gäller.

Herr **HEDLUND** (cp):

Herr talman! Alla är vi naturligtvis överens med finansministern om att konjunkturläget och sysselsättningsmöjligheterna är goda. Vi tror också att han har rätt när han säger att detta tillstånd kommer att bestå ett tag framöver. Tillfredsställelsen över denna situation är naturligtvis så mycket större som den är allomfattande, om man ser till den västra världen. Ett undantag utgör dock som bekant England.

Det verkar som om man har fått ett klarare medvetande och ett ökat ansvar inför den företeelsen, att länderna hör mer och mer ihop. Ett uttryck för den saken har man fått i den aktion för att stärka Englands ställning, i vilken bl. a. Sverige helt nyligen har deltagit. Vi får betrakta en sådan åtgärd som ett tecken på att man på det internationella planet numera är beredd att göra konkreta insatser i syfte att mildra svårigheter som kan få betydande återverkningar på den

internationella ekonomien och måhända ge upphov till en stagnation i utvecklingen över ett större område. Under efterkrigstiden har man undan för undan kunnat ta steg i den riktningen. Helt säkert är det inte utan betydelse i den ekonomiska och ideologiska kraftmätningen i världssammanhanget.

Som så ofta annars innebär den goda konjunkturen en balansgång inom den ekonomiska politiken. Det gäller att hålla en hög ekonomisk temperatur utan att fördenskull tända inflationsbrasan. Man måste anpassa förbrukningen till vad vi kan åstadkomma.

Kan man säga att budgeten fyller dessa krav? Från många håll har sagts att budgeten är samhällsekonomiskt svag. Tyvärr måste jag säga att jag delar den uppfattningen. Jag är av den meningen — och jag gav uttryck för den från denna talarstol för ungefär ett år sedan — att också fjolårets budget var svag. Inför den relativt goda konjunktur som vi i fjol kunde se fram mot presenterade finansministern faktiskt en budget som inte var obetydligt svagare än den han framlade året dessförinnan, ett år med dämpad konjunktur. Jag kan inte med bästa vilja i världen säga emot dem som gör gällande att finansministern inte sällan har kommit i otakt med konjunkturutvecklingen med sina budgetar, eftersom han presenterar större statligt lånebehov under konjunkturmässigt goda år och mindre lånebehov under konjunkturmässigt svaga år. Vad fjolårets svaga budget har betytt i fråga om räntehöjningar känner låntagarna till, och vad den betytt i fråga om prisstegringar vet konsumenterna.

Man kan inte undgå att få det intrycket att finansministern i alltför ringa grad tar sig an prisstegringsproblemet. Redan nu meddelar oss finansministern att vi förutom vad som kan komma av omshöjningen kan vänta en cirka fyraprocentig prisstegring. Därtill kommer så småningom lönestegringar som en följd av prisstegringarna och därefter

Vid remiss av statsverkspropositionen

nya prisstegringar. Karusellen snurrar!

Ingen begär väl av finansministern att han skall göra vad ingen annan kan, d. v. s. stanna karusellen, men vad man önskar är att finansministern, som ibland kan åstadkomma en aktningssvård kraftinsats, skulle ta ett hårt tag för att bromsa upp prisstegringarna. En bättre balanserad budget skulle vara ett steg i rätt riktning, även om inte heller den saken är så lätt att åstadkomma, det skall jag också medge.

Alla ropar vi på reformer, än på det ena än på det andra hållet. Särskilt framträdande blir kanske detta krav så här omedelbart efter ett valår, men vi får komma ihåg att partierna har begärt väljarnas förtroende för en fyraårsperiod och att alla önskemål inte behöver aktualiseras helt redan under första året.

Men alla ligger vi som sagt långt framme med raden av önskemål — här är vi i stort sett lika goda kålsupare allihop. Reformerna skall betalas; det är jag angelägen att stryka under omedelbart, och jag vill tillägga att jag inte tror att det är förenat med ansvar att vidtaga några åtgärder som försvagar budgeten — det skulle ju strida emot vad jag här har sagt. Det betyder alltså att den som vill ha lägre skatt än vad finansministern önskar lägga på honom, han får lov att ta fram besparingar. Eventuellt kan man naturligtvis byta ut en del skatter mot andra skatter, men att försvaga budgeten i dagens situation är inte förenat med ansvar.

Utän tvivel är det i stort sett behjärtansvärda reformer som nu föreslås. Men hur mycket lättare skulle det inte vara statsfinansiellt sett, om man kunde dröja med somt, kanske dröja med några saker ett, två eller i vissa fall kanske tre år, tills statsinkomsterna har vuxit i anslutning till den ökade nationalprodukten.

Detta är lätt att säga. Erfarenheterna från tidigare besparingsutredningars verksamhet är inte särskilt uppmunt-

rande. Genast när utredningarna har blivit klara med sina förslag har än det ena, än det andra partiet tagit avstånd från förslagen på den ena eller andra punkten, och till sist har det just inte varit någonting kvar. Kanske skulle resultatet bli bättre om man bara inriktade sig på en tidsmässigt kortare förskjutning av vissa utgiftsposter.

Vi har kommit in i ett ekorrhjul, skulle jag vilja säga. Vi fortsätter att öka utgifter och inkomster och måste höja skatterna undan för undan. Säkert är emellertid att man ändå någon gång måste ha nått gränsen för vad som är möjligt att ta ut. Till en tid kan man resonera som gumman som bar ved: Orkar jag med det här träet, så orkar jag med ett till, och ett till. Men till sist orkade hon inte med mera. Till sist blir det omöjligt för oss också.

I fjolårets remissdebatt tog jag upp frågan om det ändlösa maratonloppet, där löner och priser jagar varandra med undan för undan försämrat penningvärde. Nu har ytterligare ett år gått i detta maratonlopp. Vi har kunnat bevitna löne- och prisstegringar i fortsatt omfattning, och åter har vi fått en finansplan vari förutses en s. k. normal penningvärdeförsämring eller kanske något mer. Jag sade förutse. Vad som sedan blir följderna får vi se. Att det inte blir mindre är vi vana vid. Ligger det inte en stor fara i att man helt slentrianmässigt börjat betrakta en ganska väsentlig försämring av penningvärdet som naturlig? Det är en klen tröst att veta att det i ett flertal andra länder förhåller sig på ungefär samma sätt — visserligen på många håll i betydligt mindre omfattning.

Nåja, det tycks vara en rätt allmänt utbredd uppfattning bland svenska folket att det faktiskt vore bättre med någon mindre inkomstökning, bara den bleve reell och bestående, och det kan jag förstå. Så enkelt är ju inte problemet. Det gäller en central fråga inom den aktiva ekonomiska politiken och

Vid remiss av statsverkspropositionen

konjunkturpolitiken. Det är en svår fråga. Men vi har haft svåra frågor att behandla förr. Jag ser i kammaren en av regeringens tidigare ledamöter, herr Per Edvin Sköld, som var med på den tiden när man började satsa på den aktiva ekonomiska konjunkturpolitiken i syfte att trygga den fulla sysselsättningen. Jag tror att vi i vårt land var mycket tidigt inne på den linjen och jag har också den uppfattningen att vi lyckades ganska bra. Det skulle vara en mycket stor förmån för svenska folket, om vår finansminister kunde ta upp prisstegringarna med samma energi som man gjorde på den tiden med sysselsättnings- och avsättningsfrågor och med icke oväsentlig framgång.

Det viktigaste är att vi inte försöker skylla utvecklingen på varandra. Företagare och löntagare skyller på staten. Staten skyller på organisationerna o. s. v., men alla ingår såsom delar i en ekvation som skall lösas.

Jag ställde i förra årets remissdebatt frågan till finansministern, om man inte borde överväga att ta upp problemet i samråd med olika grupper. Det behövs ett samlat grepp och en enig strävan om man skall ha utsikt att lyckas med dessa intrikata och utomordentligt svårösta problem. Såvitt jag har kunnat se är man inom organisationerna inte ointresserad för frågan, och jag finner anledning, herr finansminister, att även i år rikta en hemställan till finansministern att överväga om det inte krävs krafttag på detta område. Misslyckas man, eller kommer man bara en kort bit på väg, så är det inte mycket att göra åt det, men det förefaller mig ändå att man bör försöka göra någonting.

Jag läste i morgontidningarna i dag, att nu skall man till med effektivare priskontroll. Alltid kan det göra något i någon bransch, men jag undrar om inte Kooperativa Förbundets chef har ganska rätt när han säger att konkurrensen i flertalet branscher nog ändå

är så pass hård att det inte är mycket att vinna. Det betyder inte att jag bortser från att det för vissa branscher och varugrupper kan finnas ett klart behov av en sådan åtgärd. Jag skall inte nämna några sådana branscher eller varugrupper, men jag skulle tro att många har träffat på utgiftsposter, beträffande vilka man har frågat sig om de verkligen är befogade. Därför tror jag att detta är ett riktigt grepp. Men vänta inte mycket av det! Det gäller bara någon mindre del av hela varu- och tjänstsektorn. Det avgörande är de ständigt fortgående kostnadsstegringarna. Det avgörande är inflationsspiralens roterande, karusellen priser—löner. Bortse inte från detta!

Det tråkiga, kanske det enda tråkiga, med den nu föreslagna åtgärden, det är om den skulle ge anledning till något uppskov med att gå till roten med det onda och verkligen försöka göra något åt orsaken därtill.

Finansministerns förslag till operationer på skatteområdet ingår väsentligen i ett omfördelningsprogram. Som man har uttryckt saken höjer han skatten för att kunna sänka den. Men som vanligt vid sådana här omfördelningar passar — om jag skall använda ett ofint uttryck — finansministern på att ordna en inkomstförstärkning för staten också, en inkomstförstärkning som i första omgången rör sig om $\frac{3}{4}$ miljard och som sedan kommer att röra sig om så där $\frac{1}{4}$ miljard om året. Vad intäkterna består i vet vi alla. Det är höjd oms, höjd bensinskatt och höjd cigarettskatt. På utgiftssidan har vi justering eller slopande av punktskatter, justering av skatteskalen, införande av frivillig särbeskattning samt schablonisering av kommunalskatteavdraget. Till detta kan man också räkna höjningen av barnbidraget, kostnaden för folkpensionshöjningen och för att staten tar på sig de nuvarande kommunala kostnaderna för vissa folkpensionsförmåner. Ett specialarrangemang i fråga om folk-

Vid remiss av statsverkspropositionen

pensionsavgiften är att det görs en omfördelning mellan olika inkomsttagare.

Är då en sådan här omfördelning riktig och berättigad på det hela taget? Skall man döma i en sådan sak så måste det bli en helhetsbedömning. Detaljer och enskildheter får man inte fästa alltför stort avseende vid. Vad folkpensionshöjningen beträffar arbetade centerpartiet senast under valrörelsen för att få till stånd en sådan även för innevarande år. Vi tycker att det är glädjande att motståndet på denna punkt har brutits inom regeringspartiet och att det tycks ha brutits även på andra håll, där det förekommit.

Centerpartiet har föreslagit en upprustning av familjepolitiken och skisserat huvudpunkterna i ett etappvis genomfört upprustningsprogram. Den barnbidragshöjning som nu föreslås kan ses som en första etapp. Dessutom tillkännager regeringen att en utredning om familjepolitiken skall tillsättas. I fjol framförde vi ett sådant utredningskrav, men det blev då avslaget — och har alltså vunnit bifall i efterhand. Det är alltid tråkigt att stå här och säga att nu har vi fått igenom det och det, men eftersom vi är med på de här sakerna, så må jag ändå nämna om dem. Det är liksom att vi på något sätt menar att om vi inte hade funnits, så skulle det mesta av det här ha uteblivit. Det vill jag inte påstå, men jag vill göra gällande att åtskilligt av vad som kommer kanske skulle ha dröjt ganska länge om inte vi varit pådrivande.

Vi har också arbetat för en höjning av bottenavdraget för socialförsäkringsavgifterna och för pensionsavgifterna. Vi har inte tyckt att det är rätt att dessa avgifter skall tas ut från första inkomstkronan utan vill att de liksom inkomstskatten skall tas ut på ett beskattningsbart belopp.

Förbättringen av skatteutjämningen, innebärande att kommunerna skall avlyftas folkpensionskostnader ligger också i linje med våra tidigare strävanden. På den punkten har finansministern

svängt på ganska kort tid. Skatteutjämningskommittén fick av finansministern utomordentligt snäva direktiv i kostnadshänseende. Nu har han emellertid medgivit en utökning av kostnadsramen med 300—400 miljoner. Det är glädjande.

Däremot kan det finnas anledning till kritiska erinringar i fråga om detaljer, inbördes avvägning o. d. Det slutliga omdömet får emellertid anstå tills vi får detaljerade förslag i form av propositioner på riksdagens bord.

En särskild punkt vill jag emellertid ta upp nu. I marginalen vill jag sätta — jag höll på att säga ett frågetecken. Emellertid är det inte det rätta tecknet utan det bör vara en bock. Det sägs i statsverkspropositionen att kommunerna till skillnad mot nu helt skall bära kostnaderna för bostadstilläggen för pensionärerna. Vi vet alla hur olika åldersfördelningen är bland invånarna i de olika kommunerna. I vissa kommuner finns det inte mer än tre inkomsttagare som skall bära upp kostnaden för ett bostadstillägg. I andra kommuner får man dela upp kostnaden på ett 20-tal personer. Det måste bli en våldsam orättvisa. Den värsta orättvisan drabbar kanske inte skattebetalarna. Helt säkert kommer folkpensionärerna att vederfaras ännu större orättvisa. Man kan nämligen inte begära att tre personer skall orka med samma höga bostadstillägg som 20 personer. På detta område bör man därför snarast vidta åtgärder.

Vad beträffar oms-höjningen är avsikten att investeringar i maskiner och inventarier inom näringslivet skall undantas. Det ligger i linje med vad oppositionen hela tiden har önskat. Vi har tidigare fått höra att det av tekniska skäl inte skulle låta sig göra. Det är litet besvärligt att komma underfund med vilka förändringar i läget som medför att de tekniska svårigheterna försvinner, när man höjer omsen med 50 procent. Jag har inte lyckats med det. Tydligt är det inte fråga om administrativa skäl.

När centerpartiet vid 1959 års riks-

Vid remiss av statsverkspropositionen

dag begärde en allmän översyn av skattestystemet var avsikten att få enklare och klarare linjer i det lappverk som skattestystemet blivit med tiden, så att skattelapparnas antal åtminstone skulle bli färre. Man kan knappast säga att det förslag regeringen nu lagt fram innebär några större framsteg i det avseendet. Visserligen försvinner punktskatten på vissa varor, men det nya avdraget för kommunalutskylder är en rätt kuriös företeelse, som knappast är ägnad att göra det hela mera lättförståeligt för den stora allmänheten, för skattebetalarna. Finansministern kan försvara sig med att denna åtgärd tillsammans med förändringar i skatteskalen medför en i hans tycke rimlig avvägning mellan olika grupper. Men det får väl också sägas att en sådan avvägning kan åstadkommas även på annat sätt, t. ex. genom en ortsavdragshöjning och ändring av skatteskalen i kombination med ändringar i den indirekta beskattningen. Tekniskt sett bör man nog därför betrakta regeringsförslaget som ett provisorium i dessa avseenden, och det är väl också vad finansministern utger det hela för att vara, eftersom han talar om att han funderar ytterligare på vissa ting, bl. a. på frågan om medvärdeskatt.

Vi får slå oss till ro i avvaktan på de utredningar finansministern aviserat om mervärdeskatten och om familjebeskattningen. På sätt och vis kan det ändå komma att visa sig att de nu vidtagna ändringarna i vissa delar kan vara ett steg på vägen till en reform som i stort sett liknar vad skatteberedningen föreslagit.

Kan den fortsatta beredningen inom finansdepartementet leda till att mervärdeskatten förändras tekniskt på sådant sätt att den blir enklare är mycket vunnit med det. I varje fall tror jag att man, som herr Ohlin för en stund sedan framhöll, måste ha uppmärksamheten starkt inriktad på att inte vårt land ensamt en vacker dag kommer att stå som ett av de få länder som tar ut speciella

skatter på näringslivets investeringar. Då kommer ju konkurrensmöjligheterna att bli väsentligt försvagade.

För flertalet skattebetalare ger skattepaketet lättnader. Det gäller huvudsakligen små och medelstora inkomsttagare. För andra blir det höjningar. Det måste man beklaga, och frågan är om inte gränsen här snart är nådd. Men om dessa höjningar är otillfredsställande, anser jag för min del det ännu mera otillfredsställande att ta ut relativt stora skattebelopp av de lägre och lägsta inkomsttagarna.

Sexårsavtalet för jordbruket löper ut inom kort. Jordbruksutredningens arbete är som vi vet inte klart, varför det måste bli ett provisorium under mellantiden. När de nya riktlinjerna drages upp är det angeläget att man försöker fylla ut inkomstklyftan. Då är det viktigt att man inte fortsätter med att producera på de svagaste jordarna utan att man går in för att plantera skog på dem. Jag tror att en av jordbruksministerns viktigare uppgifter är att se till att skogsplantering stimuleras på sådana svaga jordar, där det inte är någon mening att driva jordbruk och där ägarna själva gärna ser att de får plantera skog.

Frågan om jordbrukspolitiken skjutes på framtiden, men med jordlagstiftningen är det bråttom — den forceras fram. Jag skall, eftersom vi bestämt oss för att prata någorlunda kortfattat, inte gå närmare in på denna fråga utan nöja mig med att framhålla att centerpartiet är motståndare till ekonomisk maktkoncentration både i statens hand och inom den enskilda sektorn — det försummar vi sällan att tala om. Vi anser det vara en av våra uppgifter i samhället att försöka verka emot en sådan maktkoncentration. Vi arbetar för en fördelning av ägande och inflytande. Det är inte tu tal om att en lagstiftning som den nu föreslagna kommer att öka inflytandet för stora kapitalstarka bolag.

Helt nyligen satte regeringen till en utredning för att undersöka möjlighe-

terna att komma till rätta med den ekonomiska maktkoncentrationen. Rimmar förslaget som ökar maktkoncentrationen med förslaget om en utredning som avser att komma till rätta med densamma? Kanske kommer svaret att bli: Efter-som vi tänker öka maktkoncentrationen, måste vi göra något emot den.

Vårt framtida välstånd och våra möjligheter att förverkliga olika önskemål beror naturligtvis på näringslivets effektivitet och produktionens utveckling. Näringslivet har kunnat tillföras en arbetskraftsförstärkning av betydande mått från den agrara sidan. Nu börjar uppenbarligen tillgången därifrån att sina, eftersom inte mer än omkring 10 procent av de yrkesverksamma återfinnes på jordbrukarsidan. Det betyder att de industriella näringarna — om man bortser från dit inflyttad utländsk arbetskraft — i huvudsak är hänvisade till att vara så att säga självförsörjande i fråga om arbetskraft. Liksom fallet varit sedan rätt lång tid tillbaka kommer väl en omfördelning att ske inom industrien och servicenäringarna, men man kommer ändå inte ifrån det faktum att det uppstått en ny situation. Samtidigt bör man ha i minnet att de årskullar, som träder ut på arbetsmarknaden under det närmaste decenniet, blir ganska små. Den ökade utbildningen medför att en kvalitativt bättre arbetskraft erhålles men också att utträdet på arbetsmarknaden fördröjes. Härtill kommer att förkortningar av veckoarbetstiden har aktualiserats.

Inför detta perspektiv måste man kasta blickarna mot den s. k. arbetskraftsreserven — de gifta kvinnorna, undersysselsatta grupper o. s. v. Förvisso finns här mycket att göra genom sysselsättningspolitiska åtgärder. Från centerpartiets sida kommer vi att fullfölja de riktlinjer och förslag som vi fört fram i dessa avseenden. Här gäller det inte bara det ekonomiska behovet av arbetskraft utan också den enskilda människans rätt till arbete, vilket är en högst väsentlig

Vid remiss av statsverkspropositionen

fråga — minst lika viktig som att tillgodose samhällets krav på arbetskraft.

I en remissdebatt i anledning av statsverkspropositionen blir de ekonomiska frågorna naturligtvis dominerande. Andra frågor skjuts åt sidan, men det innebär inte att de glöms bort.

Ibland framskymtar det att jakten och strävan efter en högre ekonomisk standard skulle ha blivit alltför dominerande i vårt land. Det förekommer till och med att man hänvisar till en gången tids förnöjsamhet och ser denna som något av ett ideal. Vi bör ha klart för oss att behovet av och strävan efter goda materiella villkor alltid har varit människans följeslagare, men vi får också komma ihåg att den ökade produktionen inte är något självändamål utan avser att tillfredsställa människornas behov och önsknings. Dessa önsknings gäller, som vi vet, inte bara rent materiella ting utan ytterst en god och harmonisk tillvaro för den enskilda människan och familjen.

Högsta möjliga produktion får inte bli A och O i tillvaron. Intresset av en hög produktion måste vägas mot annat: en lämpligt tilltagen fritid, goda och trivsamma arbets- och boendeförhållanden, god sjukvård och åldringsvård o. s. v. Här måste en avvägning företas under samhällets medverkan så att bl. a. möjlighet ges till ett rikt och sunt fritidsliv undan det jäkt och den stress som alltmer sätter sin prägel på vårt moderna samhälle. Samhällets insatser på det kulturella området måste självfallet också öka i takt med de stigande resurserna.

En annan sak är att det finns behov och önsknings som inte kan tillgodoses direkt på ekonomisk väg. Jag tänker på det andliga livets område, där de enskilda människorna kan ha olika önskemål. Den ene fäster kanske den största vikten vid problem av ekonomisk natur, den andre vid problem av, om jag så får säga, andlig karaktär. Men dessa olika önskemål utesluter inte utan kompletterar snarare varandra. Utvecklingen på det eko-

Vid remiss av statsverkspropositionen

nomiska och det andliga livets områden måste gå hand i hand. Vi måste grunda vårt handlande på vad som skulle kunna kallas en syntes av andlig och materiell kultur, ytterst byggd på det upplösliga sambandet mellan kropp och själ, någonting som modern forskning under senare tid sysslat åtskilligt med.

I detta sammanhang stöter man på de religiösa behoven och de personliga livsåskådningsfrågorna. Vi i centerpartiet anser det vara en väsentlig uppgift att när det gäller tillgodoseendet av dessa behov söka verka för yttre goda förhållanden, i fråga om lokaler o. s. v. Organisationer med verksamhet bland ungdomen måste stödjas, inte minst genom hjälp till ledarutbildning.

Till sist vill jag understryka att centerpartiet givetvis kommer att fullfölja sina strävanden i enlighet med det program och den politik för vilka partiet har fått väljarnas förtroende. En sådan centerpolitik kan inte bedrivas ute på högerkanten; väljarna har inte givit oss sitt förtroende för en politik av det slaget. Nej, alternativet ligger enligt vår mening på det s. k. mittenpolitiska fältet, där det redan finns ett samarbete mellan folkpartiet och centern. Vi menar att det är anledning fortsätta detta samarbete efter samma linjer som i fjol men i vidgat och fördjupat skick.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Det talas ibland om att vi skulle vara så ense i svensk politik. Och visst finns det en hel del vi är överens om. Vi är överens om utrikespolitikens huvudlinje. Vi är helt eniga om att vår höga levnadsstandard bör ha sin motsvarighet i social trygghet. Vi är överens om att satsa på utbildning för en större och större del av den svenska ungdomen. Vi är till slut — och det är kanske det viktigaste — överens om att göra allt vad vi kan för att bevara folkstyre och medborgarfrihet i Sverige. Helt otänkbart är det inte ens

att vi en gång kan enas, åtminstone i huvudsak, om hur författningen skall se ut för att folkstyret skall bli väl tryggt.

I grund och botten är den där enigheten väl rätt självklar. Vi lever i ett land som är befriat från rasproblem och djupgående religiösa motsättningar. Vi tillhör ett folk med hög kultur som under lång tid har fått leva i fred. Omständigheterna har också givit oss en tradition att man skall försöka »göra upp» på arbetsmarknaden, och den vana har spritt sig till andra områden. Att vi är överens om vissa grundläggande värderingar är därför inte alls konstigt. Det vore däremot olyckligt, om vi glömde att det finns andra viktiga värderingar om vilka meningarna går isär.

Jag skulle i dag gärna vilja börja med några ord om ett par områden där meningsskiljaktigheter kan finnas, fastän de inte är så stora. Man bör sålunda sätta några frågetecken inför den optimism som utmärker trontalets syn på förhållandena i världen. Där berörs vårt deltagande i förhandlingar om en generell tullsänkning inom GATT. Vi vet dock att utsikterna till framgång därvidlag ännu ter sig minst sagt tvivelaktiga. Där talas om verksamheten inom EFTA, men det finns knappt mer än en antydning om de problem som föranletts av det brittiska avtalsbrottet. Förenta Nationerna nämns, men ingenting om dess nuvarande kris.

Det sista är kanske det allvarligaste. Förenta Nationernas kris måste te sig särskilt riskabel för ett litet land som Sverige, som är inställt på fred i världen. Nu vill tydligen vissa stormakter — särskilt Sovjetunionen — motsätta sig just FN:s fredsbevarande aktioner, i vilka Sverige deltagit och vilkas betydelse nämns i trontalet. Just därför att motsättningarna gäller den saken visar de hur farligt det är att överskatta den »avspänning mellan stormakterna» som det talas så mycket om.

Man kan också dra ett par andra slutsatser. Den ena är att vår helhjärtade insats för FN inte får betyda att vi försummar andra uppgifter, t. ex. arbetet inom organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), möjligheterna till europeisk samverkan inom Europarådet, kontakter mellan EFTA och den europeiska ekonomiska gemenskapen o. s. v.

Den andra slutsatsen är att världsläget sannerligen inte ger oss någon anledning att släppa efter på våra ansträngningar att upprätthålla det svenska försvarets styrka. Här gäller det framför allt att påverka opinionen i landet. På sina håll, inte minst bland ungdomen, börjar det sprida sig ett önsketänkande som går ut på att krigsriskerna i världen inte längre skulle vara något att räkna med. Det händer rätt ofta att stämningen blir sådan när Europa haft fred ett par årtionden. De som har ansvar för rikets styrelse måste göra allt för att motverka den sortens illusioner. Tanken går till den studentorganisation i England som i början av trettioalet antog en resolution om att dess medlemmar inte ville slåss för kung och fädernesland. Många av dem som röstade för den resolutionen miste några år senare livet i kamp mot nazismen, inte minst därför att deras land försummat att i tid bygga upp ett försvar, starkt nog för att avskräcka nazisterna från deras våldspolitik.

Det är saker som vi bör hålla i minnet när vi nu snart står inför början av en ny försvarsutredning och försvarsförhandling. Viktigt i det läget är också att alla är överens om att den tidigare ingångna överenskommelsen måste hållas till punkt och pricka och utan inskränkningar. Årets statsverksproposition uppvisar därvidlag en del oklarheter, men dem tror jag att andra talare i fortsättningen kommer att beröra.

Mot regeringens förslag till ökning av utlandshjälpen kan man förmodligen inte göra några invändningar. Jag

Vid remiss av statsverkspropositionen

har ännu inte hunnit i detalj granska förslagen, men själva tanken om en ökning förefaller mig tilltalande. Den viktigaste u-landshjälpen är emellertid inte den som syns i statsbudgeten utan den som kommer till stånd på andra vägar: när det gäller det humanitära området genom missionens arbete, när det gäller den ekonomiska utvecklingen genom svenska företag som sätter i gång verksamhet i de nya länderna. Det saknas fortfarande en lösning av frågan om investeringsgarantier mot politiska risker. Detta är ett försäkringsproblem som vi mycket snart måste ta itu med, av hänsyn både till de nya ländernas ekonomi och till vår egen.

Jag skulle emellertid vilja återkomma till frågan om enigheten och oenigheten i svensk politik, fastän ur en annan synpunkt än nyss.

De politiska meningsskiljaktigheterna inom ett demokratiskt styrt folk tar sig uttryck i tillvaron av olika partier. Inom alla partier finns det också vissa nyanser i uppfattningarna. Att sådana nyanser existerar och respekteras ligger i sakens natur, alldeles särskilt i fråga om ett parti som framför allt vill slå vakt om den enskildes frihet. Nyanserna gäller detaljer. Beträffande den grundläggande åskådningen liksom i de stora, avgörande frågorna är enigheten inom högerpartiet påtaglig.

På det politiska fältet i stort ligger enligt min uppfattning den viktigaste meningsskiljaktigheten — om man bortser från kommunisterna — mellan å ena sidan socialismen och å andra sidan de riktningar vilka betraktar det som ett huvudsyfte att bevara friheten också på det ekonomiska området, alltså de partier som vi för vår del alltså kallar de borgerliga. Vi har därför sedan lång tid energiskt arbetat för en borgerlig trepartisamverkan, som skulle avse både politikens innehåll och valarbetet, som skulle vara fast, konsekvent och öppet redovisat. Med dessa syften för ögonen har vi föreslagit att de

Vid remiss av statsverkspropositionen

tre partierna skulle överlägga om hela sin politik och att intet område av politiken därvid skulle vara undandraget debatt och omprövning. I det hänseendet har vi inte ändrat mening. Om möjligheten skulle erbjuda sig, är vi alltså lika beredvilliga till sådana resonemang.

Folkpartiet och centerpartiet avvisar emellertid för närvarande bestämt ett dylikt trepartisamarbete på det ömsesidiga förtroendets grund. Det lönar sig därför inte mycket att just nu diskutera saken. Deras avvisande hållning tycks vara ett faktum, som närmast kan jämföras med dåligt väder. Vi vet att man oftast inte kan räkna med ändring av vädret förrän vinden vänder sig. Och i det här fallet är det väl närmast fråga om valvinden.

Nu talas det ibland stora ord om s. k. mittensamverkan. Hittills har detta tal så gott som uteslutande haft udden riktad mot högerpartiet — det gällde också de korta avsnitt om saken som återfanns i herrar Ohlins och Hedlunds anföranden i dag. Det sakliga innehållet i en gemensam mittenpolitik är däremot höljt i dunkel. En del uttalanden har tytt på att man främst skulle anstränga sig att lägga den politiska linjen »så nära socialdemokraterna som möjligt»; det skulle i verkligheten röra sig om mittensamverkan med socialismen.

I det läget vore vår ställning helt klar. Några socialister har vi aldrig varit, och vi tänker inte heller bli det. Enligt vår politiska övertygelse kan vi därför inte i ett sådant läge göra något annat än att åta oss en så mycket större del av arbetet på att resa motstånd mot samhällets omdaning i socialistisk riktning. Detta är i själva verket en både lockande och stimulerande uppgift, och en utökning av den skulle inte kräva någon saklig förändring av högerpartiets politik eller inställning.

Annorlunda ter det sig naturligtvis, om denna mittensamverkan skulle syfta

till ett konstruktivt alternativ som klart avvisar de socialistiska strömningarna — ett alternativ för en i verklig mening liberal hushållning, byggd på enskilt initiativ och ansvar liksom på solidaritet. Ett sådant alternativ skulle vi ha alla skäl att studera med starkt politiskt intresse.

Årets statsverksproposition visar — och det är viktigt också i detta sammanhang — att den socialdemokratiska regeringen nu är inne på helt andra vägar än att söka samförstånd med övriga demokratiska partier. Visst finns där positiva drag. Tanken om att slå ihop en del av de särskilda statsbidragen till kommunerna är bra och borde kunna tjäna den kommunala självstyrelsen. Glädjande är självfallet att vår handel utvecklat sig så väl, att tullsänkningarna inom EFTA inte minskat statsverkets inkomster.

Våra ansträngningar att fästa uppmärksamhet vid åldringsvården börjar antligen ge praktiska resultat. Det är också gott och väl att folkpensionärerna kompenseras för prishöjningarna genom indextillägg och att de nu kommer att få årliga standardhöjningar. Herr Ohlin och herr Hedlund har berört den sistnämnda saken, och i anslutning till deras anföranden kanske jag får tillägga, att det måhända skall lämnas osagt om folkpensionärerna fått dessa årliga tillägg utan högerns energiska diskussion om de gamlas problem under den senaste valrörelsen. Påtagligt är däremot att regeringen fortfarande inte visar något som helst intresse för att på vare sig det ena sättet eller det andra kompensera den miljon pensionärer, änkor och invalider som ställts utanför ATP. Det är anmärkningsvärt att denna grundläggande sociala rättvisefråga fortfarande inte tycks intressera det socialdemokratiska partiet det allra minsta.

På det hela taget måste budgeten enligt mitt sätt att se betecknas som direkt utmanande. Jag brukar inte ge

kommunisterna några komplimanger, men jag kan den här gången ändå inte låta bli att konstatera att det är märkvärdigt vad fyra nya kommunister har lyckats åstadkomma redan innan de ens hunnit ta plats i andra kammaren. Så lättskrämda trodde jag faktiskt inte att våra maktägande socialdemokrater skulle visa sig vara!

Det talas på en mängd ställen både i finansplanen och nationalbudgeten om hur viktigt det är med företagens investeringar. Man räknar nu med att industriinvesteringarnas ökning skall gå upp igen efter att i stort sett ha stått stilla ända sedan 1961. Men grunderna för den optimismen är i verkligheten inte starka, och läser man ordentligt vad som står i nationalbudgetredogörelsen visar det sig också att dess författare är ganska osäkra om sina optimistiska förutsägelser. Dessutom får man komma ihåg att företagens benägenhet för investeringar knappast är lika stor, om de måste röra sig med lånat kapital, som skall förräntas omedelbart, som den skulle vara om de i större utsträckning finge tillskott av nytt aktiekapital eller på annat sätt hade eget kapital till förfogande. Då kunde de ta större risker, och just risktagandet är viktigt. Osäkerheten inför den framtida ekonomiska utvecklingen är ofta vad som håller tillbaka när det gäller industriens benägenhet för produktiva investeringar.

Budgetens siffror inger som vanligt stor ovisshet. I år liksom under de närmast föregående åren finns det en systematisk benägenhet att räkna på ett verklighetsfrämmande sätt och alltid i samma riktning. Jag lämnar osagt om benägenheten i år är större eller mindre än tidigare. I varje fall finns den där. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet och hans närmaste medhjälpare är begåvat folk, men tror de ens själva riktigt på de siffror de presenterar för riksdagen och svenska folket? I finansplanen finns det översikter över beräkningarna och budgetut-

Vid remiss av statsverkspropositionen

fallet i det förflutna, och man kan komplettera dem ur tidigare års riksdagstryck. För år 1963—1964 räknade man ursprungligen med ett statligt lånebehov på 1 018 miljoner. Det stannade i verkligheten vid 86 miljoner. För det nu löpande budgetåret 1964/65 räknade man i statsverkspropositionen med ett lånebehov av 901 miljoner. Då riksstaten antogs i våras var siffran 881 miljoner. Nu beräknas den till 553 miljoner, och åtskilligt tyder på att också den siffran kommer att visa sig alldeles för hög. Hur skall man då kunna tro på siffran 959 miljoner, som statsrådet anför för budgetåret 1965/66? Samtidigt fortsätter AP-fonderna att växa. Det lånebehov som statsverkspropositionen räknar med diskuteras utan någon hänsyn till AP-fondernas tillväxt, som ju starkt ökar tillgången på medel på kreditmarknaden alldeles oavsett hur den statliga budgeten ser ut.

Det finns också andra skäl att inte lita på beräkningarna. Finansdepartementet rör sig nu med helt andra beräkningsgrunder än för tio år sedan. Förändringen innebär till en del, att man tagit hänsyn till den kritik som då framfördes från högerpartiets sida, och det är naturligtvis glädjande. Men nu går man till överdrift åt motsatt håll. Då man talar om skatteunderlaget räknar man med en ökning av den taxerade inkomsten av tjänst under 1965 med inemot 9 procent, men för följande år räknar man »schablonmässigt» med en ökning av bara 4 procent. Finns det anledning tro att den siffran har något med verkligheten att göra? Då bör man också komma ihåg, att varje ändring av en procentenhet betyder en förändring av statsverkets inkomster på i runt tal 200 miljoner kronor. Inom parentes sagt är det intressant att konstatera, att den förändring av budgetutfallet för år 1963/64 som ägt rum i jämförelse med riksstaten — jag tänker då inte på den som ägt rum i jämförelse med statsverkspropositionen — är mer än vad

Vid remiss av statsverkspropositionen

som svarar mot den förändring högerpartiet hade föreslagit för det årets budget. Det skulle alltså funnits utrymme att då genomföra våra skattesänkingsförslag.

Inte heller då det gäller utgifterna har beräkningarna visat sig tillförlitliga. För 1963/64 blev de 160 miljoner mindre än vad regeringen hade räknat med så sent som för ett år sedan. Också när det gäller det kommande budgetåret säger departementschefen rent ut på sidan 49 i finansplanen, att det finns skäl att räkna med »att en tendens till överskattning fortfarande vidlåder utgiftsberäkningen». Ett annat intressant faktum kan man också läsa ut ur statsverkspropositionen, nämligen att medelsbehållningen genom reservationer på driftbudgeten och outnyttjade belopp på kapitalbudgeten sedan 1957/58, alltså under sex budgetår, vuxit med 1 300 miljoner kronor. Här ligger alltså ett dolt tvångssparande på inemot 230 miljoner kronor om året.

Om man nu, som statsrådet och hans medhjälpare så ofta har framhållit i årets statsverksproposition, är angelägen om att få fart på industriinvesteringarna för att därigenom bereda väg för ökat välbstånd, varför behåller man då ett skattesystem som just ur den synpunkten är så dåligt som det nuvarande? Här är jag framme vid den behandling statsrådet har givit skatteberedningens förslag.

Låt mig till en början konstatera att skatteberedningens förslag inte var idealiskt, sett med högerpartiets ögon. Det var en kompromiss. Inte minst högerpartiets representant hade gått mycket långt i eftergifter, och detsamma gällde förmodligen också om de andra borgerliga partierna och näringslivet. Förslaget godtogs som en förhandlingsöverenskommelse, där man givit med sig i en del viktiga avseenden för att vinna framgång i annat. En kärnpunkt var ju att förslaget skulle genomföras i noggrant planerade etapper.

Nu har statsrådet Sträng alldeles avvisat tanken på att genomföra förslaget som helhet. Kanske kommer han att plocka en och annan bit ur det; det finns kanske något som passar LO och honom. Men den som föreställer sig att det som helhet ens i en oviss framtid skulle komma att genomföras av den nuvarande chefen för finansdepartementet behöver bara läsa vad som står nedtill på sidan 23 i finansplanen. Där avvisar statsrådet blankt tanken på att binda sig för att genomföra ett nytt skattesystem under en sexårsperiod. Något sådant vill han inte veta av. Det skulle inte vara förenligt med vad han betraktar som en aktiv finanspolitik.

Statsrådets påstående är orimligt. Vad det är fråga om att binda är ju bara själva systemet, och det utesluter självfallet inte sådana variationer i belastningen som finanspolitiken skulle kunna kräva. Men däremot visar uttalandet klart att statsrådet inte har en tanke på att ens i framtiden gå den väg som skatteberedningen anvisat.

Detta öppnar onekligen vissa perspektiv, när det gäller överenskommelser med det nu maktägande regeringspartiet över huvud taget. Statsrådet åberopar remissyttrandena över förslaget, och jag skulle vara den förste att hålla på principen att man skall ta hänsyn till remissyttrandena, men den måste då gälla alltid, inte bara när den passar regeringen och föredragande statsråd. I detta fall är det väl dessutom så, att det remissyttrande som främst gjort intryck på honom är det som kommer från LO. Och i betraktande av det nära samarbete som enligt vad vi i olika sammanhang har fått höra äger rum mellan LO och socialdemokratiska partiet har jag svårt att tro att detta remissyttrande helt kan skiljas från socialdemokratiens partipolitiska överväganden.

Det har också hänt att högerpartiet har åberopat remissyttrandena i sådana här sammanhang. När beslutet om grundskolan fattades 1962 tillät vi oss

yrka på att man i fråga om en detalj — låt vara en viktig detalj — skulle gå remissorganen till mötes och göra en viss modifikation i det förslag som den s. k. Visby-kompromissen innebar. Det finns säkert många medlemmar i denna kammare, som ännu kommer ihåg vilka våldsamma angrepp detta föranledde. De kom inte minst från herr Strängs kollega statsrådet Edenman, som jag till min glädje nu ser är närvarande i kammaren, vilken till på köpet tillät sig att i första kammaren i höstas återuppliva den striden.

Nu har vi inom de borgerliga partierna levat i den tron att man träffade en överenskommelse i skatteberedningen. Våra representanter där gjorde väsentliga medgivanden, i kontakt med vederbörande partiinstanser, och fann sitt handlande försvarligt därför att de också tyckte sig ha uppnått åtminstone någonting. Vi har fått vänja oss vid måttliga anspråk. Och sedan tar herr Sträng bara och »hoppas av», inte på någon enstaka punkt utan från hela överenskommelsen.

Finns det då över huvud taget ingenting gemensamt mellan herr Strängs och herr Edenmans syn på överenskommelser med företrädare för andra politiska riktningar? Det skulle vara frestande att försöka karakterisera den dubbelmoral som dessa båda representanter för regeringen tycks finna det tillståndigt att följa. Jag skall emellertid avstå, därför att jag vill respektera riksdagsordningen, även de inledande orden i sista stycket av § 52.

Nu skall jag gärna erkänna att systemet med sådana här överenskommelser kan ha allvarliga olägenheter. Det vore ur många synpunkter bättre om vi begränsade det till ett litet fåtal områden och till sällsynta tillfällen. Men i så fall bör avhållsamheten gälla skolfrågor lika väl som skattefrågor. Det får inte vara på det sättet att de som har den politiska makten anser sig berättigade att begagna den makten för att bryta ingångna avtal, samtidigt som den sva-

Vid remiss av statsverkspropositionen

gare parten, oppositionspartierna, skall vara bunden så snart dess representanter har gått med på ett utredningsförslag.

Saken blir särskilt betänkelig därför att vi just nu står inför nya förhandlingar på två viktiga områden: i försvarsfrågan och i författningsfrågan. Är det regeringens mening att i framtiden börja tillämpa samma dubbelmoral på dessa områden, så att oppositionen skall anses bunden i den mån den går regeringspartiet till mötes, medan motsvarande socialdemokratiska medgivanden inte binder regeringen? På den punkten behövs det ett klart besked, innan vi över huvud taget börjar med förhandlingsarbetet. Jag vet inte om statsministern i det fallet har auktoritet även över så mäktiga kolleger som herr Sträng, eller vem som eljest kan svara. Men något svar måste nog i alla fall ges.

Så har vi då den s. k. skattereform som statsrådet Sträng nu förelägger riksdagen. Han har försiktigtvis ordnat det så, att mot honom kan ingen åberopa några remissyttranden. Hans förslag har nämligen till skillnad från skatteberedningens inte varit föremål för någon remissbehandling alls. Hur skulle de remissyttrandena ha sett ut? Ja, det kan man ju spekulera över.

Vad som först faller i ögonen är att de höjningar av den indirekta beskattningen som statsrådet föreslår i huvudsak skall träda i kraft redan den 1 juli 1965. Den blandning av skatteskärpning och skattelindring som han föreslår i fråga om den direkta skatten skjutes däremot upp till den 1 januari 1966. Mot den bakgrunden skall man också se det uttalande på sidan 28 i finansplanen, som innebär ett hot om att regeringen redan innan de nu ifrågasatta lindringarna trätt i kraft eventuellt kan tänkas föreslå nya skärpningar.

Skattehöjningarna utgör därför förslaget kärnpunkt, och de har betydelse för både företag och enskilda.

Ännu en gång erinrar jag om att stats-

Vid remiss av statsverkspropositionen

rådet i andra sammanhang talat så stora ord om vikten av att nu åter få i gång en ökning av industriinvesteringarna. Hans skatteförslag måste däremot verka i motsatt riktning. Det är en klen tröst för våra företagare att höjningen av omsättningsskatten inte skall gälla industriens investeringar i maskiner och inventarier. Samtidigt vill han nämligen ta bort den under 1964 gällande avdragsrätten på detta område, vilket betyder att företagen i det hänseendet kommer att var sämre ställda när förslaget genomförts än vad de är för närvarande. Slutligen måste man komma ihåg, att den del av skatthöjningen, som träffar löntagarna, kommer att medföra ökat tryck vid nästa års löneförhandlingar och därigenom försämra företagens ställning.

Men hur ser det ut ur de enskilda skattebetalarnas synpunkt? Statsrådet säger om sina förslag, att effekten för flertalet hushåll skulle bli en skattesänkning sedan hela reformen genomförts. Man för det första vet vi inte, när statsrådet närmast kommer med skatthöjningar. Det har hänt förr att han lagt fram skatteförslag redan på hösten. För det andra tyder allt på att inkomstutvecklingen och prisutvecklingen under 1966 blir sådana, att inflationstendenserna slår igenom i skatteskärpningar.

Vad vi har att hålla oss till är emellertid budgetåret 1965/66. Det är det budgetåret som statsverkspropositionen avser, och det är det riksdagen måste fatta beslut om i år. Och då är läget ett helt annat. Då kan man med större rätt aberopa en annan formulering, som statsrådet använder, nämligen att de ökade samhällsutgifterna till mycket stor del måste bäras av de breda lagren. Karakteristiskt är också, att statsrådets beräkningar hela tiden utgår från den enskilde löntagarens inkomster, inte från familjeinkomsterna. I vårt samhälle har i stor utsträckning både man och hustru avlönat arbete utanför hem-

met. Under sådana förhållanden är den samlade familjeinkomsten avgörande, och det är den man måste räkna med, om man skall se hur skatteförslaget verkar.

Vi har sett något på effekten av förslagen för olika hushåll. Vi har därvid endast delvis räknat med cigarrettskatten — somliga röker inte och en del röker dessutom inte cigaretter — och inte alls med den skärpta marginalskatt på grund av inflationen som kompenseras genom höjda penninglöner, utan vi har utgått från de penninglöner som för närvarande gäller. Vi har räknat in höjningen av barnbidragen och räknat med en familjebil, som körs 1 000 mil om året och som i genomsnitt drar en liter bensin per mil. Generöst nog har vi inte räknat med några oljekostnader. Detta får kompensera det förhållandet, att somliga bilar drar mindre än en liter.

En metallarbetare i Västerås, som tjänar 17 000 kronor, har en fru som är anställd i butik och där tjänar 12 000 kronor. Har paret inga barn, betyder förslagen för budgetåret 1965/66 att deras läge försämras med 365 kronor. Har de två barn, blir försämringen bara 7 kronor. Två folkskollärare i Luleå är gifta med varandra. Har de inga barn får de en försämring med 548 kronor; har de två barn blir det 225 kronor. En jordbrukare har ett familj jordbruk, där han och hans hustru med förenade krafter kommit upp till en inkomst på 20 000 kronor. Har de inga barn, blir skärpningen 225 kronor; har de två barn får de en lindring, som emellertid begränsas till 100 kronor. Och går vi så högt upp som till en byrådirektör i Stockholm, gift med en sjuksköterska, får familjen om den är barnlös en skatthöjning med 627 kronor. Om de har två barn får de en försämring med 298 kronor. En ogift sjukgymnast i Vänersborg respektive en ogift bankkassörska i Göteborg — utan bilar! — får skatthöjningar med respektive 288 och 242 kronor.

Men, säger statsrådet, inkomsttagare i de lägsta inkomstklasserna får ju en förbättring. Ja, så kan det se ut. Men han bortser alldeles från det resone-mang, som ändå så klart utfördes i skat-teberedningens betänkande, nämligen att den låga skattepliktiga inkomsten i oerhört många fall beror på att det är fråga om personer som inte har lönat arbete hela året. De inkomsttagare, som statsrådet här påstår sig ömma för, in-går i många fall i familjer, som i sin helhet träffas av skatteskärpningarna. Jag kan glädja statsrådet med upplys-ningen att jag i min egen familj har personer som skulle falla inom den här kategorien, därför att de är studerande som tar sommarjobb. Är det rimligt att räkna med dem när man bedömer in-komstfördelningen i landet?

Vi har hittills gått förbi frågan om inflationens verkningar. Herr Sträng har uppenbarligen resignerat inför prissteg-ringarna. Hjäromdagen sade han i en offentlig debatt, att han tyckte att det kunde vara rimligt med en prisstegring på 3 procent om året. I statsverkspro-positionen räknar han med en prissteg-ring på 5 procent, och allting tyder på att han räknat i underkant — att den verkliga inflationen redan under 1965 kommer att bli 6 procent snarare än 5 procent. Detta betyder också, att han räknar med att realinkomsterna kom-mer att stiga mycket mindre än under föregående år. Vi läser i nationalbud-GETEN, att ökningen 1964 var över 4 pro-cent. Året efter räknar man däremot bara med 1,8 procent höjning av real-inkomsterna, och i fortsättningen blir ökningen ännu svagare — kanske obe-fintlig. Penningpolitiken löser heller in-te problemet. Den tycks nu ha helt and-ra uppgifter än att motverka inflatio-nen: den inriktas på att omfördela ban-kernas kreditgivning mellan olika typer av investeringar, på bekostnad av in-dustriinvesteringarna och därmed ock-sa på bekostnad av vad som främst är av betydelse för att skapa ett bättre ekonomiskt läge i framtiden.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Vi måste alltså räkna med en ordent-ligt tilltagen inflation med påtagliga prisstegringar redan under det här året. I motsats mot sin föregångare talar herr Sträng inte ens om detta som nå-gon »engångsinflation». Han tycks räk-na med att utvecklingen skall fortsätta.

Detta beror kanske främst på att det enda medel mot inflation som han vill diskutera är höjda skatter. Och här vi-sar det sig alldeles tydligt, att resone-mangt bygger på föråldrade förutsätt-ningar. Inflationen i början av 50-ta-let berodde på att efterfrågan växte snabbare än tillgången på varor. Detta var naturligt på den tiden. Man levde i en värld, där ekonomin ännu inte kom-mit i ordning efter kriget, där det råd-de ständig varuknapphet och där även vårt land fastän det förskonats från krig berördes av den allmänna tenden-sen. Koreakriget anfördes för övrigt som förklaring till engångsinflationen, och det var ju inte någon svensk före-teelse.

Läget är nu ett helt annat. I valrö-relsen talade som bekant kommunisterna mycket om prisstegringarna och de-ras betydelse. Men de förfalskade helt och hållet orsakssammanhanget. Det är inte alls så, att prisstegringarna beror på att företaget av olika slag har för stora vinstmarginaler. Tvärtom är vinstmar-ginalerna i huvudsak mycket begränsa-de. Inte heller beror de på någon allt-för stark efterfrågan, som man skulle kunna påverka genom att dra in köp-kraft skattevägen. I nationalbudgetöver-sikten framhålls det gång på gång att man inte kan se något samband mellan prisutvecklingen och intensiteten i ef-terfrågan. Resultatet av undersökning-arna där — och jag ber härvidlag att få citera från s. 95 i nationalbudgeten — »vederlägger inte föreställningen om att konsumentprisernas utveckling under de allmänna förutsättningar, som varit rådande, skulle kunna uppfattas som be-stämmd från kostnadsidan».

Vad det är fråga om är alltså en ty-pisk kostnadsinflation. År efter år har

Vid remiss av statsverkspropositionen

jag försökt få herr Sträng att diskutera det ekonomiska läget utifrån den förutsättningen, men han har alltid dragit sig undan. Nu finner vi i statsverkspropositionen svart på vitt på att han står inför en kostnadsinflation. Och det är en inflation som inte kan motverkas genom skattehöjningar.

Vi har t. o. m. fått en noggrann analys av vilka faktorer som för år 1965 kan väntas skapa skärpt prisstegring. Bortsett från skattehöjningarna är de stora posterna: löneutvecklingen med 1,7 procent, internationella tendenser med 0,5 procent, livsmedelskostnaderna med 0,3 procent, tillfälliga prisförändringar med 0,2 procent och ökade bostadskostnader med 0,6 procent. Den sista siffran är dessutom sannolikt för lågt räknad. Där har man tydligen inte tagit hänsyn till att bostäder i nya hus alltid är betydligt dyrare än bostäder i äldre fastigheter, så att bostadskostnaderna stiger snabbare än vad man kan få fram vid en kalkyl, som är byggd bara på räntehöjningar och därmed jämförliga omständigheter.

Så tillkommer då verkningarna av skattehöjningarna. De beräknas för budgetåret 1965/66 till 2½ procent, alltså för år 1965 till 1¼ procent. Skattehöjningarna slår direkt igenom i prisstegringar, och indirekt kan de väntas påverka arbetskostnaderna. Långtifrån att hämma inflationen verkar de inflationsdrivande. Mot den bakgrunden har jag också mycket svårt att se hur man kan diskutera budgeten ur synpunkten om den skulle vara »stark» eller »svag» i gammaldags mening. En budget som blir »stark» genom skattehöjningar kan i själva verket just av den anledningen medföra ökad inflation, större prisstegringar än eljest. Däremot medför den uppenbarligen, att regeringen får större makt över det ekonomiska livet. Den maktökningen är säkerligen också ett huvudsyfte för regeringens ekonomiska politik.

Herr Sträng avvisar alldeles talet om att kostnadsutvecklingen skulle minska

den svenska exportnäringens konkurrenskraft. Det må vara sant att vara exportföretag klarat sig bra under de förflutna åren och att man åtminstone på vissa områden haft stigande exportpriser. Men det är två reflexioner som jag skulle vilja göra i det sammanhanget. Den ena är att lönsamheten uppenbarligen påverkas negativt av de brittiska importavgifterna, som ju i nationalbudgeten anges komma att verka »i första hand på prissidan». Den andra är att företagen visserligen hållit sin export uppe men att de i stor utsträckning fått räkna med minskade vinstmarginaler. Och detta är särskilt allvarligt i den mån de för sina investeringar är beroende av lån, som ju måste förräntas omedelbart. Jag tror visst att våra företag är skickliga nog för att klara sig relativt väl ännu en tid framåt, men riskerna är stora på längre sikt.

Sammanfattningsvis, herr talman, skulle jag vilja framhålla följande.

Om budgeten är för stark eller för svag är i dagens läge omöjligt att säga. De siffror för det framtida lånebehovet som departementschefen räknar med har sannolikt lika liten anknytning till verkligheten i år som de haft under de senaste åren. Däremot vet vi att de förslag som lagts fram kommer att verka inflationsdrivande, att deras genomförande medför större prisstegringar än vad som eljest skulle ha varit nödvändigt, att de direkt träffar löntagarna särskilt i mellangrupperna — det stora flertalet tjänstemän och en mycket stor del av Landsorganisationens medlemmar — och att de kommer att försvåra industriföretagens investeringar i produktiva anläggningar. Att ens i stora drag godta en budget av den typen utan att säga ifrån skulle strida mot de grundsatser efter vilka högerpartiet måste arbeta. Det är en socialistisk budget som vi har framför oss, och gör vi inte motstånd mot den blir väl nästa budget ännu mera socialistisk. Ett samlat motstånd från den demokratiska oppositio-

nen mot denna utveckling skulle enligt min mening vara i hög grad önskvärt. Högerpartiet är i varje fall berett att så långt dess förmåga räcker till göra motstånd mot den omdaning av samhället i socialistisk riktning, på vilken regeringsförslaget uppenbarligen är inriktat.

Herr talman! Detta oaktat vill jag inte underlåta att hemställa att Kungl. Maj:ts proposition nr 1 måtte remitteras till vederbörande utskott.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Heckscher begagnade tillfället att beklaga sig över »bristen på samarbetsvilja inom oppositionen i övrigt». Får jag därför än en gång erinra herr Heckscher om att folkpartiet i flera år har erbjudit högern praktiskt samarbete i konkreta politiska frågor — det har gällt att ställa till förfogande upplysningar om motionsinitiativ och allt sådant.

Vi har fortfarande denna inställning. Men högern har visat sig föga intresserad. Jag tar ett exempel från januari 1963 — en så viktig fråga som möjligheterna att skapa en decentralisering av sparandet i anslutning till ATP. Det rönkte inte intresse hos högern att väcka en motion. Däremot var ju centerpartiet intresserat av samma synpunkter.

Hela tiden har det varit på detta sätt. Högern har sagt: Nej, först måste Ni göra en deklaration om gemensam borgerlig åskådning, först måste man ordna en fast organiserad samverkan o. s. v. — därefter kan högern ta hänsyn i de konkreta frågorna. I stället har högern 1960, 1963 och 1964 i viktiga avseenden fört en politik som stått i strid med varje strävan att skapa samförstånd inom oppositionen. Detta går inte att dölja bakom ett allmänt tal om samarbete.

Nu står högern inför ett prov, och det är därför jag nämner detta i dag. Vill högerpartiet vara med om en politik

Vid remiss av statsverkspropositionen

som innebär att man skapar den kapitalbildning som behövs för vårt näringsliv, för vår ekonomiska utveckling och för vår sociala standard, en kapitalbildning som i dagens läge måste innebära något överskott på driftbudgeten och ett försäkringssparande av betydande omfattning? I den mån man verkligen kan ersätta ett offentligt sparande med ett enskilt så är det bara bra, men i så fall måste vi ha en hederlig uppskattning av vad man under det år det är fråga om kan åstadkomma och inte några fantasisiffror. Vill högern ett närmande, kort sagt, har man här ett tillfälle att visa det i praktisk politik. Det går inte att ersätta en sådan vilja med ett allmänt tal om samarbete.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt med herr Ohlin med anledning av detta inlägg. Jag förstår bara inte varför herr Ohlin när det gäller det praktiska arbetet i riksdagen med särskilda frågor tar sina exempel bara från 1963. Vi hade förra vårriksdagen ett samarbete där till exempel den vanligaste formen för politisk samverkan inom riksdagen var ett samarbete mellan de tre oppositionspartierna — jag nämner dem i deras nuvarande storleksordning — folkpartiet, centerpartiet och högerpartiet. I detta samarbete uppträdde alla tre tillsammans, och andra kombinationer var mera sällsynta.

När det gäller att lämna upplysningar om motioner och sådant har vi aldrig gjort några svårigheter. Men däremot vill jag säga — och det är viktigt att komma ihåg: på längre sikt kommer man ingen vart med sådana små medel, utan man måste sätta sig ned och ta ett resonemang om politiken som helhet. Jag vet att man inom centern och folkpartiet inte tycker om att gå den vägen. Jag nöjer mig med att konstatera att så är fallet.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man kommer ingenstans med så små medel, säger herr Heckscher. Man kommer dock ett gott stycke med en politik som förbättrar förutsättningarna för samarbete. Men om man samtidigt tar de stora medlen i anspråk på ett sådant sätt som högern gjorde 1960 och 1964 och därigenom river ner tio gånger så mycket av samarbetsförutsättningarna, så är detta naturligtvis allvarligt. Med hänsyn till konsekvenserna av en sådan politik borde ändå högern — inte minst under den kommande veckan — fundera på om man vill lägga sin politik till rätta och ta större hänsyn eller om man inte vill det. Vi får se nästa vecka — och det är därför jag nämner det.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är ledsn över att gå in och störa denna intressanta debatt om förutsättningarna och svårigheterna för ett borgerligt samarbete, i första hand mellan högerpartiet och folkpartiet. Jag har någon gång tidigare i all blysamhet föreslagit att herrarna skulle ta denna debatt litet mera diskret och i enrum, om ni är allvarligt besjälade av vilja att komma till en uppgörelse, men ni väljer ju formerna själva.

I den övriga debatten som spänt över vida fält skall jag inledningsvis ägna mig litet åt det jag närmast har ansvaret för, nämligen budgeten och samhällsekonomin. Det har kommit bort litet grand i diskussionen, att den presenterade budgeten faktiskt gör anspråk på att kunna kallas en ganska stark reformbudget. Vad som här sker i fråga om förbättring av folkpensionärernas och barnfamiljernas villkor, för forskningen och på kulturlivets och utbildningens område, hälso- och sjukvårdsområdet och framför allt attityden till kommunernas ekonomiska bekym-

mer är ju alldeles avgörande reformförslag som kommer att påverka samhällsutvecklingen högst påtagligt. Det är uttryck för en politisk viljeinriktning, som jag också hoppas skall räcka till för att klara betalningen.

När jag satt och lyssnade på herrar Hedlund och Ohlin tyckte jag mig märka vissa förhoppningar om att vi kanske i år inte skall behöva ta upp någon verkligt uppplitande strid om just betalningssidan. Vi får väl se litet längre fram när motionerna kommer om jag spår rätt. Det väsentliga är att vi är överens om att betala vad vi gemensamt beslutar. Men det är inte oväsentligt hur denna betalning sker, och den skattereform som här redovisas är, som jag vid flera tidigare tillfällen sagt, en solidarisk skattereform. Bördorna läggs på sådana grupper som vi tror har de bästa förutsättningarna att bära dem.

Saldot av alla de redovisade operationer är en statlig upplåning på låt mig säga 960 miljoner kronor. Är denna förenlig med sund budgetpolitik i dagens konjunkturläge? Det är den frågan jag har ägnat åtskilliga diskussioner åt med ekonomer och arbetsmarknadsrepresentanter, och naturligtvis har även flera inlägg i dagens debatt berört dem.

Jag skall nu inte trötta med att redovisa ekonomiska data som kammaren redan i stor utsträckning, föreställer jag mig, har tillägnat sig genom att studera propositionen, men jag kan ändå understryka att visst var fjolåret ett bra år och det mesta talar för att också 1965 blir ett hyggligt år, låt vara att välståndstegringen inte blir lika stark helt enkelt därför att vi nu tycks ha uppnått något av ett kapacitetstak där nya framsteg är svårare att realisera, men fortfarande räknar vi med att hävda oss gott. Exporten är med en uppgång på 6 å 7 procent under 1965 ett av de aktiva avsnitten av vår ekonomi. När vi ser på investeringarna finner vi

den kommunala investeringsambitionen oförändrad och vad som framför allt är glädjande är ju denna »come back» i fråga om industriens investeringar. Dess önskemål menar jag att vi har skyldighet att försöka tillmötesgå så långt som det nu är möjligt.

För att klara detta måste en viss återhållsamhet iakttas på områden där finanspolitiken kan påverka utvecklingen. Naturligtvis måste programmet vara att åstadkomma samhällsekonomisk balans och upprätthålla denna. Det är därför helt naturligt att statens investeringsökning måste bli ganska blygsam under 1965. Den inskränker sig enligt budgetförslaget till 3,5 procent. Även bostadsbyggandets ökning har dämpats trots den bostadsbrist som är ett för alla uppenbart förhållande.

På den offentliga sektorn räknar vi också med expansion av konsumtionen.

Fortfarande med utgångspunkt från att vår produktionsökning stannar vid de fyra procenten och från att det inte sker nämnvärda förskjutningar mellan konsumtion och investering från ett år till ett annat synes det klart att utrymmet för den privata investeringsökningen under 1965 blir ganska begränsat. Vi har gissat på 2,5 procent.

Både budgetförslaget och skatteförslaget är uttryck för strävanden att realisera denna målsättning. Genom de indirekta skatternas höjning den 1 juli 1965 — det har jag varit angelägen om att understryka vid alla mina tidigare offentliga framträdanden i de här frågorna — sker en åtstramning av ekonomin under första budgethalvåret, en åtstramning som icke uppvägs av samtidigt höjda folkpensioner och barnbidrag. En lättnad i finanspolitiken inträder den 1 januari 1966 då den direkta skattesänkningen sätter in.

Det är naturligtvis svårt att säga om den nu utpräglade högkonjunkturen håller i sig också under 1966. Att den fortsätter under 1965 kan vi med all säkerhet utgå ifrån. Huruvida finans-

Vid remiss av statsverkspropositionen

politiken behöver ha samma skärpa under 1966 som den faktiskt har under 1965, det kan vi kanske bedöma med något större grad av säkerhet i maj månad vid riksstatens slutreglering. En uppskärpning under 1966 kan naturligtvis ske och då i första hand genom fortsatt aktiv penningpolitik.

Är den framlagda budgeten med dessa premisser en svag budget? Herr Hedlund och i viss utsträckning också herr Ohlin har givit uttryck för vissa farhågor för att den är för svag. Om jag skulle deklarerat min egen uppfattning — och den är inte överraskande för den som har läst finansplanen — tillåter jag mig att säga, att upplåningen är hög, kanske främst med hänsyn till att vi i dagens konjunkturläge har så stark efterfrågan på låne- och kapitalmarknaden från andra sektorers sida. Jag vill emellertid bestämt avvisa det inslag av onyanserad inflationsuppfattning som på sina håll har utlösts av den framlagda budgeten. Någonting ditåt — fastän inte så onyanserat som jag har hört från andra håll — har kommit till uttryck också här i kammaren under den tidigare debatten.

Den utveckling på börserna vi uppmärksammat under de senaste dagarna betraktar jag mera som uttryck för hur oerfarna människor störtat fram och uppskrämda av en debatt mera panikmässigt verkställt vissa inköp. Naturligtvis kommer denna panik att gå över, och just de oerfarna får väl också då uppleva att de varit ute för tidigt. De har blivit en erfarenhet rikare, vilket naturligtvis kan vara hälsosamt i och för sig.

En upplåning på 960 miljoner kronor relaterad till dagens budgetomslutning är inte större än de 880 miljoner kronor som redovisades för jämnt ett år sedan relaterat till den budget som då presenterades. Nu räknar vi i dag med att upplåningen för innevarande år skall stanna vid 550 miljoner kronor. Jag är den förste att erkänna att visst

Vid remiss av statsverkspropositionen

innebär budgeten som den presenteras i dag i absolut mening, om också icke i relativ, en försvagning på cirka 400 miljoner. Men det bör kanske också ses i samband med den mera skärpta penningpolitiska aktivitet som vi nu arbetar med och med vad jag vågar hoppas vara en trolig förstärkning av sparat, bl. a. det institutionella sparat. Jag tror också på en förstärkt sparandemöjlighet över ett starkare inslag av självfinansiering hos företagen på grund av den prisutveckling som har ägt rum under senaste år i fråga om företagens exportpriser på världsmarknaden.

Det har här förts en debatt om inkomstberäkningarna i budgeten. Framför allt innehöll herr Heckschers anförande ett ganska väsentligt avsnitt om någonting som jag skulle vilja kalla för klagomål över finansministerns felberäkningar. Jag skall därför be att få utveckla vad som ligger bakom inkomstberäkningarna.

För ett år sedan tillät jag mig att tro på en inkomstökning för det svenska folket under 1964 på 7 procent, varav 5 procent i kontanter och ett par procent i form av sociala förmåner, aktualiserade under 1964, t. ex. första halva semesterveckan och litet annat.

Jag hade för ett år sedan en debatt med arbetsmarknadens ekonomer om denna sak, varvid man i varje fall från den ena partens sida mycket bestämt gjorde gällande att finansministern övervärderat inkomstökningen under 1964. Någonting av detta kom väl också till uttryck i det kollektivavtal, som sedermera träffades mellan de stora arbetsmarknadsorganisationerna i början av 1964 och som innebar en löneökning på noga räknat 1,8 procent för landsorganisationens medlemmar.

Det blev sedermera en konjunkturuppgång som väl ingen vid det ifrågasvarande tillfället hade räknat med, och därför steg svenska folkets inkomster snabbare. Så här i efterhand kan man säga att de steg med 9 procent.

När jag och mina medarbetare satt oss ned och försökt fundera över vad denna utveckling kommer att resultera i under 1965 har vi sagt oss, att spänningen på arbetsmarknaden förmodligen blir likartad och att mönstret för samhällsekonomin blir praktiskt taget detsamma 1965 som det var 1964. Vi har tagit konsekvenserna av detta och räknat med ett 9-procentigt kollektivt inkomstlyft för svenska folket under detta år.

I fråga om 1966 har jag stannat vid 4 procent, men det har jag gjort därför att jag honnettement inte vill gå fram och prejudicera några antaganden om inkomststegringar för ett år som man ännu inte träffat de stora avtalen för. Parterna skall kunna slå sig ned vid förhandlingsbordet och diskutera utan att behöva utgå ifrån förutsättningar som finansministern har fixerat.

Är då den beräknade inkomstökningen på 4 procent en orimlig beräkning? Ja, mycket talar för att jag undervärderat inkomstökningen, men det finns också motposter till detta. Jag har inte ens räknat med en 4-procentig inkomststegring för statstjänarna under första budgethalvåret 1966 utan räknat med 0 procent, vilket ju är en klart orealistisk beräkning. Eftersom varje procents höjning av statstjänarlönerna kostar 75 miljoner är det naturligtvis en undervärdering av utgifterna som balanserar en eventuell undervärdering av inkomststegringen.

Vi vet också allesammans att det varje år uppstår nya och oförutsedda utgiftskrav. För att täcka dessa begär vi mera pengar hos riksdagen på tilläggsstat. En historisk forskning över vad dessa tilläggsstater rent allmänt innebär — det är inte fråga om tilläggsstater i form av ökade inkomster utan tilläggsstater i form av ökade kostnader — ger vid handen, att man i allmänhet får räkna med utgiftskrav varierande mellan 400 och 600 miljoner som en normal företeelse i fråga om tilläggsstatsgivning.

Mot bakgrunden av dessa premisser tror jag inte att jag kan beskyllas för att medvetet ha försökt undervärdera inkomstsidan. Vi har ingen anledning att göra det. Jag har räknat så pass realistiskt som man ansvarsmedvetet skall räkna, och siffrorna är serverade utifrån dessa utgångspunkter.

Genom att lägga in skattereformen som en integrerad del av budgetförslaget har, som vi såg saken, en ofrånkomlig statlig upplåning under nästa år på 1 700 miljoner kronor kunnat nedbringas till 950 miljoner. Det skatteförslag som är en integrerad del av statsverkspropositionen och budgetförslaget innehåller — i huvudsaklig överensstämmelse med skatteberedningens förslag — en justering av progressionsskalan. Och det är ingen liten justering. Den betyder kostnadsmissigt 770 miljoner. Den betyder vidare en omläggning av folkpensionsavgiften som medför ett resultat för statskassan av plus minus noll men som lindrar bördan för alla inkomsttagare som tjänar mindre än 20 000 kronor per år om de är gifta och ökar skatten för de inkomsttagare som ligger över 20 000 kronor per år. Nu visar skattestatistiken, vilket kanske är en överraskning för någon, att mer än hälften av de svenska familjerna har en årsinkomst under 20 000 kronor. Jag tycker att en sådan omfördelning kan göra anspråk på att kallas en solidarisk skattepolitik med hänsyn tagen till bärkraften.

Det utskyldsavdrag, som här föreslås schabloniserat och som dessutom ges på sådant sätt att det blir en klar skattesänkning för alla inkomsttagare under 30 000 kronor per år, om de är gifta, innebär också en icke obetydlig skattelättnad just för de breda folkgrupper som man finner i dessa inkomstlägen.

Jag skulle vilja sammanfatta det på det sättet, att de reduktioner, som regeringen framlagt förslag om i fråga om den direkta statsskatten, betyder en skattelindring på 1 180 miljoner kronor.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Även om man kanske kan bli litet miljöskadad av de stora talens valörer i sin funktion som finansminister, är jag ändå beredd att säga att det på detta område innebär en kraftig lindring av den direkta beskattningen.

Detta förslag har på sina håll betraktats som ett lappverk — i dag presenterades det såsom illa iträcklade lappar på ett gammalt lapptäcke. Om jag skulle göra mina jämförelser med det nu så uppreklamerade förslaget från skatteberedningen — ty det måste väl vara de sakliga premisserna som gjort förslaget så bra och inte bara den omständigheten att kommittén varit ense — är det självfallet att mitt förslag skiljer sig från kommitténs i vissa avseenden. Det skiljer sig bl. a. däri, att regeringen icke har valt vägen att höja Ortsavdragen och heller inte valt vägen att höja förvärvsavdragen. Detta tillvägagångssätt är bl. a. betingat av vissa skäl: varje höjning av Ortsavdragen och varje höjning av förvärvsavdragen konsumerar en kommunal skattekraft och föranleder minskade inkomster icke allenast för staten utan också för kommunerna.

Den linje som regeringen har valt med en omläggning av folkpensionsavgiften och schablonavdraget vid kommunalutskylderna har den fördelen med sig, att den innebär en inkomstminskning för staten men låter kommunerna behålla sitt skatteunderlag och sina skatteinkomster.

Det finns i regeringens förslag ingenting om en stegvis omläggning av skattepolitiken fram till 1971. Jag skall förklara orsakerna till detta. När det gäller skattepolitiken, ärade kammarledamöter, skall vi inte göra oss bättre än vi i själva verket är. Den har varit och kommer att vara en ständigt återkommande politiskt kontroversiell fråga av allra högsta dignitet. Jag tror att det är omöjligt att lägga fram ett förslag som skall realiseras i etapper, där man tar ett första steg 1966/67, ett andra

Vid remiss av statsverkspropositionen

steg 1968/69 och ett tredje 1970/71 och inbillar sig att de politiska intressena kommer att betrakta det som någonting som man är bunden av. Jag har någon gång tillåtit mig säga att man är för god för denna värld, om man inbillar sig att man kan gå igenom tre valrörelser med denna fråga pacificerad och med hänvisning till att vi en gång för alla har bestämt oss för i vilken takt skatten skall reformeras, i vilken takt barnbidragen skall höjas och i vilken takt vi i övrigt skall se på andra med skattekomplexet sammanhängande frågor.

Jag måste nog säga att erfarenheten givit vid handen, att även om vi alla har en ambition att försöka göra det lindrigare för landets skattebetalare, har vi också ambitioner att uträtta så mycket på andra områden, som går stick i stäv med vår önskan att servera skattesänkningar. Vi kommer aldrig ifrån nödvändigheten att göra avvägningar. Vid varje tillfälle då det är fråga om att få till stånd ett fortsatt progressivt reformarbete, vare sig det gäller ökade folkpensioner, höjda barnbidrag, expansion på bostadsbyggandets område, expansion på skoluthygandets och undervisningens område eller på u-hjälpsområdet, hälsovårdsområdet, fritidsområdet eller på sådana områden som herr Hedlund i slutet av sitt anförande betecknade som önskvärda reformområden måste vi göra avvägningar och prioriteringar, vilka måste bedömas mot skattesänkningarna. I det fallet har man inte något annat att hålla sig till än de politiska viljeriktningarna sådana dessa tar sig uttryck i de olika partiernas ståndpunkter.

Jag är övertygad om att inte bara en socialdemokratisk finansminister utan även en finansminister av annan partibeteckning — även sådana kunde ju tänkas! — skulle befinna sig i exakt samma situation. Han vill pröva förutställningarna och utrymmet för skatte-

sänkningar och ett fortsatt reformarbete parallellt med varandra, och han har inget intresse av att binda sig vare sig på det ena eller det andra området mer än vad som är absolut nödvändigt. Vi har haft en del sådana uppbindingar, vilka vi varit ense om — jag syftar på försvarsutgifterna och folkpensionsavgifterna — men vi skall naturligtvis inte komma dithän, att vi försöker binda stora och tunga utgiftsposter och parallellt med dem binda upp skattesänkningar i tron att den ekvationen har någon som helst chans att gå ihop.

Det ligger i skatteförslaget en reform på den kommunala beskattningens område som i finansplanen är ganska utförligt beskriven. Det kommer så småningom och i laga tid en proposition om detta till riksdagen. Det är en radikal skatteutjämning, och den har gett regeringen möjligheter att städa upp i ett bidragssnår som det är skönt att få städa upp i. Och det är som någon talare tidigare sagt här i dag ett uttryck för ett förtroende för den kommunala självbestämmanderätten som vi tycker är riktigt att avge vid detta tillfälle.

När jag sedan inte kunnat gå på utredningens förslag om mervärdeskatten så finns det vissa skäl härför. Mervärdeskatten för med sig en starkt utbyggd kontrolladministrativ apparat, och i alla yttranden från länsstyrelserna har man förutskickat en fördubbling av den administrativa kontrollen för att över huvud taget kunna ta på sig bestyren med en mervärdeskatt. Det är ont om folk som duger till detta arbete. Vi har haft stora besvärigheter att klara den arbetsrekryteringen redan med nuvarande skatteregler. Vi är oförömnade att fördubbla den administrativa personaluppsättningen — det tror jag vem som helst är beredd att skriva under.

Sedan har jag rent personligt sagt mig, att när det gäller att bygga ut det nuvarande systemet — den generella varuskatten — med 170 000 uppbördsställen till en apparat med 440 000 upp-

bördsställen i mervärdeskattesystemet så är det någonting som man kanske kan hesitera för. Framför allt herr Heckscher borde känna en viss oro när han i sitt partitrogna nit vid olika tillfällen gör gällande, att just den kontrolladministrativa och byråkratiska förvaltningen sväller snabbare än vad tydligen han själv rent allmänt vill vara med om.

Jag har sagt i finansplanen att systemet är tekniskt elegant — och det kan man väl säga — men när det konfronteras med den bistra verkligheten blir man mera tveksam. Att ta in ett par hundra tusen jordbrukare, småföretagare och andra, som har en viss obenägenhet till reglementslenlig fakturaskrivning på allt vad de köper in i sin verksamhet, och ålägga dem den bokföringsplikt som detta kommer att innebära kan man i varje fall bli fundersam. Jag tror i varje fall att centerpartisterna i denna kammare skulle bli litet betänksamma inför skyldigheten för varje jordbrukare att etablera sig som skattebetalare för varje mjölkliter som han levererar till mejeriet, varje säck spannmål som går till spannmålshandlarna, varje kilo fläsk, kött eller ägg som går till slakteriföreningen eller ägghandlarförbundet, och att sedan inleverera skatt på allt detta. Visserligen har han rätt att från den skatten dra av den skatt som ligger på hans inköpta fodermedel, konstgödning och betningsvätska. Den ingående skatten på knivar till slättermaskiner och reservdelar till traktorer är också avdragsgill.

Allt detta är tekniskt mycket elegant, och det brukar bl. a. presenteras så att det är bra, därför att den ene i produktionskedjan kan kontrollera den andre och staten således inte skulle behöva kosta på sig så mycket kontroll på grund av att systemet i sig självt är självkontrollerande. Huruvida det är befämjande för den allmänna trivseln mellan de olika leden i produktionskedjan tillåter jag mig kanske att ha en något blandad uppfattning om.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Vad man finner intressant när man läser remissvaren är att det kommit någonting av eftertankens kranka blekhet när man börjat förstå hur systemet verkar. Jag tycker att kronan på verket återfinns man i lantbrukets skattedelegation som avslutar sitt remissanförande med en lång rad reservationer, av vilka den sista lyder så här: »Dessutom förutskickar vi att varje jordbrukare får rättighet att på sin direkta skatt dra utav alla de processkostnader som vi förutskickar att mervärdeskatten kommer att dra med sig.» Är det så underligt om finansministern med regeringen bakom sig i en sådan situation säger: Låt oss fundera ett tag till på detta system!

Jag har sagt att här är det inte fråga om att sätta tummen ned och utdöma det hela, men jag tror att man får söka sig fram med helt andra schablonlösningar och med ett enklare förfarande, om man över huvud taget skall kunna göra en proposition på ett förslag som denna kammare och medkammaren är beredda acceptera. Vi kommer nu att starta en sådan översyn med ledning av bl. a. remissvaren, och jag hoppas att så småningom i varje fall kunna avge ett mera bestämt besked än i dag.

Jag har inte heller funnit den internationella situationen vara så påträngande, att det tarvar en omedelbar omläggning till mervärdeskattesystemet. Det är riktigt att fransmännen har systemet, men de har det med väsentliga undantag. Jag kanske gör fransmännen orätt om jag bara dömer efter vad vi traditionellt uppfattar såsom svenskt och franskt kynne, men det är möjligt att en fransk skattekontroll är mera tolerant än vad en svensk skattekontroll skulle vara i detaljgranskningen av mervärdeskattesystemet. Jag sade att jag kanske gör fransmännen orätt; detta är bara en rent personlig reflexion. I Tyskland har man funderat på detta under många år men har nu beslutat sig för att skjuta det framför sig till 1967 innan man tar definitivt ståndpunkt. I Eng-

Vid remiss av statsverkspropositionen

land, som ju är en av våra dominerande handelspartners, har man haft frågan om mervärdeskatt uppe till övervägande i en statlig kommitté och direkt tagit avstånd från systemet och sagt att det inte passar England. Amerikanerna har över huvud taget inte funderat över det. Även vårt handelsutbyte med Amerika har på ett glädjande sätt ökat varför det har sitt intresse.

Vi kan naturligtvis komma i den situationen, att en uniformering av skattesystemet ger oss anledning att tänka om, men vi har tid på oss innan vi är där — och det är också något som jag här vill understryka.

När vi nu i stället skaffat pengar genom höjning av omsättningsskatten med 3 procentenheter, har vi gjort undantag för industriens investeringar i maskiner och inventarier. Det har vi gjort därför att vi tycker att det ligger logik och konsekvens i det, när vi nu vill hjälpa industrien i gång med den investerings»comeback» som jag tidigare talat om. Det 10 procent skatteavdrag som vi arbetat med under 1964 försvinner. Jag tror att det hade blivit litet för mycket av det goda, om vi skulle ha haft det kvar tillika med den relativa favör som industrien får vid omsättningsskattebehandlingen.

Nu är det mycket vanligt att föra den argumenteringen, att vi kommer att slås ut på världsmarknaden om vi inte helt befriar industrien från omsättningsskatt på deras produktions- och investeringsvaror. Jag vet inte hur många gånger jag måste upprepa att det inte bara är i fråga om det avsnittet som man skall bedöma statsmakternas behandling av näringsliv och industri. Det är ju så mycket annat som kommer in när man skall bedöma vår chans att hävda oss i konkurrensen med andra länders näringsliv. Det är freden på arbetsmarknaden. Det är ett gott förhållande mellan löntagare och arbetsgivare, och det är den organisationsmässiga disciplinen på arbetarsidan som här spelar en av-

görande roll. Det är avskrivningsregler för maskiner, det är lagervärderingsregler och mycket annat, som man får väga tillsammans.

Vad som väl ändå är avgörande är att klagolåten över den hårda behandlingen av svenskt näringsliv inte är ny för i dag. I varje fall så länge som jag stått i denna talarstol och svarat för de här frågorna har det varit en repetition som troget och träget återkommer varje år. Ändå har under de senaste fem åren det svenska näringslivet och den svenska industrien ökat sin relativa andel i världshandeln trots hård konkurrens, bl. a. från japanernas sida. Vi har ökat den relativa andelen, och det tycker jag är inte bara ett ganska gott besked om den svenska industriens slagkraft och allmänna funktionsduglighet utan sekundärt kanske också något av ett uttryck för hur den har behandlats av regering och riksdag.

I skatteförslaget ligger det många andra ting. Där ligger en justering av cigarettskatten och bensinskatten. Det behövs för att den upplåning, som på många håll har betraktats som farligt hög, inte skulle bli högre än vad som ändå här redovisas.

Vi har inte följt skatteberedningens förslag om att avveckla energiskatten och alla punktskatterna, även om en viss sanering har skett på punktskatteområdet.

Jag skall nu försöka att i tur och ordning — och så kortfattat som det nu är möjligt — ta upp vad de värderade företrädarna för oppositionspartierna, som har varit uppe i talarstolen här i dag, har yttrat. Herr Ohlin kom relativt snart in på frågan om huruvida finansministern bestämt sig för att sitta och dirigera den kommunala upplåningen, och han tyckte att det var en attack mot den kommunala suveräniteten. Om man fattar sig så kort och ofullständigt som herr Ohlin gjorde ger det naturligtvis intryck av ett attentat från finansministerns sida. Men om man går till botten,

Vid remiss av statsverkspropositionen

så vet herr Ohlin lika väl som jag att vi har en utomordentlig trängsel på kapitalmarknaden. Man måste på något sätt prioritera och köordna alla dessa lånesökande. Det är en prioritering mellan fyra storheter: staten, bostadsbyggnad, kommunerna och näringslivet. Men det är också en prioritering inom i varje fall det kommunala området, därför att de kommunala anspråken på obligationsemissioner är så utomordentligt stora. Jag tror att riksbanken för närvarande har en kö, vars anspråk ligger nära miljarden och som man inte har kunnat tillmötesgå.

Då kan man ställa frågan: Skall vi nu låta datumstämpeln avgöra vilken stad och vilken kommun som skall få gå ut och ta hand om den kapitalbildning som finns och låta dem som har råkat lägga in sina ansökningar senare, få vänta? Eller skall vi försöka lägga in något av en annan bedömning än bara datumstämpeln? Riksbanken har varit klok nog att försöka göra andra bedömningar. En ström av kommunrepresentanter och delegationer har uppvaktat och framlagt sina synpunkter. Vid deras argumentation spelar vederbörande kommuns skattekraft och utdebiteringens höjd en avgörande roll. Den kommun som måste bygga sin skola, även om den har låg skattekraft och hög utdebitering, tycker att den borde ha ett försteg vid lån före den kommun som har både stark skattekraft och relativt låg utdebitering. Alldeles likgiltig inför sådana argument har väl inte någon riksbankschef varit och kan inte heller gärna vara det. Detta har också tagit sig uttryck däri, att bankofullmäktige fränsett en reservant men med tillstyrkan av två av de borgerliga partiernas representanter har begärt hos regeringen att få en auktorisation för att vid långivningen få ta hänsyn till skattekraften och utdebiteringens höjd. För en gångs skull har således inte Sträng hittat på någonting, men han tyckte att bankofullmäktiges förslag var klokt och riktigt, och han har under-

strukit det i några rader i finansplanens skrivning. Jag skall inte ta tiden i anspråk för att vidare debattera den saken.

Jag tog mig under gårdagen orådet före att läsa igenom remissdebatternas protokoll för de fyra senaste åren, i avseende på budgetbalanseringens principer och det finns inte fysiska möjligheter att ur den debatten klämma ut någon ny fräschör, varför jag skall avstå från att försöka göra det. Jag vill emellertid bemöta herr Ohlin, när han gör gällande att det skulle ligga något av — han kanske inte sade det så brutalt, men man kan säga en sak utan att använda brutala ord — falsifikat i finansministerns sätt att presentera utslaget av skatteförslagets verkningar. Jag har vid alla de tillfällen då jag uppträtt offentligt — och jag gör det nu också — varit angelägen om att understryka, att den förhöjda omsättningsskatten, bensinskatten och tobaksskatten blir tillämpliga från den 1 juli 1965 och naturligtvis också de pensions- och barnbidragshöjningar som då träder i kraft men att reduktionerna i fråga om den direkta skatten kommer först ett halvt år senare. Jag har i mina anslagsbeskrivningar varit angelägen om att tala om hur resultatet blir, när reformen trätt i kraft i full utsträckning, alltså hur resultatet blir för kalenderåret 1966, eller, om vi skall hålla oss till budgetår, för budgetåret efter det nästkommande.

Denna operation medför emellertid som jag nyss sade en förstärkning för kommande budgetår. Ingen vågar ställa sig upp och tvärsäkert uttala sig om den ekonomiska utvecklingen efter detta kalenderår. Med den utgångspunkten har jag sagt att det kalenderår vi nu har framför oss, 1965, inleds av en stramt finanspolitik och att det kommer att ur konsumentsynpunkt bli ett stramt år med en beräknad privat konsumtionsökning av 2,5 procent. Längre och hårdare kan man väl inte pressa konsumtionen efter vad jag kan förstå. Därför

Vid remiss av statsverkspropositionen

bör man nog uttala sig litet mera nyanterat om budgeten och inte säga att den är på tok för svag.

Herr Ohlin har meddelat oss att han längre fram kommer att föreslå höjda förvärvsavdrag. Vi får diskutera den saken då. Jag kommer inte att följa med honom på den punkten, men debatten om den saken kan vi spara.

Vidare har herr Ohlin och även övriga talare kommit in på vad man kallar regeringens resignation eller nonchalans inför prisstegringen. Jag tror att herr Ohlin använde jämförelsen att vi under förkrigstiden hade ett mycket mera stabilt prisläge. Han jämförde med tiden före första världskriget och med tiden efter första världskriget — inte från 1918 utan från 1922 fram till 1939. Man har naturligtvis rättighet att välja åren som de bäst passar en, det skall jag inte bestrida.

Emellertid tror jag inte att det finns någon i denna kammare och inte heller utanför kammaren som önskar sig tillbaka till de exemplifierade åren med en lugnare prisstegring än vi haft nu. De åren var sannerligen inte något att anföra som eftersträvansvärt exempel och sätta upp som motivik mot de framgångsrika år som vi trots prisstegringen ändå kunnat inregistrera nu.

Man kan naturligtvis — det är mycket bekvämt att göra det — fråga: Varför sköter inte Sträng om att det blir en lägre prisstegring. Jag är naturligtvis tacksam för det icke utsagda förtroende för min förmåga som ligger i själva kritiken. Men jag måste göra er besvikna, om jag säger, att det inte står i mänsklig makt att göra någonting mer i detta land än man lyckats med i andra länder. Om vi ser efter hur konsumtionsprisstegringen varit under den senaste tioårsperioden per år räknat, visar det sig enligt OECD:s siffror att den har varit i medeltal i Danmark 4 procent, i Frankrike 5,2 procent, i Italien 3,3 procent, i Nederländerna 3,2 procent, i Norge 3,4 procent, i Storbritannien 3,3 procent —

trots att Storbritannien på grund av valutasvårigheter har varit tvingat till hårda nedbantningar med prisstopp och mycket annat som kanske borde ha spelat en roll i prisutvecklingen — i Österrike 3 procent och i Sverige 3,7 procent. Västtyskland har lyckats något bättre. Där har man under den senaste tioårsperioden haft en medelprisstegring av 2,2 procent. Men i denna tioårsperiod ingår för Västtyskland en tid på 1950-talet, då det fanns möjligheter att bygga på arbetskraften från öster, där man inte hade den »drive» i fråga om priserna som en absolut full sysselsättning ändå har benägenhet att föra med sig. Den kan bestrykas bl. a. av det förhållandet, att prisstegringen i Västtyskland under åren 1960—1963 — d. v. s. de senaste år vi kan avläsa — är 3 procent i medeltal, vilket alltså tycks vara en ganska normal företeelse i hela den västeuropeiska världen.

Man kan då fråga sig: Skall vi tvingas finna oss i detta? Jag har vid olika tillfällen sagt att jag tror att en prisstegring på 2 å 3 procent är ofrånkomlig, om vi vill fasthålla vid våra ambitioner beträffande full sysselsättning och en solidarisk lönepolitik. Jag har sagt detta många gånger tidigare, och jag har ingen anledning att revidera min uppfattning på den punkten. Vi har på löneområdets område accepterat en utveckling, där man för branscher och yrken som inte har samma rationaliseringsmöjligheter som vissa andra anpassar löneläget och därmed prisläget efter de yrken, där rationaliseringar o. d. kan absorbera en lönestegring. Om det blir en lönestegring på låt mig säga ett visst antal procent, har vi då möjligheter att på varu-, tjänste- och transportområdet rationalisera bort den lönestegringen på samma sätt som vi kan göra på vissa andra industriella avsnitt av näringslivet? Naturligtvis har vi inte det. Det vore emellertid mycket intressant att från oppositionens sida få ett bestriktande av detta mitt påstående. Jag kan,

om jag råkar vara bussförare, inte ta flera personer i bussen eller köra snabbare mellan hållplatserna för att på det sättet kompensera min lönehöjning, utan det blir passagerarna som får betala den genom höjda priser som sedan slår igenom i index. Om jag är frisör kan jag inte klippa av håret snabbare på min kund för att kompensera lönestegringen, utan kunden får i stället betala mera för klippningen. Inom hela vårdområdet — vilket jag tror att varje kommunalman är beredd att verifiera — betyder höjda löner för vårdpersonalen att landsting och stadskommuner, som har ansvaret härför, får finna sig i utdebiteringshöjningar för att klara de ökade kostnaderna. Vi har ansett att varje tjänsteman, var han än sitter, bör få följa med i löneutvecklingen. Alla fyller de ju sin funktion i den process som resulterar i en ökning av nationalprodukten.

Men ingen säger att man genom snabbara metoder på tjänstemannaområdet kan rationalisera bort lönestegringen. Så länge hela löne marknaden präglas av denna inbördes solidaritet — och vår uppfattning har varit att den skall gälla inte bara löntagarna utan den är även avtalsfäst gentemot herr Hedlunds valmän, de svenska bönderna — är det alldeles uppenbart att det inte går att diskutera en nollställning i fråga om priserna. Det går inte om vi vill att lönerna skall ökas och att alla skall ha chansen att följa med i löneökningen och dessutom är så ambitiösa i vår allmänna sysselsättnings-»drive» på olika områden, att vi inte håller oss med några arbetslösa som skulle kunna verka som en broms. Jag tycker inte att vi skall ha några arbetslösa som skall bromsa lönestegringen, ty det betyder att vi slösar med de reala resurser som fullt utnyttjade ger oss den starkaste och snabbaste välfärdsstegringen i samhället.

Regeringen kommer sig inte ens för med ett värdefast obligationslån, säger

Vid remiss av statsverkspropositionen

herr Ohlin. Jag har ett förslag på mitt bord, herr Ohlin. Om vi vill ta upp ett värdefast obligationslån finns det en utredning som har talat om för mig hur ett sådant förslag bör se ut. Det förslaget har varit ute på remiss och fått ett blandat mottagande. Bostadsbyggarna, bostadskooperationen och de allmännyttiga bostadsbyggarna, har sagt bestämt nej till allt vad indexfasta obligationslån heter. Bankvärlden har intagit en negativ ståndpunkt. Några remissinstanser är mera nyanserade. En del är för ett sådant obligationslån. Jag vill minnas att LO tycker att det är värt ett försök. När tiden det medger skall jag ta itu med detta problemkomplex och fundera på om jag skall framlägga förslag härom till riksdagen. Men var på det klara med, herr Ohlin, att det är mycket delade meningar om huruvida det är någonting att satsa på! I världen i övrigt är det väl endast två nationer som har prövat det — även om man har funderat mycket däröver — och det är det lilla Israel och, om jag minns rätt, även Frankrike i något tidigare skede.

Herr Ohlin frågar sedan om herr Sträng har någon social motivering för att vända sig mot mervärdeskatten. Jag har redovisat mina skäl för att inte nu göra någonting, och jag har egentligen inte lagt in några sociala värderingar i dem, även om jag inte kan komma ifrån den ståndpunkten att jag tror att det är besvärligare att lägga 13 procents prisstegring på matvaror, kläder och skor och lika mycket på arkitekt- och konsultarvoden och en del annat sådant som går in i bostadsproduktionen och slår ut på hyrorna. Jag tror även att det kan medföra sina besvär om det svenska folket, när det kliver på tåget eller bussen eller spårvagnen till sitt arbete, får klart för sig att det från och med en viss dag läggs 13 procent på biljettpriserna. Det kan nog också ha sina svårigheter, om allt gods som skall sändas i detta land skall be-

Vid remiss av statsverkspropositionen

lastas med 13 procent, som man slipper ifrån i dag. Om barberare och flera andra blir tvingade att ta 13 procent på tjänster som i dag är skattefria, är det inte otänkbart att svenska folket kommer att reagera på detta sätt: »Här har man hittat på nya skatter på områden som tidigare inte har varit skattebelagda.» Ofrånkomligt är att 13 procent är mer än 9,8 procent på vardagsvarorna. Det kan jag aldrig bortse från.

Naturligtvis kan det invändas att man med mervärdeskatten skall befria industrien från 1 100 miljoner kronor som den i dag betalar i omsättningskatt och detta medför prissänkning. Då måste ju industrien bli så snäll att den sänker alla sina priser motsvarande den skattesänkning den får. Kommittén ville ta bort punktskatterna och förutsatte att då kommer berörda branscher att sänka sina priser på alla de punktbeskattade varorna. Det är en vacker tanke, kanske litet för vacker för vår krassa värld. Jag har denna gång tillåtit mig i finansplanen säga att denna partiella avveckling av punktskatterna ger oss en test på branschernas vilja att omsätta lättningen i prissänkningar. Skall jag tro vad somliga har sagt för att bli av med punktskatterna, kommer de att till sista öret fullfölja detta sitt löfte. Jag har emellertid varit så försiktig — vis av erfarenheten — att jag tycker att denna partiella avveckling kan få bli någonting av en test. Sedan kan vi börja diskutera utifrån de förutsättningar som en del i dag anser vara givna.

Detta mitt yttrande i finansplanen har redan föranlett protester från de berörda branscherna. På detta sätt var det tydligen inte meningen att deras utlåtande skulle uppfattas.

Om nu herr Ohlin inte gillar min behandling av mervärdeskatten, vore väl det enklaste för att klara ut begreppen, problem- och frågeställningarna och partiställningarna, att han friskt och

modigt ställde sig bakom skattekommitténs förslag om mervärdeskatt, eftersom det lär vara en politisk kompromiss, godkänd av herr Ohlin. Det är möjligt att jag står här och talar i fåvitsko, ty herr Ohlin har ännu inte avlämnat sina partimotioner. Följer herr Ohlin skattekommitténs förslag ogravekrat, ger jag honom all rätt att i dag kritisera finansministerns alternativ, men i annat fall bör han kanske vara litet försiktig med kritiken.

Herr Hedlund inledde sitt anförande med att förklara att budgeten är i svagaste laget, vilket hade föranlett att vi hade fått högre ränta och prisstegringar. Herr Hedlund är ju juris doktor och som sådan lärd att försöka följa en logisk tankebana. Jag får väl inte uppfatta herr Hedlunds förslag på det sättet att jag skall ta avstånd från den reformpolitik som herr Hedlund är angelägen om att driva fram. Många gånger har han ju — om jag skall tro honom i dag — varit föregångsman när det gäller sådana ting.

På sätt och vis fattade jag herr Hedlunds förslag så att han i stort sett — även om det kanske kamoufleras av en ganska originell argumentering — menade att vad finansministern och regeringen lägger fram är ungefär den lösning man kan stanna för mot bakgrunden av vad vi har bestämt, vad vi har tagit på oss och vad vi har beslutat om.

Herr Hedlund tar också upp bekymren för penningvärdet. Därvidlag uppfattade jag ett nytt inslag i hans argumentation. Han frågar: Vore det inte bättre med en svagare inkomstökning och motsvarande svagare prisstegringar? Jag förde tankegången vidare, och jag frågade mig: Hur skall man uppnå detta? Kan man tänka sig en större återhållsamhet på löntagarnas sida än 1964 när de gick från en avtalsförhandling med 1,8 procent i kollektiv lönehöjning? Jag tror inte det.

Om företagen sedermera under årets gång råkar i slagsmål om arbetskraf-

ten — det tycks ju som om företagen ändå skulle på ett eller annat sätt komma över så mycket pengar att det har kunnat i stor utsträckning bli slagsmål om arbetskraften — och slutresultatet av denna hantering utgör en prisökning med 9 procent, så vet jag inte hur man skall komma till rätta med detta, därest man inte går in för en ännu hårdare räntepolitik och ännu kraftigare kreditåstramning och kanske beslutar att inte fullfölja de sociala reformer som både denna kammare och medkammaren har ställt sig bakom. Ty, märk väl, det är inte möjligt att göra om finanspolitiken utan att attackera de stora utgiftsposterna: militärutgifterna, folkpensionerna, utgifterna för skolor och utbildning, för hälso- och sjukvård, liksom även bidragen till kommunerna. Och på den sista punkten föreföll det som om herr Hedlund snarast hade ett behov av att annonsera en viss otilfredsställelse även med det kommunala skattepaket som jag har lovat lägga på riksdagens bord. Om jag fattade honom rätt, tyckte han att det borde därutöver också finnas någonting av ett garanterat statsengagemang i fråga om kommunernas bostadstillägg till folkpensionärerna.

Herr Hedlund använde den jämförelsen, att om tre stycken skall betala ett bostadstillägg, blir det dyrare för kommunen, än om det är tjugo som betalar detta tillägg. Den här gången var herr Hedlund i sin egenskap av jurist också logisk, men jag skulle vilja utveckla resonemanget litet mera genom att säga: om tre stycken skall betala bostadstillägget för en folkpensionär, så torde de inte kunna undgå en hög kommunal utdebitering. Finansministerns förslag, sådant det kommer att presenteras, tar hänsyn just till de kommuner som har det låga skatteunderlaget och den höga kommunala utdebiteringen och detta t. o. m. i större utsträckning än vad utredningen hade tänkt sig.

När herr Hedlund kom in på filoso-

Vid remiss av statsverkspropositionen

fien om att lugna ned lönehöjningarna för att därigenom också få en lugnare utveckling på prisfronten, så föresvävade honom tanken att man skulle kunna sätta sig till bords med alla i målet intresserade och diskutera sig fram till en riktigare avvägning och utveckling och på det sättet åstadkomma det önskvärda resultatet. Men är inte detta en förhoppning som kommer att grusas? Det finns möjlighet att rätt snart få en liten provtest, när det sexåriga jordbruksavtalet löper ut. Det blir väl då fråga om att göra ett års prolongation av avtalet för att sedermera försöka uppnå en ny, måhända flerårig uppgörelse för jordbruket.

Jag har lagt märke till att jordbrukarnas fackliga företrädare under den senaste tiden har rest landet runt och talat om att ett kommande jordbruksavtal inte kan få vara lika dåligt som det gamla jordbruksavtalet, utan att man måste ta större hänsyn till eftersläpningen för jordbrukarnas del än vad det nu tillämpade sexårsavtalet har inneburit. Jag har vidare lagt märke till att bland konsumenterna börjar växa fram en mycket klar och definitivt utformad opinion som går i den rakt motsatta riktningen: Vi kan inte kosta på oss ett nytt långtidsavtal för jordbruket som innebär samma generositet mot jordbrukarna som det nu gällande avtalet.

När vi skall ta itu med det nya jordbruksavtalet kommer vi alltså att få ett litet prov på möjligheterna att sitta vid bordet och med bortseende från egna intressen söka finna samhällsgagneliga lösningar. Herr Hedlund är ju en realistisk man och jag tror inte att han — handen på hjärtat! — har några förhoppningar om att det blir så lätt att då uppnå en överenskommelse.

Samtidigt gör sig herr Hedlund när det gäller budgetfilosofien till tolk för, jag vill inte säga användandet av tagel-skjortan men i varje fall en viss återhållsamhet som är hälsosam för fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen

tiden. Det låter ju bra — framför allt i dag när vi har TV-kamerorna riktade på oss. Men när herr Hedlund fortsätter med att säga att i sista hand har ändå centerpartiet varit drivkraften då det gäller de stora reformerna, det må nu vara folkpensionerna, barnfamiljernas förhållanden eller annat, och att finansministern nu i långa stycken bara realiserar centerpartiets förslag, så måste jag invända att det väl är litet svårt att på en gång vara motor och broms eller, rättare sagt, gaspedal och broms, för att uttrycka sig mera motoristiskt sakkunnigt. Herr Hedlund försöker emellertid i dag göra den uppvisningen, hur det nu kan inverka på kammarens ledamöter.

Herr Hedlund hade en liten hjärteknipande avslutning av sitt anförande, där han talade om att familjen måste kunna föra en god och harmonisk tillvaro och att vi därför måste tänka mera på åldringsvård, hälsovård och fritidsliv och inte bara på det materiella, det produktionsmässiga. Men i sin egenskap av industriföretagare vet herr Hedlund lika väl som jag att det är just den materiella utvecklingen och produktionens möjligheter att ge oss mera som skall realisera både den bättre åldringsvården, hälsovården och fritiden, i det sistnämnda inbegripet längre semester, kortare arbetstid och allt vad därtill hörer. Det är förtvivlat svårt att här dra upp en gränslinje. När det gäller bas och botten för herr Hedlunds önskemål kommer han tillbaka till produktions- och industriutvecklingen och de materiella begrepp som ligger däri.

Vi måste ha en syntes av andlig och materiell kultur, sade herr Hedlund, en syntes mellan kropp och själ. Ja, om det skall uppfattas som en uppmaning till regeringen, så vill jag säga: Lägg inte för tunga bördor på regeringen, herr Hedlund! Den harmonien och syntesen mellan kropp och själ tror jag inte man får mycket av genom propo-

sitioner till riksdagen, hur väl genomtänkta och utformade de än är. Jag är tillräckligt gammalmodig för att säga, att för det krävs kanske en stilla stund i den egna kammaren, inte i denna kammare.

Om jag sedan går över till att bemöta herr Heckscher, så tog han i sitt avsnitt upp frågan om trontalet, som han fann harmoniera dåligt med situationen sedd utifrån GATT-, EFTA- och FN-synpunkter. Ja, jag läste trontalet, och det gjorde vi alla i den svenska regeringen vår plikt likmätigt, men däri utlovades inga nya himlar och ingen ny jord, inte ens en ny tronhimmel. Visst kan man vara pessimistisk, när man kommer in på dessa avsnitt, men vad som ändå inger oss vissa förhoppningar är väl att GATT-förhandlingarna har kommit i gång. Den omständigheten att representanter för Europa och Amerika sätter sig ned och diskuterar med den målsättningen att rasera tullhindren mellan nationerna är ju ett framsteg, så svår och så bemängd med intressekollisioner som all sådan materia är. Förhandlingarna kommer att pågå, och vi skall väl efter måttet av våra krafter ändå försöka hjälpa till för att hålla dem i gång, även om jag inte tror på några revolutionerande förslag. Jag tror i varje fall på något förslag.

Och visst kan man beträffande EFTA hysa bekymmer just nu, framför allt därför att England i sin ekonomiska nöd valde en form för sitt utspel, som inte var förenlig med EFTA:s statuter. Jag har tidigare från denna talarstol framhållit att vårt stora intresse ju ändå är att England klarar upp sin ekonomi. Det är också EFTA:s stora intresse. Jag har inte heller funnit någon, som direkt förklarat att åtskilliga initiativ var onödiga för Harold Wilsons regering. Tvärtom var de synnerligen nödvändiga, och vi hoppas att de lyckas, både för vår och för EFTA:s del.

Om herr Heckscher läser dagstidningarna, finner han väl ändå en liten

ljusglimt däri att den engelska utrikes-handeln för december månad faktiskt ser ut att ha varit bättre än man tidigare räknat med.

Vad slutligen krisen i FN beträffar kan vi väl inte säga annat än att FN är av så utomordentligt vital betydelse för världen, för de små nationerna och för världsfreden, att här i Sverige inga ansträngningar bör uraktlåtas för att hålla FN i gång och se till att det får leva vidare.

Sedan skall jag inte begära att herr Heckscher skall variera de båda övriga oppositionsledarnas argument alltför mycket. Herr Heckscher tog upp budgeten utifrån sina utgångspunkter och gjorde gällande att mina felberäkningar vore påtagliga och pålitliga. Jag försökte i mitt inledningsanförande klara ut vad som ligger bakom mina beräkningar, och jag skall inte upprepa det nu.

Att även utgifterna blev något mindre kan ju ha sin naturliga förklaring, herr Heckscher, eftersom vi under fjolåret gjorde begränsningar i den aktivitet, som statsverkspropositionen förutsåg, för att behärska spänningen på arbetsmarknaden litet bättre. Och om man hindrar de statliga verken från att fullgöra vad riksdagen ansett att de skulle fullgöra på investeringssidan, så blir det litet besparingar på köpet.

Jag har utförligt berört hela skatteberedningens förslag, även när det gäller den tidtabell som herr Heckscher speciellt tog upp, men jag skall här ägna en liten stunds uppmärksamhet åt herr Heckscher i ett avsnitt, där han efter vad jag förstod tog mera illa vid sig än de övriga båda partiledarna. Jag avser här beskyllningen mot oss för att ha brutit en överenskommelse. Jag är medveten om att de parlamentariska representanterna i kommittén var överens, och jag vet också att folkpartiets, centerpartiets och högerns representanter hade inhämtat auktorisation av sina partiledare. Men så var inte fallet med

Vid remiss av statsverkspropositionen

socialdemokratiens representanter, helt enkelt därför att en regering och en finansminister som skall göra någonting av denna sak måste ta remissförfarandet i beaktande. Jag har tidigare sagt, att om jag skall välja ut folk från mitt parti i utredningar så försöker jag att få med sådana människor som jag vet är kloka och vettiga och som kan arbeta under allra största frihet. Min tid kommer, när betänkandet är avlämnat. Och den frihet som jag anser att regeringen alltid måste ha att ändra i ett sakkunnigebetänkande är inte bara min utan även herr Heckschers. Jag kan bara tala för mitt område, men jag kommer aldrig att kritisera herr Heckscher, om han i ärenden som gäller finansdepartementets område har andra synpunkter än de ståndpunkter som hans partirepresentanter eventuellt har intagit i utredningar.

Sedan säger herr Heckscher: »Skall dubbelmoralen» — som han kallade denna moral — »göra sig gällande bl. a. i försvarsfrågan?» Jag tycker inte att det här är jämförbara storheter. När vi diskuterar försvarsfrågan är det klara partiförhandlingar, där partiledarna är direkt engagerade — om inte mitt i förhandlingsdelegationen så parallellt i ett rum intill förhandlingsdelegationens. Så har det varit under de senare åren.

De förslag man kommer fram till presenteras för vederbörande riksdagsgrupper. De prövas av den församling som skall pröva förslagen, och de har fått sanktion från riksdagsgrupperna. Det är en annan arbetsordning och en annan förhandlingsordning. Så länge vi fortsätter med den förhandlingsordningen kan herr Heckscher vara helt lugn beträffande eventuellt kommande försvarsuppgörelser.

Jag skall inte trötta kammaren mer. Jag har som vanligt pratat länge. Men jag har tyvärr den ställningen att jag dels skall försöka säga litet av vad jag själv har på hjärtat och dels skall be-

Vid remiss av statsverkspropositionen

möta de tre oppositionsledarna. Jag skall emellertid inte ta upp någon siffergymnastik om hur skattepaketet slår i de olika inkomstlägena. Jag har redovisat det siffermässigt, och jag kommer också att redovisa det siffermässigt i en proposition som en av de närmaste dagarna läggs på riksdagens bord.

Vad jag fäste mig vid i herr Heckschers exemplifiering var att den här kombinationen av familjer som han presenterade under inga förhållanden är representativ för hur det svenska folket i sin egenskap av skattebetalare ser ut rent allmänt.

Herr Heckscher kunde inte låta bli att också kritiskt anklaga mig för att vilja ha en benägenhet att fördela kapitalmarknaden. Så långt som jag har givit mig in på detta i samråd och i överensstämmelse med riksbanksledningen har det varit betingat av nödvändigheten att skaffa pengar till att finansiera vad riksdagen har beslutat sig för, men egentligen ingenting annat. Att sedermera kreditinstituten känner sig begränsade i sin frihet är en annan sak. Den begränsningen är de tvungna att underkasta sig så länge vi har en temperatur i samhällsekonomin som gör att för mycket pengar i omlopp är detsamma som — jag vill inte säga bensin men i varje fall pinnar på en brasa som vi inte vill ha brinnande.

Jag tillät mig på Nationalekonomiska föreningen, när jag diskuterade denna fråga med bankdirektörerna, som här anförde samma klagomål som herr Heckscher, att svara: »Jag begär naturligtvis litet för mycket av er, om jag begär att ni själva försöker ransonera pengar efter allmännyttiga bevekelsegrunder.» Vad man ibland ställer sig frågande inför är ju att det inte saknas krediter till en bilexpansion som går utomordentligt snabbt år från år. Det saknas inte konsumtionskrediter i allmänhet, och jag har på mitt bord fått framställningar, som jag tills vidare

stoppat i skrivbordslådan, där man från bankvärlden begär att få etablera speciella kreditinstitut som skall stå till förfogande med pengar för att finansiera sportstugor. Visst är det bra med sportstugor — det är väl trevligt om vi kan ha sådana allesammans. Men det kanske är nödvändigare att vi klarar av det bostadsprogram finansiellt som riksdagen har bestämt sig för.

Jag sade att jag kanske begär litet för mycket av bankdirektörerna om jag begär att de skall lägga sådana här synpunkter på problemet. De skall svara för ett företag, och företaget skall ge så goda förtjänster som möjligt, och följaktligen vill man arbeta med sin vara — i detta fall pengar — på de områden där man har den största förtjäns-ten. Men jag bad dem att försöka hjälpa till i mina strävanden, och jag tycker nog att herr Heckscher skall ha dessa synpunkter i åtanke när han ger sig på att kritisera den som han säger dirigerade kreditgivningen.

Det är mycket mer att säga, herr talmän, men nu är det slut. Jag skall bara säga en sak till. Herr Heckscher roar sig med att säga: »Kan fyra kommunister göra så mycket att regeringens budget» — om jag förstod honom rätt — »är kommunistinfluerad i sin allmänna uppläggning?» Nu är det klart att jag fortfarande talar litet för tidigt, ty jag har inte sett herrar Hedlunds och Ohlins motioner. Men skulle jag fatta den relativa återhållsamhet som präglat deras inlägg i dag på det sättet att de ändå i stort sett kan vara ense med mig och regeringen om budgetuppläggningen, är herr Heckscher då beredd att ta konsekvenserna av sitt resonemang och säga att de här fyra kommunisterna också har gjort om herrar Hedlunds och Ohlins inställning till den ekonomiska politiken?

Den budget som nu presenteras är ingen kommunistbudget. Jag tror att herr Heckscher använde uttrycket »socialistbudget» med den speciella valör

han lägger in i begreppet socialist — jag har en annan valör där. Jag tror att herr Heckscher är rätt ensam i den uppfattningen. Den här budgeten som har framlagts är en socialdemokratisk budget.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Att den framlagda budgeten är en socialdemokratisk budget behöver vi inte tvivla på ur vare sig den ena eller den andra synpunkten. Men det gläder mig att herr Sträng åtminstone ansåg det nödvändigt att påpeka den saken, vilket tyder på att han medger att det kunde finnas anledning till misstankar i annan riktning. Man har nämligen velat göra gällande att den svenska socialdemokratien skulle vara så stillsam och borgerlig, att det inte skulle finnas någon socialism kvar i den. Om jag därför tillät mig använda uttrycket att det är en socialistisk budget — alldeles oavsett att jag självfallet i detta uttryck inlägger en rent negativ värdering, eftersom jag tycker illa om socialism vare sig den företrädes av socialdemokrater eller av kommunister — anser jag att detta konstaterande ändå har sitt intresse. Jag förstår uppriktigt sagt att herr Sträng varken vill svara ja eller nej på detta påstående. Han hade suttit lika illa till, vilketdera han än hade sagt.

Jag noterar ett par punkter i herr statsrådets anförande utan någon egentlig invändning. Han konstaterar att han är glad åt att GATT-förhandlingarna kommer i gång. Ja, det är också jag. Han säger vidare att vi har intresse av att England klarar sin ekonomi. Ja, självfallet har vi det. För min del har jag den stilla misstanken, att dessa importavgifter snarare försvårar än underlättar arbetet för den engelska regeringen, men detta får vi kanske diskutera en annan gång.

Jag konstaterar med intresse att herr finansministern nu på ett par punkter

Vid remiss av statsverkspropositionen

i sina värderingar har en något annan valör — för att använda hans eget uttryckssätt beträffande sina uttalanden — än tidigare. Han gläder sig nu över tanken på en ökad självfinansiering hos företagen. Detta betraktar han tydligen såsom en positiv faktor. Det var inte länge sedan vi från herr statsrådet fick höra att det var farligt med för stor självfinansiering hos företagen. Nu säger han till och med att han gläder sig åt en trolig förstärkning av sparat. Jag hoppas nu också på stöd från herr Sträng och hans parti när vi så småningom framlägger våra förslag till sparfrämjande åtgärder, och att han då kommer att betrakta dessa ur denna synpunkt och inte bara räknar ut vad han själv tror att de betyder för hans egen budget.

Jag kommer vidare till frågan om beräkningarna i budgeten. Herr Sträng ger intrycket av att det den här gången är slut med felräkningarna. Siffran 959 miljoner är den riktiga, oavsett hur man räknat tidigare. Ja, herr talman, jag förstår på ett sätt mycket väl herr Strängs resonemang, när han säger att han inte vill uppmuntra till större lönehöjningar under 1966 än vad som eljest skulle bli fallet genom atträkna med en högre siffra än 4 procent. Jag tycker att detta är en aktningvärd ståndpunkt för en finansminister. Men i och med att han intar denna ståndpunkt är siffran — om jag får använda detta uttryck — oberoende av verkligheten. Jag påstod att hans felräkningar var påtagliga. Jag har aldrig hävdat att de vore pålitliga. Däremot anser jag att hans siffror är påtagligt opålitliga, och den uppfattningen vidhåller jag fortfarande.

Tillåt mig göra ett litet räkneexempel, eftersom sådana är så poulära i ekonomiska kretsar. Låt oss anta att år 1966 skulle medföra lönehöjningar som avtalsmässigt stannade vid 2 procent men faktiskt uppgick till 7 procent. Låt oss vidare anta att statstjänar-

Vid remiss av statsverkspropositionen

na i detta läge lyckades få 3 procents lönehöjning. Detta skulle enligt dessa beräkningar betyda en inkomstökning med 600 miljoner och en utgiftsstegring med 225 miljoner, vilket alltså skulle förändra budgetens avvägning med 375 miljoner. Lånebehovet skulle uppgå till 584 i stället för 959 miljoner, för att röra oss med så exakta siffror som vi tidigare gjort. Jag vill inte alls påstå att det blir så, men jag skulle vilja hävda att min siffra är precis lika sannolik som herr Strängs.

Eftersom herr Sträng i detta sammanhang kommit in på tilläggsstaterna, kanske jag får påminna om att tilläggsstater inte är någon ny uppfinning för budgetåret 1965/66 utan att de förekommit under alla tidigare budgetår. Har statsrådet någon anledning förmoda, att tilläggsstaterna kommer att bli så mycket större för budgetåret 1965/66 än tidigare, är detta onekligen en intressant upplysning, som tyder på att budgeten är ännu mer otillförlitlig än den eljest förefallit vara.

I fråga om skatteberedningen säger herr Sträng nu — och det stämmer mycket väl med vad han sade i en tidigare interpellationsdebatt — att regeringen inte kan vara bunden. Han konstaterar samtidigt att högerns, folkpartiets och centerpartiets representanter i skatteberedningen talade för sina partier. Det kände han till. Kunde inte möjligen herr Sträng i så fall också ha sett till att de socialdemokratiska representanterna i beredningen upplyst sina kolleger om att deras parti, om de gjorde några uppgörelser i detta sammanhang, inte skulle vara bundet av dessa?

Jag påminner återigen om den jämförelse som jag tidigare gjort med skolberedningen, vilken herr Edenman på sin tid talade så mycket om. I denna hade man inte ens inhämtat partiernas godkännande av de särskilda förslagen utan bara allmänna bemyndiganden. Men där gjorde man ändå gällande att

överenskommelsen skulle vara bindande för varje parti.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! I sitt inledningsanförande gjorde herr Heckscher gällande att mittenpartierna lägger sin politik så nära den socialdemokratiska som möjligt. Ja, en sak är klar och det är att centerpartiets politik i alla fall ligger bra långt från högerpolitiken. Vi lägger vår politik i linje med partiprogrammet, och partiprogrammet återspeglar medlemmarnas syn på de olika problemen. Så enkelt är det med den saken, herr Heckscher.

Vidare bör man väl förstå, att eftersom vi har ett betydande antal medlemmar, tillhörande socialgrupp 3, medan kanske den övervägande delen av socialgrupp 1 — de stora inkomsttagarna — har sin hemvist hos herr Heckscher, så måste det bli en icke oväsentlig åsiktsdivergens däremellan. Det bör man kunna förstå utan att det förklaras.

Så var det finansministern. Han presenterade en sifferserie rörande inflationen i skilda länder. Något tidigare framhöll finansministern i fråga om statistiska sammanställningar, att man väljer ju själv utgångspunkten för statistiska jämförelser. Genom att återge detta uttalande har jag inte påstått att det finns någon tendens i finansministerns val i detta sammanhang. Det räcker med att konstatera, att bland de nio länder som finansministern angav befinner sig Sverige som trea från toppen i fråga om inflationen. Det är inte så dåligt. Och ändå har vi ju haft det rätt bra och borde på det sättet kunna klara det hela något bättre.

Vidare sade finansministern att 2 å 3 procent enligt hans mening var lämpligt som kostnadsstegring, som inflation per år. Ja, det är i alla fall någonting annat än 4 procent. Jag sade också för en stund sedan att ingen be-

går av finansministern att han skall helt stoppa denna pris- och lönekarusell. Och låt mig säga några ord om just denna!

Finansministern tar ensidigt fasta på ett par delar i hela problemkomplexet — lönerna och jordbrukspriserna. Jordbrukspriserna kan lämpligen jämföras med vad jordbrukarna får ut t. ex. i Norge och Västtyskland, där lönestandarden är väsentligt lägre. Men det är en sak för sig. Också jordbrukarna är naturligtvis beroende av kostnadsstegringen; i den mån dessa kostnadsstegringar kan hållas tillbaka måste jordbrukarna ha intresse av att medverka även genom sin prissättning.

Nej, herr finansminister, »prästragepolitiken», där man plockar ett blad i taget, går inte att tillämpa i detta sammanhang. Skall det finnas någon möjlighet att lyckas får man ta upp problemkomplexet i dess helhet. Jag förstår att det hela verkar som ett stort, stort berg framför finansministern och att han kan finna det motbjudande att ta itu med saken. Men det bör inte hindra en handlingskraftig finansminister från att försöka åstadkomma ett resultat. Jag tror inte att någon klandrar finansministern om han misslyckas. Men väl om han inte försöker. I det långa loppet kommer han ändå inte ifrån problemet att bromsa priskarusellen genom att bl. a. sammanföra samtliga berörda grupper till gemensamma resonemang om vad som kan göras.

För att övergå till finansministerns bussexempel tror jag att den ifrågasättande bussägaren skulle nöja sig med en mycket lägre prishöjning, om han inte hade kostnadsstegringarna att räkna med. Alla dessa faktorer hänger samman, och det går helt enkelt inte att isolera dem från varandra på det sätt som finansministern tycks vilja göra. Och jag är den siste, herr finansminister, att önska att löneproblemet skulle angripas isolerat, att man skulle säga till löntagarna: Ni får hålla igen! Nej, vad

Vid remiss av statsverkspropositionen

jag vill är att man skall försöka komma fram till att om man gör så och så med priserna och så och så med lönerna, blir det mindre luft i lönekuvertet, i det kuvert där man erhåller sina inkomster. Det är detta det är fråga om.

Sedan uttryckte sig finansministern som om han inte hade hört vad jag sagt i fråga om produktionen och dess betydelse för framstegen. Finansministern sade att vad jag avslutningsvis uttryckt i fråga om fritid o. d. är så beroende av produktionen. Men det var ju precis vad jag framhöll, herr finansminister.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ju på en lång rad punkter en annan mening än finansministern om denna budget. Men jag har gjort klart, att med avseende på själva budgetbalansen finns det ingen väsentlig åsiktsskillnad. I det ansträngda konjunkturläge vi nu har är det faktiskt så, att vill man föreslå skattesänkningar eller utgiftshöjningar får man anvisa medel på något sätt.

För mig är det en hederlighetsfråga — jag kanske har sagt det redan för en tid sedan, herr talman — att redovisa bedömningen härvidlag. Men då tycker jag också det skulle vara en hederlighetsfråga för finansministern att medge, att i det läge som rådde från 1961 till låt mig säga 1963, när vi hade dessa väldiga överskott i budgeten, var det inte så som socialdemokraterna påstod, att den som föreslog någon skattesänkning för att stimulera till sparandeinsatser etc. eller för att stimulera näringslivet också skulle föreslå andra inkomstkällor. Det var tvärtom en riktig och naturlig konjunkturpolitik i det läget att föreslå åtgärder som något skulle minska överskottet.

Men ändå påstod finansministern i TV häromdagen att det var likadant då, att oppositionen hade fel etc. Kan inte

Vid remiss av statsverkspropositionen

finansministern för en gångs skull erkänna att det finns något som heter rationell konjunkturpolitik och att saken ligger helt annorlunda till under en försvagad konjunktur med väldiga budgetöverskott än nu under en stram konjunktur med ganska begränsat överskott.

Finansministern vill emellertid inte diskutera detta med hans upp och nedvända finanspolitik. Han har funnit att det sagts så mycket tidigare under åren. Tidigare syndade han emellertid inte så mycket på nåden, vilket han väl möjligen nu själv anser. Tidigare hade han ju en politik som låg närmare hans egna deklamationer. Nu, det tycker jag är fullständigt rörande, undrar han varför vi skall behöva diskutera den saken: »Varför diskutera att min budgetpolitik varit raka motsatsen till vad som hade behövts för att stabilisera konjunkturen? Varför diskutera att regeringen drar in köpkraft när det är dåliga tider? Varför diskutera att jag där emot inte gör det utan snarare stimulerar konjunkturen i andra lägen?» Ja, jag förstår, finansministern är i många avseenden en klok man och han anser det tydligen vara bättre att fly än illa fåta. Låt oss då konstatera detta.

Vad beträffar kommunernas upplåning har jag reagerat mot en princip som skulle innebära att de kommuner, som täcker en mycket stor del av sina investeringar med skattemedel men ändå har relativt måttligt kommunal skatte tryck, skulle bestraffas för detta när det gäller lånemöjligheter. Det kan aldrig vara riktigt att bestraffa kommuner som arbetar på att hålla ett moderat kommunalt skatte tryck.

Vad skattesänkningarna beträffar har ju finansministern räknat med mycket betydande skattehöjningar under sex månader och vissa skattesänkningar under de följande sex månaderna. När han presenterar tabellerna låtsar han att den senare sexmånadersperioden representerar förhållanden som man

kan lita på för framtiden. Är det verkligen så herr Sträng, att Ni i förväg vill binda Er för kommande års budget och deklarerar att Ni inte kommer att företa någon skattehöjning för att kompensera de 500 miljoner kronor som Ni kommer att ta in under de första sex månaderna i år men sedan inte kommer att ha till förfogande?

Den redovisning som göres i tabellform är ganska lätt att missförstå, för att inte säga avsedd att missförstås, så att skattebetalarna skall tro att de får en gynnsammare behandling än de i verkligheten får. Det är väl ändå klart att om man räknar med fem sjättedelar av skattehöjningen och en tredjedel av skattesänkningen så blir bilden skev.

Vad beträffar marginalbeskattningen har vi ju i folkpartiet arbetat för att den till en början skulle sänkas för inkomster mellan 12 000 och 20 000 kronor, och vi fortsätter nu att arbeta för att marginalbeskattningen skall steg för steg pressas ned även för inkomster som ligger åtskilligt därutöver. Det kan knappast vara riktigt att skattebetalaren utöver hög kommunalskatt har en marginalskatte stegring vad statsskatten beträffar från cirka 14 till 31 procent när inkomsten stiger från 20 000 till 30 000 kronor. För låginkomstgrupperna är det inget verkligt intresse att så höga marginalsatser tas ut. Låginkomstgrupperna är på längre sikt intresserade av ett näringsliv som går framåt. De är intresserade av utbildning och av en arbetsmarknad som ger en bättre förtjänst.

Vad beträffar inflationen borde väl Sverige som inte har deltagit i världskriget kunna klara den saken något bättre än en del andra länder som drabbats av krigets påfrestningar. Eftersom tiden för min replik nu tar slut, ber jag att få återkomma, herr finansminister, till den saken. Det är verkligen viktigt att inte här komma med den undanflykten att det finns de som är värre än vi.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRANG:

Herr talman! Det är alldeles naturligt, herr Heckscher, att jag har anledning att uttala min tillfredsställelse, om de svenska företagen ökar sin självfinansiering. När man är medveten om hur pass besvärligt det är på den svenska kapitalmarknaden för bostadsbyggare och för kommuner, anser jag att det är ytterligt tacknämligt om näringslivet i större utsträckning klarar sig självt och inte behöver anlita kapitalmarknaden.

Bakom en ökad självfinansiering ligger en bättre vinst- och prissituation för företagen. Den ger ett bättre handelsutbyte och en ökad valutareserv. Hur kan man tro att en finansminister skall se något sådant med ovilja? Däremot kan det hända att jag någon gång tidigare — för något år sedan — sagt att man får vara uppmärksam på att företagen inte längre har samma höga självfinansiering som de hade under sista hälften av 1950-talet, då situationen var så glänsande, att de hundraprocentigt kunde finansiera näringslivets investeringar och dessutom av vinstmedel kunde låna ut pengar till andra sektorer som behövde låna.

Om nu ett sådant konstaterande — som är ett återgivande av en nationalekonoms inlägg, en nationalekonom som förmodligen har sina politiska bopålar på en annan kant än där jag har mina — kan tolkas som en aversion mot företagens självfinansiering över huvud taget, är jag givetvis angelägen att rätta till det.

Sedan begriper jag inte herr Heckschers indignation över att jag förklarat mig obunden av skattekommittén. Om jag hade sagt att herr Heckscher vore bunden men att jag vore obunden, hade det funnits motiv för en indignation. Men jag har gång på gång både i interpellationsdebatten och i denna debatt sagt att jag ger herr Heckscher exakt samma möjligheter till fria bedömningar och

Vid remiss av statsverkspropositionen

exakt samma möjligheter att lägga fram andra förslag som jag förbehåller mig själv. Då är det väl i hela fridens namn ingenting att bråka om.

Till herr Hedlund vill jag säga, att när jag gjorde denna internationella jämförelse och sade att man gör de prisjämförelser som passar en själv bäst, så var det faktiskt därför att ingen skulle komma och säga, att jag drog fram siffror som var speciellt förmånliga ur finansministerns synpunkt; jag kan till och med vara ganska osjälvisk när jag föresätter mig att vara det. Snabbt i huvudet som herr Hedlund är räknade han av den jämförelse jag gjorde för den sista tioårsperioden ut, att det bara var två nationer som i medeltal haft en högre prisstegring än vi och sex nationer som haft en lägre prisstegring. Det är nog riktigt. Men jag kan göra en jämförelse för den sista treårsperioden. Då kommer jag fram till att fyra av dessa OECD-nationer haft en prisstegring som i medeltal legat högre än den svenska. Där efter kommer tre nationer, däribland Sverige, som ligger på ungefär samma nivå. Sedan kommer tre nationer som haft en något mindre prisstegring. Och om jag gör en jämförelse för den allra sista tolv månadersperioden, finner jag att det är fyra nationer som haft en högre prisstegring än Sverige. Därefter kommer fyra nationer, däribland Sverige, på ungefär samma prisstegringsnivå, medan tre nationer ligger lägre.

Jag har med dessa siffror bara velat säga att här har vi ett internationellt fenomen, som jag tror utvecklingen och själva det moderna samhället i stor utsträckning konstituerar.

Herr Hedlund kommer tillbaka till sin tankegång och säger, att vill man ha ett exempel på hur intressegrupperna lämnar intressena hemma och blir osjälviska, då skall man inte sätta dem en mot en vid ett bord utan då skall man samla allesammans. Det är en vacker tanke, om nu herr Hedlund verkligen tror på den — jag gör det inte.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Vi har samma intresse motsättningar — och de är lika starkt markerade som dem jag här gav uttryck för — mellan jordbrukarna å ena sidan och konsumenterna å andra sidan. Vi har samma intresse motsättning mellan näringslivet å ena sidan och låt mig säga den stora allmänheten å andra sidan — näringslivet vill ha så höga priser som möjligt och den stora allmänheten vill ha låga priser. Vi har intresse motsättningar också mellan olika fackliga organisationer — den ena fackliga organisationen är angelägen om att se till att den andra organisationen inte tar för sig för mycket, även om man i och för sig skulle anse det vara rättvist. Det finns alltid argument både för den ena och andra ståndpunkten.

Samhället präglas av intressen, av organiserade intressegrupper, och för att nu bli socialistisk, herr Heckscher, kan jag återge vad den gamle Marx en gång konstaterade: »Intressena är det enda som inte ljuger.» Jag tror inte att tiderna har förändrats nämnvärt på den punkten heller.

Även om herr Ohlin utmanade mig till ett långt anförande skall jag försöka fatta mig kort.

1961 och 1963 skulle det, säger herr Ohlin, ha varit ett väldigt överskott i budgeten; då begärde folkpartiet skattesänkningar, men herr Sträng ville inte vara med på det utan ville att det skulle vara ett överskott.

Under hela 1960-talet har vi haft den ganska abnorma situationen att vi varje år haft en inkomstlyftning på 10 procent. Ingen människa kunde väl gärna tro på en sådan utveckling — utom möjligen herr Ohlin. I varje fall var det ingen ekonomisk sakkunskap på arbetsgivar- och företags sidan som trodde på någonting sådant. Jag hade även då diskussioner i andra församlingar än riksdagen om dessa utgångspunkter. Dessa diskussioner gav samma resultat som de givit i år, nämligen att budgeten bör stramas åt.

När man talar om svaga konjunktu- rer under 1962 och 1963 — det var väl ändå det som föresvävade herr Ohlin när han gjorde gällande att min bedömning av den ekonomiska politiken var på tvärsen av vad den borde vara — så är det en sanning med stora modifieringar. Dessa »svaga konjunktu- rer» har präglats av en viss dämpning i exportindustrierna, men de har också präglats av en expansion för hemma- marknadsindustrierna, och de har präglats av en våldsamt expansion när det gäller bostadsbyggandet samt de kommunala och även statliga investering- arna under dessa år med därav följande stimulans av köpkraften. Detta har sann- nerligen inte gjort att dessa år nämn- värt skilt sig från andra år när det gällt den ekonomiska spänningen. Det har varit vissa graderingar — det är jag villig att erkänna — men man skall inte med den ambitiösa politik vi för försöka inbilla människorna att här varit några påtagliga variationer i den allmänna ekonomiska spänningen. Det dokumenteras bl. a. av att vi under åren 1961—1963 haft en prisstegring på ungefär 3,5 procent i medeltal och nu räknar vi med litet mera på grund av att konjunkturen är ytterligare nå- got upphetsad. Jag är alldeles överty- gad om att om herr Ohlin fått som han velat under de här åren och spätt på efterfrågan med en skattesänkning, så skulle vi ha fått ytterligare någon halv procents prisstegring och litet större svårigheter att hålla den balans som vi ändå eftersträvar.

Herr Ohlin har ju visserligen, om jag minns rätt, när han talat om skatte- sänkningar i allmänhet talat om margi- nalskattesänkningar, men hans skatte- sänkningar måste väl i alla fall inne- bära en stimulans av efterfrågan, som ändå varit tillräcklig, med den finans- och penningpolitik som förts under des- sa år, något som bl. a. dokumenterats av den prisstegring jag här talat om.

Jag kanske också skulle säga något

Vid remiss av statsverkspropositionen

om marginalskatten, ty jag förstår av de här halvkvädna visorna att det är om den som herr Ohlin kommer att ha en annan uppfattning. Jag vill understrika, att med de skatteförslag som väckts kommer det att bli en skattesänkning för det stora flertalet medborgare. För alla gifta familjer i vanliga inkomstlägen blir det skattesänkning på mellan 400 och 500 kronor per år. Jag räknar nu under ett år, där både omsättningsskattehöjningarna och de direkta statsskattesänkningarna gäller. Att göra operationer som herr Heckscher, där man drar slutsatser av att sätta in den ena faktorn på ett halvår och den andra faktorn på ett helt år är mest ekvilibristik i talarstolen, och det vill jag inte ägna mig åt. Men resultatet av detta under tolv månadersperioden, där båda faktorerna samtidigt verkar, blir statsskattesänkningar för alla gifta familjer, som har mellan 10 000 kronor och 30 000 kronors årsinkomst på mellan 400 och 500 kronor. För dem som tjänar 200 000 kronor, 300 000 kronor, 500 000 kronor, 1 miljon kronor eller 2 miljoner kronor — vi kanske har någon i detta land som tjänar så mycket — blir det 700 kronor i skattesänkning. Det är ett par hundra kronor mera. Men det är inte någon egentlig skillnad, i varje fall inte någon skillnad som är uppseendeväckande. För att nå det resultatet har vi fått göra operationer med omläggning av folkpensionsavgiften och det schablonavdrag som jag talade om. När man lägger om folkpensionsavgiften, får man i dessa inkomstlägen ett påslag på den s. k. marginalskatten. Jag kan säga att det inte blir några större förändringar i marginalbeskattningen.

Men gör nu inte marginalbeskattningen till någonting som hela denna diskussion skall röra sig om, ty då är man ute på fel vägar. Vi lever inte på den där sista hundralappen, vars beskattningsprocent konstituterar marginalskatten, utan det är skattens förhållande till inkomsten som är avgö-

rande för vad vi har att leva på. Jag har många gånger förundrat mig över att man från oppositionens sida kommer och säger: Vi skall ha en om också liten förändring på marginalskatten. Marginalskatten ger i dag 3 000 miljoner kronor till statskassan. Reducerar man den till hälften betyder det ett inkomstbortfall på 1 500 miljoner i ett budgetläge, där vi är ganska ense om att det inte finns några nämnvärda förutsättningar för att höja upplåningen. Skall man då göra en ordentlig sänkning av marginalskatten, får man kompensera sig på områden, vilka jag tror att t. o. m. herr Ohlin vid närmare eftertanke hesiterar för. Men naturligtvis kan man ställa förslag om en eller ett par procent på marginalskatten, eller t. o. m. tre eller fyra procent i vissa speciella inkomstlägen. Men märk väl genom att i stället — eftersom herr Ohlin är angelägen om att hålla budgetbalanser — skärpa skatten på något annat håll.

Jag har till leda hört att folk ledsnar på att arbeta, eftersom marginalskatten är för hög. De har t. ex. en marginalskatt på 50 procent. Då säger man: Nu bryr jag mig inte om att tjäna något extra, ty Sträng tar hälften av vad jag tjänar. Blir det någon nämnvärd förändring i sinnesstämningen, om situationen är den att vi kan säga på detta sätt: Nu tar Sträng inte 50 kronor utan 49 kronor på hundralappen av vad jag tjänar. Eller nu tar han 48 kronor på hundralappen. Jag tror inte att det blir någon förändring ens om herr Ohlin ställer förslag att nöja sig med 47 kronor på hundralappen. Skall man kunna förändra attityden till arbete och extrainkomster — och där är inte skatten så avgörande utan många andra skäl som ligger bakom — då får man göra radikala nedskärningar av marginalskatten. Då blir det fråga om sådana belopp att inte ens herr Ohlin går i land med att skaffa pengarna på annat håll.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Hedlund först sade vill jag bara konstatera att han uppenbarligen hade så litet att invända mot statsrådet Sträng, att han måste använda sin replik till att angripa högerpartiet.

Jag kan däremot förena mig med herr Ohlin på två punkter. I likhet med herr Ohlin tycker jag att det är mycket sär- eget att man kan tänka sig att be- straffa de kommuner, som håller sina skatter någorlunda nere, genom att be- gränsa deras lånemöjligheter. Jag skulle också vilja säga att under vissa omstän- digheter även begränsade skattesänk- ningar kan ha en högst betydande ef- fekt. Herr Sträng rörde sig med tre siffror, 49, 48 och 47. Om herr Sträng under första året tagit 50 procent, un- der det andra 49, under det tredje 48 och under det fjärde 47 procent och utvecklingen går i den riktningen, ja, då kunde också så mätliga skattesänk- ningar få en rätt betydande effekt.

I fråga om obundenheten till skatte- beredningen vill jag bara helt kort säga att vad herr Sträng nyss sade och vad han sade under interpellationsdebatten borde ha meddelats innan skattebered- ningen slutförde sitt arbete. Då skulle sannolikt betänkandet ha sett rätt an- norlunda ut.

Jag tror att man på denna punkt bäst kan använda det citat som herr Sträng nyss använde. Herr Strängs och LO:s inställning till skatteberedningens förslag bygger på det marxistiska ut- trycket: Intressena är det enda som in- te ljuger.

Däremot vill herr Sträng under inga förhållanden nu lika litet som förut gå in på en diskussion om kostnadsinfla- tionens verkningar och på skillnaden mellan kostnadsinflation och den infla- tionstyp som vi hade på 1950-talet och de risker för en ökad prisstegring som följer just med den socialdemokratiska skattepolitiken. Så snart man ger sig in på den sidan av saken viker stats-

rådet Sträng undan — i år likaväl som tidigare — trots att han denna gång till och med i statsverkspropositionen har gjort ett formligt erkännande av att inflationsriskerna enbart kommer från kostnadssidan och inte från något an- nat håll.

Slutligen, herr talman, vill jag erinra om herr Strängs jämförelser när han talar om omsättningsskatten och mer- värdeskatten — jämförelser som han gjorde också i en debatt i TV härom- dagen. Han jämför en mervärdeskatt på 13 procent med en omsättningsskatt på 9,5 procent. Han glömmer bort att om- sättningsskatten ibland får betalas fle- ra gånger, t. ex. i fråga om skor och kläder som herr Sträng själv talade om. Den omsättningsskatt man skall räkna med i fråga om sådana saker som skor och kläder är inte 9 procent utan kan- ske 14, 15 eller 20 procent, beroende på hur många gånger omsättningsskatt be- talas på de varor som ingår i dessa produkter. Den skillnaden tycker jag att herr Sträng i sanningens namn bor- de erkänna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! När vi först föreslog att man skulle sänka marginalskatten och göra skatten proportionell upp till 20 000 kronors inkomst fick vi från herr Sträng höra precis samma argu- ment som i dag. Jag kan i dag lämna herr Strängs argumentering beträffan- de skiktet mellan 20 000 och 30 000 kro- nors inkomst åt sidan och ber honom bara studera vad han sade den gången fast han sedan ändrade sig.

Herr Sträng skaffar 750 miljoner extra till statskassan men vill ändå ge intryck av att det i stort sett blir skat- tesänkningar för Sveriges folk. Men det går inte ihop. Menar finansministern att han kan höja skatten under sex må- nader och därmed klara statens fi- nanser för evig tid framåt, eftersom statens finansläge är gynnsamt under dessa sex månader? Nej, herr finans-

minister, försök inte komma ifrån de 500 miljoner som tidningspressen med rätta påpekat liksom kommer bort i Er hantering.

Beträffande vad finansministern sade om 1961 och 1963 vill jag påpeka att jag inte använt uttrycket dåliga konjunkturer — jag brukar åtminstone säga försvagade konjunkturer. Man kan ha sådana trots kostnadsinflationen. Men då skall man inte dra in så mycket pengar som möjligt, långt utöver vad staten behöver till och med för sina investeringar. Hade man följt våra rekommendationer, skulle vårt land haft en större produktion och en bättre samsäktning samtidigt som man kunnat stimulera till ökat sparande och ökade initiativ.

Ryckigheten i regeringens politik i avseende på byggnadsregleringen har uppenbarligen medverkat till ett övertyck inom denna hantering, vilket sedan sprider sig till många andra områden inom vårt näringsliv och medverkar just till den inkomsthöjning och den inflation som vi kunnat bevittna. Men finansministern skyller allt på företagarna. Han har ingenting med detta att göra. Den man som har ansvaret för ryckigheten i byggnadsregleringen och för en finanspolitik som är raka motsatsen till vad konjunkturvariationerna skulle kräva säger att »jag har inget ansvar för detta».

Jag vill hålla med herr Hedlund om att det måste vara möjligt att komma närmare en lösning av detta problem.

Vad slutligen beträffar de värdefasta obligationslånen vill jag framhålla att visst finns det de som inte är intresserade av den saken. Men, herr finansminister, det är inte riktigt att det bara är Israel och Frankrike som prövat metoden med värdefasta obligationslån. Man har i t. ex. Finland och även i Danmark, våra nordiska grannländer, metoder som finansministern borde studera för att visa ett socialt intresse för de små spararnas svåra belägenhet när

4 — Andra kammarens protokoll 1965. Nr 3

Vid remiss av statsverkspropositionen
inflationen år efter år berövar dem frukterna av deras omtänksamhet.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Heckscher vill att jag skall använda all min tid till att bemöta finansministern, är väl den rätta vägen att herr Heckscher låter bli att angripa mittenpartierna.

Herr Sträng uppehöll sig något vid de stora börsaffärerna. Vi har läst i tidningarna om att de varit våldsamt stora, relativt sett, och finansministern säger att det är oerfarna människor som varit i farten. Hur vet herr Sträng det? Kan det inte röra sig om sådana som är erfarna av inflationen och vet att det sker en viss penningvärdeförsämring som för övrigt inte blir så liten.

Finansministern talade sedan om mitt juridiska kunnande i samband med exempel som jag anförde i fråga om bostadstilläggen. I somliga kommuner kommer tre, i andra tjugo i åtnjutande av detta tillägg gällde saken. Mig förefaller det inte vara fråga om så mycket juridik som matematik.

Vad beträffar bromspedalen och gaspedalen är det väl så att en skicklig förare skall kunna använda båda delarna efter omständigheterna. Det är också så lyckligt ordnat, herr Sträng, att man på en vanlig bil använder samma fot för bromspedalen och gaspedalen och då kan båda inte gärna användas på samma gång.

Det har här också gjorts internationella jämförelser. Jag vet att det förekommer inflation utomlands. Jag vet också att vi har haft inflation i praktiskt taget alla tider, men vi har även haft mycket annat otyg, t. ex. en skriande arbetslöshet ibland. Den har vi klarat av. Vi får inte nöja oss med som det är utan gå vidare på både det ena och andra området.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Vid remiss av statsverkspropositionen

Herr talman! Herr Heckscher kommer ständigt tillbaka — det har blivit en fobi hos honom — med talet om den här bindningen i skattekommittén. Betänkandet skulle ha sett annorlunda ut, säger herr Heckscher, om vi hade vetat att vi hade haft den fulla friheten. Om jag emellertid nu talar om för herr Heckscher, att han har friheten, så måste väl det också innebära att han har friheten att göra precis ett sådant betänkande som han själv önskar, motionsledes eller på vilket sätt det nu kan ta sig uttryck. Han kanske också kan vända sig till en del av dem som satt i skattekommittén och så att säga är intima med materialet och som kan hjälpa honom att göra det betänkande han önskar. Han skall få all den tid på sig som han behöver. Jag skall inte jakta och jaga honom i det sammanhanget.

Sedan gör jag bara den enkla reflexionen att herr Heckscher kommer tillbaka till diskussionen om kostnadsinflationen och tror att det skulle vara någon bot för soten om man på den kostnadsinflationen också staplar upp en efterfrågeinflation — för det måste väl bli resultatet av hans bud om att det nu skall bli skattesänkningar här.

Vidare vill jag bara kort och gott dementera uppgiften om de här 14- och 15-procentiga utslagen som den nuvarande omsättningsskatten skulle ge i skohandeln, eller vad det nu var för område som herr Heckscher exemplifierade det med, genom den ackumulering som ligger i skatt på produktions- och investeringsvarorna. Det är siffror som inte har någonting med verkligheten att göra.

Till herr Ohlin vill jag säga att jag har redovisat skatteförslaget och jag är fullt beredd att komplettera mina uppgifter på den punkten och säga: Om jag ser det hela under ett år och om de indirekta skattehöjningarna och de direkta skattesänkningarna parallellt sätts i kraft, så blir det vissa grupper

som får skattesänkningar och vissa som får skattehöjningar. Jag skulle kunna beskriva det i avrundade tal på det sättet att när dessa förändringar får sitt fulla och parallella utslag, blir det skattesänkningar för alla ensamstående som förtjänar upp till 15 000 kronor men skattehöjningar för dem som förtjänar mer. För gifta utan barn blir det skattesänkningar upp till ungefär 25 000-kronorsnivån, men därefter blir det skattehöjningar. Ser jag på gifta med ett barn, blir det skattesänkningar upp till 50 000—60 000-kronorsnivån och därefter skattehöjningar. Har man två barn eller tre barn så flyttas gränsen ytterligare längre upp.

Om denna redovisning skulle ha varit nödvändig för att det hela skulle vara fullt korrekt, så föreställer jag mig att jag nu också fyllt det anspråket.

Naturligtvis är jag väl beredd att ta ansvaret för allt det som jag har ansvaret för, på samma sätt som regeringen tar sitt ansvar. För närvarande diskuterar vi budget- och skattepolitik, och herr Ohlin kan vara övertygad om att jag, med de krafter jag har till mitt förfogande, kommer att demonstrera ansvar för den här budgeten och den här skattepolitiken.

För övrigt är väl herr Ohlin litet för tidigt ute om han vill anklaga mig för slöhet i fråga om indexlånet som princip. Här har en kommitté suttit och utrett frågan. Jag har berättat att en remissordning nu också har genomgått. Remissuppfattningarna är delade, men jag är beredd att sätta mig ned och tillsammans med regeringens övriga ledamöter ta ställning till problemet. Dröj litet grand med kritiken, så får vi se om det finns anledning att kritisera mig, och gör det inte så här i förskott!

Slutligen vill jag till herr Hedlund säga att om man har klart för sig — och så är det ju — att de papper som omsätts på börsen under ett år utgör mellan 4 och 5 procent av allt vad aktier heter i vårt land, så tror jag nog

att jag kan säga att de erfarna personerna, dem finner man såsom ägare till de där 95 à 96 procenten av aktiestocken som inte saluförs på börsen. De mindre erfarna, det är de som gör sina småaffärer och för vilka det inte behövs så mycket förrän de av rädsla för inflationen hissar upp börskurserna.

Jag vill också säga något om den här intressanta bilden om bilförandet. Till herr Hedlund kan jag väl säga att även den skickligaste förare kanske kan bli litet irriterad om passagerarna ideligen ger honom tokiga råd om hur han skall bära sig åt. Jag kan dessutom förklara att jag har kört bil sedan 1934, i början lastbil och i fortsättningen personbil, men jag har aldrig försökt att trampa på gasen och bromsa på samma gång, även om jag brukar samma fot för ändamålet.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! De remissdebatter som vi för ett par gånger om året, i varje fall den som förs nu, skulle självfallet ge betydligt större utbyte, om man hade tillfälle att se vad oppositionens partier hade för förslag att komma med. Här är det ju bara regeringens förslag som diskuteras. Det är klart att man av diskussionen kan få vissa antydningar om vad oppositionen vill, men jag tror att man borde fundera på de här sakerna litet grand för att få något större behållning av debatten.

Jag skall, herr talman, med tanke på att så många talare är anmälda, försöka fatta mig mycket kort. Herr Hedlund var tillfredsställd med den budget som nu har framlagts. Han sade bl. a. att det är resultatet av centerpartiets arbete. Det är centerpartiet som står för det här förslaget ursprungligen. Han menade att det kanske skulle ha skett något om centerpartiet inte hade funnits, men det skulle ha skett fasligt litet om, som sagt, centerpartiet inte hade varit den pådrivande. Jag skulle då

Vid remiss av statsverkspropositionen

gärna vilja säga precis som en gumma i Västerbotten sade till en riksdagsman, som var där och pratade strax efter kriget. När han slutat sitt anförande gick gumman fram och sade: Tack go'a riksdagsman för att han räddade oss undan kriget. Jag tror att det skulle kunna travesteras på herr Hedlunds uttalanden i denna fråga.

Den budget som regeringen här har lagt fram präglas av en stor tro på framtiden och innebär som bekant ganska väsentliga förbättringar för många grupper av de mindre inkomsttagarna i landet, bl. a. höjda barnbidrag, höjda folkpensioner och ökat studiestöd. Arbetsmarknaden får mera resurser och vi kan fortsätta en byggnation som är av ganska stor omfattning. Ifrån socialdemokratiskt håll har vi aldrig, när vi i valrörelserna tagit upp alla dessa problem, undandragit oss från att tala om för människorna att de på ett eller annat sätt får betala dessa utgifter som vi är beredda att ta på oss. Det finns knappast någon möjlighet om man vill ha en omfördelning av inkomsterna via skatterna i landet. En del får, och de andra får betala. Oppositionen har det betydligt lättare på den punkten. De behöver inte alls ta sådan hänsyn.

Vad jag tycker är glädjande i dagens läge är — såvitt jag kan bedöma av de inlägg som här skett — att oppositionen godtar regeringsförslaget om att man skall gå den indirekta beskattningens vägen och göra lättnader på den direkta beskattningen. Det är inte så länge sedan — jag vill minnas att det var 1959 — när de tre borgerliga partierna med näbbar och klor försökte fälla regeringsförslaget om införandet av omsättningsskatten. Som bekant hade kommunisterna ingen uppfattning den gången; i varje fall vågade de inte visa det eftersom de då lade ner sina röster. År 1962 hade centerpartiet ändrat sig och kommit på tanken att man kanske ändå borde gå den vägen och

Vid remiss av statsverkspropositionen

ta skatterna via den indirekta beskattningen eftersom de accepterade det förslag som då lades fram av finansministern. De borgerliga partierna och kommunisterna gick även då emot, men nu har vi kommit i den situationen att man i varje fall ifrån de tre borgerliga partierna kommer att ansluta sig till att man skall gå den indirekta beskattningens vägen. Vad kommunisterna kommer till för uppfattning vet jag inte, men efter de kommentarer som gavs sedan budgeten presenterats förstår jag att även de accepterar principen. Huruvida de godtar de tre procenten eller inte får vi väl så småningom veta från herr Hermansson.

Jag tror att vi har gått en riktig väg när man här tar in skatten på den indirekta vägen och försöker lätta på den direkta beskattningens område.

Den socialdemokratiska politiken har ju ofta ifrån oppositionens sida betraktats som näringsfientlig. Vid varje tillfälle som vi haft ekonomiska debatter i denna kammare liksom i medkammaren har man från borgerligt håll sagt att den ekonomiska politik som regeringen för kommer att medverka till att vi får en stagnation i utvecklingen. Det har sagts att vi skulle fått en betydligt bättre utveckling om vi hade fört en ekonomisk politik enligt borgerlig modell. Man kan i finansplanen titta på den utveckling som varit under ett antal år och man kan titta på om de påstående som där gjorts är riktiga. Jag skall inte göra detta eftersom alla kan läsa det, men låt mig bara titta på år 1964. Vi hade då en expansion och ökade den totala produktionen med 5,5 procent. Den snabba tillväxten av vårt produktionsresultat härrörde i första hand från den ökade utrikeshandeln och näringslivets investeringar i form av ökad lageruppbbyggnad. Det goda skördeutfallet samt de goda väderleksbetingelserna under förra vintern för bostadsbyggandet medverkar till detta goda resultat, vilket medfört att vi flyt-

tat upp i toppen bland de västerländska industrinationerna.

Om vi tittar på den sammanlagda exporten under 1964 så var den 9,6 procent mot 8,4 procent under 1963, och här kan man göra internationella jämförelser och titta på vad som skett på det området. Om jag tar åren 1960—1964 — jag bortser ifrån Östblocket men tar de andra industrinationerna — så ökade utrikeshandeln med 50 miljoner dollar eller 48 procent, medan den svenska exporten under samma tid ökat med inte mindre än 60 procent. Det är, menar jag, ett gott bevis för att alla de påståenden som tidigare gjorts har varit felaktiga. Den politik som regeringen fört har icke varit näringsfientlig utan har stimulerat till ökade insatser på olika områden.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid dessa frågor. Många kommer att göra det efter mig. Jag skall i stället ta upp ett par andra problem. I statsverkspropositionen har finansministern lämnat uppgifter på hur inkomsttagarna procentuellt är fördelade och kommit fram till slutsatsen att 36 procent ligger under 10 000 kronors inkomst och 20 procent ligger mellan 10 000 och 15 000 kronor. Detta innebär att drygt 50 procent inte kommer över 15 000-kronorstrecket. Jag kan i viss mån bortse från dem vilkas inkomster ligger under 10 000 kronor. Deras låga inkomster kan förklaras med att de av olika anledningar inte haft arbete under hela året. Men ändå har en ganska hög procent av inkomsttagarna mellan 10 000 och 15 000 kronor. I anslutning till dessa siffror uttalar finansministern helt riktigt att en höjning av de lågavlönades inkomster framstår som ett av politikens centrala mål. Samma tankegångar har föresvävat några motionärer från socialdemokratiskt håll. De har begärt en utredning av hithörande problem.

Att det är ett ytterst angeläget men också svårt problem som förts in i riks-

dagsdiskussionen är säkerligen alla överens om. Det kan knappast anses vara tillfredsställande att stora grupper arbetare, tjänstemän och jordbrukare lever i synnerligen bistra ekonomiska omständigheter mitt i den allmänna välståndsstegringen i vårt land. Det är endast att konstatera att standardstegringen är ojämnt fördelad och hittills har man inte funnit några helt tillfredsställande metoder att fylla igen orimliga klyftor i fråga om löner och andra inkomster.

Den svenska fackföreningsrörelsen har utfört ett betydelsefullt arbete inom sitt verksamhetsområde för att utjämna löneklyftorna. Den är för övrigt den enda organisation som målmedvetet har satsat på en solidarisk lönepolitik. Jag underskattar inte dess arbete om jag ändå måste konstatera att man inte på den vägen har nått så särskilt imponerande resultat. Den solidariska inställningen i fråga om bl. a. tjänstemäns och jordbrukares löner har inte vunnit någon större förståelse. Låglöneproblemet är följaktligen, såvitt jag kan förstå, en angelägenhet inte bara för de LO-anslutna arbetarna utan även för andra grupper i samhället. Ytterligare en del kan naturligtvis åstadkommas vid förhandlingsbordet och genom en mera målmedveten arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik. Någon övertro på att man skall kunna nå en hygglig utjämning på dessa vägar bör man dock inte ha. Vi får säkert via en skatte- och reformpolitik söka nå en större utjämning och ett större mått av jämlikhet i vårt samhälle.

Jag bör kanske snabbt tillägga att motionärerna — och förmodligen ingen annan heller — inte har något intresse av en statligt dirigerad lönepolitik. På politisk väg bör man dock kunna göra mera för att komplettera utjämningssträvandena. Det måste vara en fara för vår demokrati om vi får en förstärkning i den riktningen att stora grupper arbetare, tjänstemän och jord-

Vid remiss av statsverkspropositionen
brukare blir eftersatta i fråga om standardhöjning. En sådan utveckling utgör en fara inte bara för vår arbetsfred utan också för styrkan i vår demokratiska livsform.

Herr talman! Om jag sedan får gå över till ett annat område — i en remissdebatt kan man ju ta upp vilka frågor som helst — skall jag med några ord beröra ett område som jag är speciellt intresserad av, nämligen jordbruket. Som de flesta vet kommer det under den närmaste framtiden att hända mycket inom jordbrukspolitiken. De reformer som förestår på detta område blir säkerligen av lika stor betydelse som de som ingick i den förra reformperioden strax efter andra världskriget. Då vi redan under denna riksdagssession kommer att få ta ställning till förslag som enligt min mening utgör inledningen till en reformerad jordbrukspolitik, kan några reflektioner beträffande jordbrukets framtid vara på sin plats.

Det är utan tvekan klart att vi behöver ett livskraftigt jordbruk av sådan omfattning att det tillgodoser skäliga anspråk i fråga om vår livsmedelsförsörjning under orostider. Det är lika självklart att den som ägnar sig åt jordbruksproduktion skall ha en tillfredsställande inkomst av sitt arbete. De världsmarknadspriser som jordbruksprodukterna i dag betingar innebär emellertid att det svenska jordbruket måste stödjas med ett ganska högt gränsskydd vid import av jordbruksvaror. De som jordbruket skall betjäna, livsmedelskonsumenterna, har berättigade anspråk på att vår jordbruksproduktion skall vara så rationell som möjligt. Jag hoppas att jag utan att bli beskyldd för att vara fiende till bönderna kan säga, att det av samhällsekonomiska skäl inte kan vara någon fördel att ha flera sysselsatta inom jordbruket än som behövs. Jag behöver bara hänvisa till att enligt all expertis kommer vi inom kort att lida brist på arbetskraft.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Det är i en sådan situation svårt att tänka sig att vi skall kunna föra en jordbrukspolitik som skulle innebära, att vi inom jordbruket sysselsätter arbetskraft med att framställa förlustbringande överskott på jordbruksprodukter, medan andra näringar har brist på arbetskraft.

Jag tror sålunda att vi måste revidera formerna för hela vår jordbrukspolitik. Det pågår för övrigt en stor utredning beträffande dessa problem.

Det kan sålunda inte vara till någon glädje för vare sig producenter eller konsumenter att vårt jordbruk har en så stor produktionsvolym att mycket stora belopp måste tas i anspråk för exportsubventioner av överskotten. Ta t. ex. äggen, där vi nu enligt tidningsuppgifter har ett överskott på 400 ton i veckan, som måste exporteras till mycket låga priser. Man kan naturligtvis förstå äggproducenternas bekymmer, men den enda rimliga lösningen på sikt måste ju vara att minska äggproduktionen. Men det är inte bara på detta område som detta fenomen med all säkerhet kommer att göra sig märkbart även i fortsättningen. Av alla tecken att döma kommer vi också snart in i en period med stora överskott på fläsk. Alla som tillhörde riksdagen under höstsessionen vet, att vi då fattade beslut om att höja slaktdjursavgifterna för att man skall kunna samla in pengar för att subventionera export av fläsköverskottet. Detta innebär ju ingenting annat än ett rätt dåligt utnyttjande av vårt lands samlade produktionsresurser.

I vissa kretsar hävdar man ännu att vi skall råda bot på dessa problem genom att diskriminera den rationella produktionen. Jag tänker då på dem som hävdade att det fläsköverskott som vi kommer att få beror på de s. k. fläskfabrikerna och att dessa skulle betala en större del av exportförlusterna. Jag tror i stället att det är ett starkt intresse att främja en specialiserad produktion i stora enheter. Detta gäller inte

bara fläsket. Det finns väl goda skäl för att t. ex. mjölkproduktionen skulle bedrivas i betydligt större enheter. Såväl de direkta kostnaderna i ladugården som kostnaderna för att hämta mjölken måste ju rimligen bli lägre vid en stor besättning än vid en mindre. Det är då inte för mycket sagt att en sådan här rationalisering motarbetas genom den mjölkreglering och den prissättningspolitik i fråga om mjölk som bedrivs av föreningsrörelsen. Det är inte nog med att den större producenten inte får det högre pris som de lägre hämtningskostnaderna motiverar utan han får vara med om att betala de mycket höga kostnader som uppkommer vid hämtning av småskvättar långt från mejeriet. Det är under dessa förhållanden inte svårt att förstå att det inte ens har kunnat gå att få fram s. k. andelsladugårdar, fastän statligt stöd i betydande omfattning utgår till dessa.

Jag tror därför att vi i framtiden måste uppmuntra nya produktionsformer i stället för att såsom hittills hålla tillbaka dem. Ett viktigt led i detta är enligt min mening att göra det möjligt för företag inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln att driva jordbruk som ett komplement till sin rörelse. Den möjlighet till jordförvärv som sådana företag skulle få enligt jordbruksministerns promemoria med förslag till ny jordförvärvslag är enligt min mening välbehövlig. Jag ser heller inget för att man inte skulle kunna uppmuntra tillkomsten av en relativt stor mjölk- eller fläskproduktion på en brukningsenhet bara därför att den inte baseras på foder som produceras på den egna enheten. Är det inte tänkbart att en annan enhet specialiserar sig på foderproduktion eller på uppfödning av smågrisar och att dessa produkter sedan säljs vidare till näste man i produktionskedjan?

Det är ofrånkomligt enligt min mening att man vid utformningen av ett framtida prisregleringssystem mer än

nu måste ta hänsyn till produktionskostnaderna för de olika produkterna vid en rationell produktion. Ur konsumentsynpunkt kan man inte gärna godta att t. ex. priset på ägg sätts efter en produktionskostnad, som kan räknas fram vid en besättning av några tiotal höns, om rationell produktion kräver en besättning på flera tusen höns.

Det bör framhållas att vi givetvis alljämt övergångsvis måste ha ett stöd åt vissa innehavare av mindre brukningsenheter. Likaså måste man räkna med att i trakter med dåliga förutsättningar för jordbruk men där vi av särskilda skäl alljämt vill ha ett jordbruk får tänka oss något särskilt stöd.

Enligt min mening bör det allmänna även framdeles på allt sätt medverka till en intensiv strukturrationalisering inom jordbruket. På det området har under senare år under stor enighet i riksdagen beslutats mycket betydande förstärkningar av statens insatser. Årets statsverksproposition inrymmer ytterligare förslag i den riktningen. Det är min förhoppning att, såsom skett under de senaste åren, det skall vara möjligt att ställa medel till förfogande härför, så att efterfrågan på dessa resurser helt kan tillgodoses. Det är dock angeläget att jordbrukarna själva tar vara på tillfällena att förstärka sina jordbruk. Det är ägnat att förvåna att efterfrågan på den jord lantbruksnämnderna köper och vill sälja så fort köpare anmäler sig inte är större. Det är ju dock i många fall möjligt att få statlig kreditgaranti för lån till köpeskillingen, vilket innebär att köparen kan låna pengar till bottenlåneränta till hela inköpspriset på tillskottsajorden.

Som jag ser det ligger de förslag som framlagts rörande jordförvärvslagen helt i linje med den rationaliseringspolitik på jordbrukets område, som vi måste föra i framtiden. Promemorieförslaget avlägsnar de sista resterna av den underliga uppfattningen att en jordbrukare inte skulle få utöka sitt företag,

Vid remiss av statsverkspropositionen

om det redan var så stort att kan kunde klara sig på det. Enligt förslaget får ju en aktiv jordbrukare förvärvsprioritet till utökningar av sitt företag med jord och skog, antingen han köper själv eller lantbruksnämnden går emellan för att hindra andra att köpa den jord han behöver. Jag har därför svårt att se någon anledning till att det, som herr Hedlund gjorde gällande, skulle behöva bli strid om den saken.

Jag har velat ta upp dessa frågor i dag, med anledning av att man talat om den prisutveckling som nu sker i vårt land. Jag har gjort det i anslutning till att det måste vara ett intresse för producenterna att inte ha mer folk sysselsatt än vad som behövs och för konsumenterna att kunna få livsmedel så billigt som det över huvud taget är möjligt.

Låt mig, herr talman, innan jag slutar säga ett par ord om en annan fråga! Vi har ju alla ambitioner att i olika hänseenden göra det bättre för alla samhällsmedborgare, och dessa ambitioner är värda allt erkännande. Emellertid har vi många gånger — t. ex. i valrörelserna — stora grupper att vädja till, och vi ger dem ofta löften — som är väl motiverade — om förbättrade möjligheter till ökad standard. I det läget bör vi komma ihåg att det finns grupper i detta samhälle som lätt kan komma bort. Vi har många minoriteter som inte äger samma möjligheter att göra sig hörda. Låt mig t. ex. nämnda diabetikerna och de handikappade bland alla de människor som har det besvärligt i vårt samhälle. I denna vår ambition bör vi också se till att dessa grupper får det stöd de är värda.

Herr talman! I ett avseende kan jag till slut instämma med herr Heckscher, nämligen i hans förslag att proposition nr 1 måtte remitteras till de olika utskotten.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Herr HERMANSSON (k):

Herr talman! Statens budgetpolitik spelar numera en så viktig roll i hela den samhällsekonomiska utvecklingen att det är ännu nödvändigare än tidigare att söka ställa in en debatt om finansplanen i ett mera allmänt sammanhang. Detta bör vara den strävan till frihet, jämlikhet och broderskap som alltsedan den moderna arbetarrörelsens uppkomst varit dess huvuduppgift. Denna målsättning behöver inte komma i konflikt med uppgiften att utveckla produktivkrafterna och öka den materiella produktionen. Tvärtom är ökad tillgång till nyttigheter och en så hög produktivitet att fritiden kan utökas och nyttiggöras den avgörande förutsättningen för människans frigörelseprocess.

Frågan om en sådan utveckling av produktivkrafterna och betingelserna för det mänskliga arbetet kan emellertid inte ses enbart ur effektivitetens synvinkel. Det gäller också att söka förverkliga största mått av inflytande för människorna. I dagens samhälle är kravet på en utvecklad och fördjupad demokrati det avgörande. Hela politiken måste underordnas denna uppgift.

Den s. k. ägardemokratien i den form högerpartiet föreställer sig den är självfallet ingen lösning. Det är emellertid en riktig utgångspunkt att den växande klyftan mellan dem som utför det produktiva arbetet och dem som äger och kontrollerar produktionsmedlen-företagen är ett avgörande problem. Denna motsättning kan inte elimineras genom aktiespridning eller andra former för borgerlig ägardemokrati. Givetvis är ingen återgång möjlig till forna tiders förhållanden.

Lösningen av problemet ligger i stället i kollektivt ägande och inflytande i olika former. Jag skall i detta sammanhang inte gå in på någon diskussion om mångsidigheten av dessa olika former för allmännyttig verksamhet, vilka i varje land avhänger av de historiska förhållandena och folkets traditioner.

Den punkt jag vill markera är att utvidgningen på olika sätt av samhällets verksamhet under de politiska förhållanden som råder i vårt land måste betraktas som ett led i kampen för en utvidgad demokrati, för ökad jämlikhet. Det är sålunda fullkomligt falskt när man från borgerligt håll går till storms mot de ökade statsutgifterna och statsbudgetens ökade andel av bruttonationalprodukten och påstår sig göra detta för att slå vakt om medborgarens frihet. Man använder därvid begreppet frihet i begränsad, klassmässigt borgerlig mening, på det sätt som Anatole France ironiserade över när han påpekade att det för såväl rika som fattiga var förbjudet att sova under Paris broar. För de flesta i vårt samhälle minskar inte friheten utan ökar när barnbidragen höjs, när folkpensionerna blir större, när studiehjälpen förbättras, när markspekulationen bekämpas, när hyrorna hålls nere, när arbetslösheten utrotas.

Vi ställer oss därför i allmänhet också helt positiva till utbyggnaden av statens, landstingens och kommunernas verksamhet på olika områden. Det har bidragit till att skapa större frihet för den enskilde medborgaren att statsbudgeten nu tar en väsentligt större del av bruttonationalprodukten än före kriget och att stat och kommun svarar för en växande del av investeringarna. Det bör för övrigt tilläggas att samma tendenser präglar utvecklingen i alla stater och alltså synes vara en följd av vissa lagbundenheter. Högerns kamp mot den samhällseliga verksamhetens utbyggnad och dess krav att den enskilde medborgaren skall kunna förfoga över en allt större del av sin inkomst för självvald förbrukning är reaktionära inte endast därför att den går stick i stäv mot dessa lagbundenheter, utan också därför att den så påtagligt motsvarar de rikas, de besuttnas särintressen. Marx stämmer också här, herr Heckscher, inte bara i fråga om Landsorganisationens inställning.

Vår kritik ligger i stället på det planet att vi menar att det inte är tillräckligt med vad medlemmarna i regeringspartiet ibland kallar »en socialisering av inkomsterna». Det kräves också en socialisering av de avgörande produktionsmedlen, av storföretagen.

Tidigare var detta även socialdemokratiens mening, men härvidlag har en förändring skett. Denna är av kvalitativ natur och innebär en verklig åsiktsändring. Detta söker man emellertid maskera genom att skjuta fram effektivitetskravet. Några uttalanden av finansminister Sträng i senaste numret av tidskriften *Aktuellt* illustrerar denna metod. Jag citerar: »I partiprogrammet säger vi att ägandeeinnehavet i och för sej inte är avgörande. Det avgörande är om det arbetas effektivt. — — — Ur konsumentsynpunkt är det likgiltigt vem som producerar varan. Det väsentliga är att ingen får monopol och kan bestämma priserna. Det är alltså sekundärt vem som står som ägare.»

De LO-ekonomer som intervjuade herr Sträng invände med rätta, att det egna vinstintresset är avgörande inom den privatägda industrien och att idén om jämställdhet också borde ha ett visst spelrum. Det påpekades vidare att misshushållning torde förekomma i det privata näringslivet.

Även andra invändningar måste emellertid göras mot tesen att effektiviteten inom varje företag är avgörande för bedömningen och att ägandeförhållandena endast skulle vara sekundära. För det första betraktas inom det privatkapitalistiska näringslivet profiten som mätare på effektiviteten. Existerande monopol och övriga maktförhållanden har emellertid stor betydelse för profitkvotens storlek. Det är mycket diskutabelt om samhället kan godkänna en profitkvot, vilken bildas på dessa grunder, såsom verklig mätare på effektiviteten inom ett företag. Det förhållandet att i socialistiska länder vinsten numera tillerkänns ökad betydelse just som effek-

Vid remiss av statsverkspropositionen

tivitetsmätare kan icke anföras såsom en invändning. Näringslivets struktur i dessa länder är en helt annan, och vinsten utgör bara ett av planekonomiens instrument.

För det andra kan ett enskilt företag drivas mycket effektivt men dess utveckling ändå stå i strid med samhälls-ekonomiska intressen.

För det tredje skulle, även om samtliga företag och näringsgrenar i ett privatkapitalistiskt samhälle kännetecknades av hög effektivitet, mätt på något godtagbart sätt, en samordning och verklig ekonomisk planering förhindras genom det privata ägandet. Kännetecknande för det utvecklade kapitalistiska samhället är just motsättningen mellan en planmässig organisation inom de stora företagen och trusterna samt anarkien inom näringslivet som helhet. Denna motsättning, som framträder i alla handa krisfenomen, kan inte elimineras utan ekonomisk planering.

Det torde också vara så att misshushållning och bristande effektivitet ur samhällelig synpunkt förekommer inom en rad näringsgrenar och företag i vårt land. Förhållandena inom distributionen av bensin och olja kan anföras som ett exempel. Det av herr Sträng i den återopade intervjun omnämnda exemplet med en bristande samordning mellan den privatägda läkemedelsindustrien och det samhällsägda sjukhusväsendet är också ett uttryck för misshushållning i meningen orationell ordning.

Vi anser att samhället i bägge dessa fall omedelbart bör överta ansvaret och skapa en förnuftigare organisation.

Läget är ingalunda sådant i vårt land, att den allmänägda industrien rycker fram och vinner terräng på privatindustriens bekostnad. Förhållandet är i stället det motsatta. Den relativt obetydliga samhällsägda sektorn inom industrien tenderar att ytterligare minska i betydelse. Detta förefaller vara en följd av en medveten politik från regeringens sida, eftersom det också inom

Vid remiss av statsverkspropositionen

dess eget parti länge har rests krav på en mera effektiv organisation av statsföretagen, så att dessa bättre skulle kunna hävda sig. Varför tillmåter man inte i detta fall effektiviteten den avgörande betydelse som den annars anses ha?

En större samhällsägda sektor inom industrien är i dagens läge nödvändig framför allt av två skäl. Den torde vara en absolut förutsättning för att samhället skall kunna genomföra en ekonomisk planering på längre sikt. Och den är oundgänglig för att lokaliseringpolitiken skall bli effektiv.

I regeringens förslag i höstas om lokaliseringsfrågorna talades i allmänna ordalag om att initiativ skulle tas för att skapa samhällsägda industrier inom de mindre utvecklade områdena. Några sådana initiativ har emellertid inte anmälts i samband med årets finansplan.

Den kommunistiska riksdagsgruppen föreslog i höstas att medel omedelbart skulle avdelas för anläggande av nya samhällsägda industrier i Norrland. Man bör överväga inrättandet av ett andra statligt järnverk i direkt anslutning till järngruvorna, skapandet av en verkstadsindustri och en utbyggnad av skogsindustrierna, t. ex. med fabrikation av monteringsfärdiga hus. Arbetslöshetssituationen i Norrbotten är sådan att omedelbara åtgärder är påkallade. Om hela landet hade samma arbetsmarknadsläge som Norrbotten, skulle det nu finnas 230 000 officiellt arbetslösa, vartill kommer kanske lika många som önskar förvärvsarbete men som icke är registrerade i arbetslöshetsstatistiken. Detta är ett orimligt förhållande som inte kan försvaras. Helt skandalöst är det att produktiva tillgångar i detta läge står outnyttjade inom statsägda industrier i länet. Rätten till full sysselsättning och social trygghet måste gälla för alla, oavsett i vilken del av vårt land man har råkat födas och är bosatt.

Det är emellertid inte tillräckligt att endast utvidga den samhällsägda sek-

tor inom näringslivet och samhällets allmänna inflytande över ekonomien. Det andra minst lika viktiga ledet är att samtidigt demokratisera statsapparaten och skapa inflytande för de anställda inom företagen. Att ansträngningarna för att utveckla företagsdemokratien ännu inte nått längre i vårt land är framför allt ett uttryck för den starka ställning som storfinansen har. Men det sammanhänger också med den slentrian och likgiltighet som råder i denna väsentliga fråga. Det märkligaste i sammanhanget är att man inte ens inom de statsägda företagen skapat förhållanden som möjliggör ett verkligt inflytande för de anställda. Inom storföretag som överförts i samhällets ägo har visserligen informationen förbättrats, men arbetare och tjänstemän har inte mera att säga till om — d. v. s. i verkligheten ingenting — när det gäller företagens skötsel än vad som var fallet under tidigare privata ägare.

Det är under nutida förhållanden orimligt att kapitalägarna och deras representanter skall ha hela makten när det gäller ett företags långtidspolitik och allmänna skötsel, medan de anställda — arbetare och tjänstemän — i stort sett saknar inflytande. Företagsdemokratien är den avgörande reformuppgiften under 1960-talet. De konkreta former under vilka de anställda liksom också samhället skall kunna vinna ökat inflytande över företagen är väsentligen en uppgift för praktiken. Man bör inte dölja att det här i grunden handlar om en maktfråga, där målsättningen är att beskära kapitalägarnas makt för att därigenom kunna utveckla och fördjupa demokratien. De närmaste uppgifterna på företagsdemokratiens område bör emellertid vara dels att radikalt demokratisera de redan existerande offentliga företagen — LKAB, statens järnvägar o. s. v. — dels att förändra gällande aktiebolagslag så att de anställda ges möjlighet till insyn, kontroll och bestämmanderätt.

Dessa krav på ökat inflytande inom företagen och samhället för de arbetande har flera motiv. Bestämmanderätt kan medföra ökad arbetsglädje, vilket både är ett mål i sig och kan leda till ökad effektivitet. Men de avgörande motiven torde vara det gamla jämlikhetskravet i förening med ett växande behov att motverka den känsla av maktlöshet inför utvecklingen, det främlingskap som människor i växande grad känner i det moderna, alltmer komplicerade samhället. Att utveckla och fördjupa demokratin, att öka medborgarnas faktiska medbestämmanderätt i arbetslivet och samhällslivet i övrigt är i detta läge av betydelse för människans hela situation, för hela hennes livsställning.

Kravet på demokratisk utveckling gäller också kulturlivet. De undersökningar som docent Harald Swedner gjort i Malmö har visat att det fortfarande finns stora skillnader mellan de olika samhällsklassernas kulturella liv. Frekvenserna för besök på teater, konserter, konstutställningar och bibliotek liksom åhörande av föreläsningar och föredrag ligger avsevärt högre inom socialgrupp I. Den enda fritidsaktivitet, där socialgrupp III är mest aktiv, är TV-tittandet, där emellertid skillnaderna mellan socialgrupperna är små. Det finns alltså en s. k. finkultur, i mycket förbehållen borgerliga skikt och mot vilken det finns barriärer inom arbetarklassen. Swedner nämner en rad faktorer som tillsammans bygger upp denna barriär: finkulturen är dyrare, den kräver en mottagare som inte är trött efter en lång arbetsdag eller en lång arbetsvecka med tungt kroppsarbete, den ger större utbyte åt den som har god skolutbildning, tillgången till densamma försvåras om man har haft en torftig kulturmiljö under barndoms- och ungdomsåren, finkulturen håller till i prestigepalats i nära anknytning till borgerligt präglade stadsdelar o. s. v. Detta är bjälklag i barriären som delvis håller

Vid remiss av statsverkspropositionen

på att brytas ner, men rivningen går sakta. En undersökning om hur den skall påskyndas och om hur fördelningen av kulturens gåvor skall kunna göras mera demokratisk än en angelägen uppgift.

Skillnader i arbetstid, semester och andra sociala förmåner uttrycker tillsammans med den ojämna inkomst- och förmögenhetsfördelningen alltjämt existerande odemokratiska klasskillnader i vårt land. Den höga ökningstakten i industriproduktionen under det gångna året uttrycker en kraftigt stegrad arbetsproduktiviteten, som till viss del torde ha åstadkommit genom ännu intensivare arbetsinsatser, genom ännu mera hets och stress på arbetsplatserna. Det hårda arbetstempot under vad som för de flesta är en niotimmars arbetsdag och de långa restiderna gör det befogat att mycket snabbt komma till beslut om minskning av arbetsveckan med riktpunkten 40 timmar. Det pågående utredningsarbetet borde kunna drivas i sådan takt, att proposition kan föreläggas höstrikdagen.

Skillnaden i villkor under sjukdom är en annan kvarstående klassorättvisa. Riksdagen avslög tyvärr i höstas den kommunistiska motionen om att avskaffa karensdagarna i sjukförsäkringen. Det skedde med motiveringen att man skulle ge parterna på avtalsmarknaden ännu en chans att gemensamt klara problemet. Sedan Landsorganisationens ordförande Arne Geijer nyligen förklarat, att nästa års avtalsrörelse huvudsakligen måste ägnas lönefrågorna finns det inte mycket kvar av denna motivering. Lagstiftningsvägen är tydligen den enda framkomliga.

Låglönegruppernas problem har blivit allt aktuellare under de senaste åren. Det handlar också här i grund och botten om ett demokratiskt rättviseproblem. Den nödvändiga höjningen av låglönegruppernas standard måste åstadkommas genom en hel serie av åtgärder som ingriper hårt i näringslivet. Det handlar emellertid här inte i första rum-

Vid remiss av statsverkspropositionen

met om utredningsfrågor, utan om kampfrågor där det gäller att mobilisera arbetarrörelsens samlade ansträngningar för uppgiften.

Allmänt erkänns det att vårt land fortfarande har en mycket ojämn förmögenhetsfördelning och att denna t. o. m. hotar att skärpas bl. a. genom penningvärdeförsämringen och den starka värdeökningen på aktier, fastigheter och tomtmark. Men det har hittills varit en offentlig fördom att det i alla fall skett en inkomstutjämning och en rättvisare fördelning i samhället. Om man studerar förändringarna i inkomstfördelningen under de senaste tio åren sådana dessa framgår av skattetaxeringarna, visar det sig emellertid att dessa påståenden är mycket tvivelaktiga.

År 1952 hade inemot hälften eller 48,3 procent av inkomsttagarna under 6 000 kronor i inkomst, och de förfogade tillsammans över 21,9 procent av hela inkomstsumman, alltså nätt och jämt en femtedel. År 1962 — det senaste år för vilket utförlig statistik är tillgänglig — fanns genom en statistisk nyck exakt samma andel av inkomsttagarna, alltså 48,3 procent, under en klassgräns som nu genom bl. a. inflationen hade förskjutits upp till 10 000 kronor. Denna grupp förfogade emellertid nu över en något mindre andel eller 20,4 procent av hela inkomstsumman. Jämförelser av detta slag är svåra att göra exakta. Bl. a. har gränsen för deklarationsskyldigheten flyttats uppåt under jämförelseperioden, men tar man hänsyn till detta skärps bara den tendens som siffrorna utvisar. Även om materialet inte bör pressas synes det ge vid handen, att inkomstfördelningen under den senaste tioårsperioden blivit mera ojämn i vårt land.

Vid denna jämförelse har hänsyn icke tagits till den inkomstutjämnande effekten av skatte- och socialpolitiken, vilket man givetvis bör göra. Men de anförda siffrorna visar att det är i högsta grad

nödvändigt att skattepolitiken utformas på ett sådant sätt att en betydande progressiv verkan åstadkommes. Den fortgående prisstegringen och försämringen av penningvärdet verkar tydligen så att inkomst- och förmögenhetsfördelningen blir mera ojämn. Om denna tendens fortsätter, är det nödvändigt att tvärt emot de krav som reses från borgerligt håll skärpa progressiviteten i beskattningen och göra radikala ingrepp i förmögenhetsfördelningen.

Det kan emellertid inte vara riktigt att på förhand ge slaget förlorat i kampen mot penningvärdeförsämringen. Finansminister Strängs tes, nyligen upprepad på ABF:s budgetstämma och även här i dag, att en prisstegring på omkring 3 procent ligger inneboende i systemet, d. v. s. skulle vara det pris som är nödvändigt att betala för den relativt höga sysselsättningen, är helt obevisad. Finansministern kan visserligen hänvisa till den faktiska uträkningen under efterkrigsåren, som har präglats av prisstegring, men samtidigt måste han vara klar över att hans egen offentligt deklarerade inställning bidrar till att öka förväntningarna om prishöjningar. Det är ju också ett faktum att regeringen hittills har avvisat förslag om en skärpt kamp mot inflationen. Sådana ansträngningar måste givetvis omfatta hela det ekonomiska fältet och gälla åtgärder mot den kapitalistiska spekuleringen i aktier och tomtmark, lågräntepolitik, ekonomisk planering, beskärning av improduktiva utgifter o. s. v.

Ett oundgängligt inslag i denna inflationsbekämpning är en aktiv prispolitik. Det är värt att konstatera att alla partier nu visar sig intresserade av detta problem. För inte så kort tid sedan var kommunisterna rätt ensamma om att framhäva betydelsen av åtgärder mot prisstegringarna, men efter valdagen har intresset glädjande nog spritt sig. Finansministern talar i budgetplanen om att prisutvecklingen under det kommande året måste ägnas skärpt upp-

märksamhet. Hans uttalanden på den punkten vill jag tolka mycket positivt, men det måste ytterligare klargöras vilka konkreta åtgärder för skärpning av prisövervakningen och åtgärder mot oskäligen prisstegring som regeringen vill vara med om att genomföra.

Ett gott steg har regeringen tagit genom de åtgärder som i dag meddelats via pressen. Jag vill uttrycka min tillfredsställelse med dessa nya signaler. I höstens remissdebatt försökte den socialdemokratiska gruppledaren övertyga mig om att man inte kunde göra mera mot prisstegringarna. Socialdemokratien tycks nu ha ändrat ståndpunkt, och förändringen går på denna punkt åt rätt håll. Sedan må herr Sträng argumentera, som han gjorde här nyss, på samma linje som tidigare. Handelsministerns initiativ visar ju att denna argumentering inte är hållbar och att det går att göra något för att stoppa prisstegringarna. Annars skulle ju handelsministern inte ha brytt sig om problemet.

Det bör påpekas att andra västeuropeiska länder i flera fall har betydligt strängare ingripanden i prisbildningen än som förekommer i Sverige. Det gäller t. ex. Österrike, Belgien, Frankrike, Nederländerna och Norge. En redogörelse för olika former av sådan aktiv prispolitik lämnas i den rapport som nyligen utgivits av OECD. Man kan också här hos oss tänka sig en rad olika åtgärder: krav på förhandsanmälan vid prishöjningar, granskning av alla prishöjningar av ett speciellt organ, förhandlingar för att åstadkomma sänkningar av priserna vid minskningar av tullar och punktskatter eller vid produktivtetsundersökningar, tillämpning av bestämmelserna i den allmänna prisregleringslagen, särskilt under avtalsrörelser och tiden närmast efter dessa samt direkt förbud mot marginalhöjningar vid skärpning av den indirekta beskattningen — en sak som torde bli aktuell under den närmaste tiden. Vi

Vid remiss av statsverkspropositionen

anser att konsumenterna och löntagarna över huvud taget bör ha ett större inflytande på prisutvecklingen.

Herr Strängs hänvisning till prisstegringar i utlandet är inte övertygande. En dålig politik kan inte försvaras med att det är dåligt också på andra håll. Regeringen brukar ju annars skryta med att den numera kontrollerar den ekonomiska utvecklingen. Varför vill man då inte kontrollera prisutvecklingen?

Inte heller skattepolitiken kan ses isolerad utan måste ställas in i sitt allmänna sammanhang. Det anmärkningsvärda är inte att regeringen har lagt fram det aktuella skatteprogrammet. Det anmärkningsvärda är att den så länge tvekade att ta ställning till allmänna skatteberedningens förslag och att flertalet av de socialdemokratiska ledamöterna i denna gick med på den borgerliga linjen, som innebar en reaktionär och odemokratisk förändring av skattesystemet. De stora inkomsttagarna, de stora förmögenhetsägarna och aktiebolagen, skulle få sänkta skatter, medan stora grupper av små och medelstora inkomsttagare däremot skulle få höjd skatt. Så ser tydligen det borgerliga skatteidealet ut.

Vissa borgerliga partiers och storindustriens ilska över att regeringen nu har gått ifrån allmänna skatteberedningens förslag är inte svårt att förklara. Det påminner om känslorna hos den försmådde friaren, som på själva tröskeln till vigselrummet förlorar sin tilltänkta. Regeringen har tagit hänsyn till den skarpa kritik mot skatteberedningens förslag som kommit från olika håll, och det tycker vi för vår del är bra. Vi har verkligen ingenting emot att detta förslag, som vi från första början skarpt kritiserade, kommer att överges såsom helhetslösning. Däremot finns det värdefulla delar i förslaget som bör räddas och genomföras.

Vi har sökt att realistiskt bedöma verkningarna av det skatteförslag som regeringen lagt fram, och vi har kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen

mit till den slutsatsen att vi kan ställa oss positiva till huvudlinjen. Jag vill gärna erkänna att vi inom kommunistiska partiet har tagit denna ställning med en viss tveksamhet. Det finns nämligen drag i och verkningar av skatteförslaget som inte är angenäma. Dit måste räknas att ensamstående skattebetalare relativt långt ned, ända ned till 15 000 kronor, drabbas av skatteskärpning.

Dit måste också hänföras det problem som uppkommer för stora grupper av löntagare under andra halvåret 1965, alltså i slutet av detta år, när höjningen av den indirekta beskattningen redan satt in men sänkningen av den direkta skatten ännu inte har börjat verka, eftersom den inte träder i kraft förrän den 1 januari 1966. Under denna period är en skärpning av prispolitiken särskilt betydelsefull.

Vi anser emellertid att regeringens skatteprogram innebär ett sådant framsteg jämfört med allmänna skatteberedningens förslag, att det förtjänar att stödjas. Med hänsyn till vissa verkningar, som jag har nämnt och som man borde försöka att undgå, bör det dock undersökas om det inte är möjligt att uppskjuta höjningen av omsättningskatten till den 1 januari 1966, när de direkta skattesänkningarna träder i kraft, eller att ha en något lägre konsumtionsbeskattning.

I stället bör man skärpa beskattningen av vissa objekt som nu kommer alltför lindrigt undan. Det gäller de stora förmögenheterna, som nu beskattas mycket lågt och som utan tvivel skulle kunna bära väsentligt mera. Det gäller också företagen, för vilka den aktuella utvecklingen av vinster och investeringar inte gör det berättigat att göra det undantag från höjningen av omsättningskatten vilket regeringen förordat. Finansministern har tidigare argumenterat mot alla förslag om vissa undantag från den allmänna varuskatten och därvid anfört att sådana skulle vara

tekniskt svåra och bryta sönder hela systemet. Hur kan han då plötsligt göra undantag för vissa investeringar? Skall man ha några undantag från omsättningskatten, är det enligt vår mening mera berättigat att dessa skulle få gälla t. ex. livsmedel — en post som spelar så stor roll för barnfamiljer och folkpensionärer.

Vi vill alltså ha vissa modifikationer av det skatteförslag, som regeringen lagt fram, så att en del ogynnsamma verkningar för de mindre och medelstora inkomstagarna kan undvikas. Däremot kommer vi att stödja det gentemot borgerliga angrepp, vilkas syfte är att få till stånd en mera reaktionär skattepolitik, som lägger tyngre bördor på de lägre inkomstagarna men som gynnar aktiebolag och stora förmögenheter. Man kan redan nu konstatera att det trots regeringens minoritetsställning kan bli en majoritet för den allmänna linje i skattepolitiken som den presenterat.

En särskild fråga i detta sammanhang gäller åtgärder för att till samhället dra in åtminstone delar av den stora värdestegringen på börsaktier. I följd tillsatte finansministern sedan frågan flera gånger tagits upp i riksdagen en utredning om aktievinsterna. Stegringen av aktiekurserna har som bekant fortsatt även under det senaste året och uppgår nu för de två sista åren till över 50 procent. Enligt uppgift skulle aktievinstutredningen framlägga förslag under året och en proposition vara att vänta till höstriksdagen. Men det har också påståtts i pressen, att eventuella förändringar i beskattningen först skulle inriktas på utvecklingen under år 1966. Den enorma värdeökning som ägt rum under de senaste åren skulle alltså inte bli föremål för någon skärpt beskattning. Detta förefaller orimligt, allra helst som värdeökningen under några år uppgått till många miljarder kronor. En del av värdeökningen torde helt ha undgått inkomstbeskattning, nämligen

den som tagits ut när aktier försålts efter femårigt innehav. Stora skattekutningar torde ha skett beträffande andra poster. Gällande skattelagstiftning kringgås också genom stora s. k. skatteköp strax före årsskiftet. Värdestegringen på aktier är av så speciellt slag, att man kan ställa kravet att den skall inkomstbeskattas på vanligt sätt.

Det allmänna kravet att politiken skall bidra till och vara ett led i ansträngningarna för att förverkliga jämlikhet och demokrati får inte begränsas endast till det nationella planet. Även när det gäller de delar av vår politik som berör andra länder måste samma målsättning vara i kraft. Det torde sålunda vara självklart att vårt land i handling med kraft stöder kampen mot rasförtrycket i Sydafrika, d. v. s. följer FN:s rekommendation om ekonomisk och diplomatisk bojkott.

I vårt förhållande till de fattiga, de underutvecklade länderna har länge det läget varit rådande att Sverige på de låga råvarupriserna, på tullar o. s. v. tjänat större belopp än som gått till bistånd i u-landshjälpen. Det är glädjande att en viss avveckling av dessa tullar börjat ske, även om det gått långsamt. Som ett ytterligare framsteg måste hälsas beskedet i statsverkspropositionen att även tullarna på kaffe, kakao, bananer och kryddor skall slopas i enlighet med utfästelser vid FN:s handels- och utvecklingskonferens. Men varför denna reservation »eventuellt i år»? Inga skäl kan anföras för att dröja med infriandet av utfästelsen.

Höjningen av anslagen till internationellt utvecklingsbistånd är emellertid inte tillräcklig. Den motsvarar knappast mera än att relationen till den höjda bruttonationalprodukten bibehålles. 0,28 procent av denna är ännu långt från det uppställda målet, och detta tar alltför lång tid att uppnå, när anslagen kryper upp med bara några hundra delar procent om året. Invändningen att vårt land trots allt ligger i toppen interna-

Vid remiss av statsverkspropositionen

tionellt kan inte vara bärande. Detta är en självklarhet med vår höga produktion och levnadsstandard. Skryter inte regeringen med att Sverige det senaste året legat främst i världen när det gäller ökning av nationalinkomsten per invånare? En sådan inställning förpliktar till större insatser för att söka minska klyftan mellan rika och fattiga länder.

Detta är naturligtvis ett internationellt problem, där våra insatser är av liten storleksordning. Avgörande för dess lösning är den sociala omvälvningen i de fattiga länderna, men denna bör i varje fall underlättas och inte försvåras av den rika världens politik. Avgörande internationella biståndsinsatser kan troligen inte komma till stånd förrän väsentliga delar av de väldiga belopp på över 600 miljarder kronor, som nu förbrukas på improduktiva militära rustningar, i stället anslås för att bygga industrier, förbättra jordbruket och upprätta skolor och sjukhus i de fattiga länderna. Allmän och total avrustning är ett mål för vilket ansträngningarna måste spännas i ännu högre grad.

Frågan är om vårt land på detta fält inte skulle kunna lämna större bidrag än som hittills skett. Tanken på kärnvapenfria zoner, som framlagts bl. a. i Undénplanen, har vunnit allmänt erkännande. Skulle det inte vara möjligt att komplettera denna genom att gå ett steg längre och börja skapa nedrustade zoner, där alltså en allmän militär uttunning ägt rum? Sådana åtaganden av t. ex. grupper av mindre stater skulle ha som förutsättning vissa åtaganden även från stormakternas sida.

Förenta Nationerna måste spela en väsentlig roll vid genomförandet av en sådan plan för begynnande nedrustning. Det är inte endast ur denna synpunkt utan självfallet ur allmän fredssynpunkt beklagligt, att världsorganisationen nu brottas med stora problem som hämmar dess verkningsförmåga. Det är nödvändigt att dessa problem snabbt löses. Eventuella prestigesy-

Vid remiss av statsverkspropositionen

punkter får härvid inte stå hindrande i vägen. Men den enda grundval som i längden håller för ett framgångsrikt arbete av Förenta Nationerna är oavsläpplig strävan till universalitet och strikt tillämpning av dess stadga.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall ta upp ett tema i debatten som jag tror hittills inte varit berört i annan mån än att den senaste talaren snuddade vid det på sitt sätt. Jag vill säga några mycket allmänna ord på mitt sätt. Man skulle kanske kunna kalla detta tema de svenska medborgarnas förhållande till svårigheterna att uppleva sig själva som världsmedborgare. Jag är medveten om att vad jag kommer att säga kanske inte har alldeles omedelbart intresse för finansministern. Det skulle möjligen ha haft ett något större intresse för utrikesministern, ehuru jag inte kommer att hålla något direkt utrikespolitiskt anförande — det får anstå till ett annat tillfälle. Jag har däremot en bestämd fråga i ett speciellt avseende att ställa till regeringsbanken, som berör den svenska utrikespolitiken och som kanske kan förmedlas till regeringens talesman i dag inom ämnesområdet.

Den regeringsdeklaration som trontalet utgör innehöll i år, förutom den obligatoriska satsen »Sveriges förhållande till främmande makter är gott», även ett par utsagor om det världspolitiska läget. Dessa utsagor har redan här och var utsatts för åtskillig kritik, inte så mycket för innehållet i och för sig utan för att urvalet av de omständigheter som nämndes gav en skev bild av verkligheten. Jag skall med denna utgångspunkt ta upp ett resonemang av den typ jag nämnde.

För nu ganska länge sedan skildrade en svensk diktare stämningarna efter det stora nordiska krigets slut med orden: » — — — världens stolta gång därute fattigfolket ej mer rör». Alltjämt finns det ju många människor här i

Sverige som har det svårt, även rent materiellt sett. Inte desto mindre inser vi alla att vi inte kan karakterisera oss som något fattigfolk. Den socialdemokratiska regeringen skulle bli ursinnig. Och de flesta andra av jordens folk skulle med rätta betrakta en sådan självkarakteristik från vår sida som ett blodigt hån mot dem. Inte heller känner jag mig övertygad om att världens gång därute i går eller i dag bäst kan karakteriseras med ordet stolt.

Anledningen till att jag nu ändå har erinrat om denna gamla vers är att den innehåller en ingrediens, som alltjämt tyvärr enligt vad jag tror har en avsevärd giltighet. Jag tänker på förhållandet att världens gång — för att nu använda detta neutrala uttryck — inte rör det svenska folket så mycket som den borde.

Hans excellens utrikesministern har vid något tillfälle sedan han tillträdde sitt nuvarande ämbete givit uttryck för den uppfattningen, att det vore synnerligen önskvärt att vi finge ett mera allmänt engagemang från medborgarnas sida i de världspolitiska och utrikespolitiska problemen. Men, herr talman, om man vill engagera de svenska medborgarnas ansvarskänsla som världsmedborgare, är nog det första villkoret att man så sanningsenligt som man kan talar om för dem hur det i verkligheten är beställt med världens gång. Då kan man inte inskränka sig till att förkunna att världen går bra, att Allah är stor och att Torsten Nilsson är hans profet.

I år har vi alltså i rikssalen fått hälsningar från regeringen om att läget i världen kännetecknas av fortsatta tendenser till avspänning mellan stormakterna och vidare att FN återigen visat sig förmöget till konstruktiva insatser i ett krisläge. Det är, som jag sagt, ingenting att invända mot dessa uttryck i och för sig, men de ger inte en tillnärmelsevis tillfredsställande bild av verkligheten. Det sades inte ett ord om FN:s finansiella kris, som förut berörts i dag

och som är på väg att utvecklas till en storpolitisk kris, som kan komma att allvarligt inskränka och kanske omöjliggöra konstruktiva insatser av det slag som nämns i trontalet. Vi har hittills inte, eftersom det besked som finansministern lämnade knappast kan sägas vara vare sig uttömmande eller klart på denna punkt, fått höra om den svenska regeringen, när allt kommer till kritan och en sådan situation som ingen av oss önskar skulle uppstå, ämnar följa stadgans regler eller inte.

Jag vet inte om regeringen inte räknar Kina till stormakterna. Detta jätterikes ledning bekänner sig såvitt jag förstår till en militär doktrin, som i motsats till de ryska och amerikanska inte gör stor skillnad mellan kärnvapenkrig och vanliga ohyttiga krig.

Kina vidtog som bekant under förra året sin första sprängning av en kärnladdning. Det var en händelse som markerade att en förändring inträffat i det politiska och militärpolitiska läget i Asien, en händelse som ställt Indien inför svåra utrikespolitiska och försvarspolitiska problem, en händelse som mycket väl framöver kan komma att framstå som den märkligaste och mest betydelsefulla och kanske mest ödesdigra det året. Men regeringen tycks inte se det nya åskmolnet som långsamt drar upp i de gamla lika långsamt bortdragandes följ.

Slutligen ger regeringens budskap ingen som helst återspeglning av de allt skarpare klassgränserna mellan rika och fattiga folk, gränser som är desto mera farliga som de ofta sammanfaller med rasgränserna.

Jag har, som sagt, gjort denna summariska och ofullständiga översikt *inte* i avsikt att taga upp någon allmän utrikespolitisk debatt. Jag skall, som jag nyss nämnde, be att få återkomma till en speciell aspekt. Min avsikt har varit att söka snabbt belysa tendensen i regeringssuppläggnings till försköning av

Vid remiss av statsverkspropositionen

världsläget, till nedtoning av de öppna eller latent faromoment som detta läge rymmer. Denna tendens är enligt min mening raka motsatsen till det som verkligen är nödvändigt om man vill hjälpa till att göra de svenska medborgarna till världsmedborgare.

Får jag i detta sammanhang, herr talman, bara göra en liten utvikning med anledning av ett yttrande som jag kanske uppfattade något oklart borta på min bänk. Finansministern fällde i slutet av diskussionen mellan honom och partiledarna ett yttrande som har relevans också i detta sammanhang fastän från andra utgångspunkter. Om man verkligen vill engagera medborgarna i en demokrati måste man inte bara undvika att dölja verkligheten för dem, man måste också kunna lyssna. Man kan alltså inte resonera som finansministern gjorde i diskussionen mellan honom och herr Hedlund om hur man bör köra bil. Man får inte bli besvärad eller förargad eller hur orden föll, när passagerarna i baksätet vill ge råd om hur det bör köras. Jag måste nog säga till finansministern, att de passagerare han har i baksätet inte bara är denna kammarens ledamöter utan också alla väljare i landet och de förbehåller sig säkert att få diskutera hur fordonet framförs och även frågan om man skall byta chaufför. Jag tror att de kommer att uppta det mycket illa om finansministern blir förargad över att en sådan diskussion i baksätet försiggår.

Det förhåller sig inte så att vi vanliga människor här i landet — för att använda herr Hjalmarsons gamla uttryck i ett sammanhang där det för ovanlighetens skull passar bra — i alltför hög grad präglas av en för långt driven fantasifull inlevelse, av ett alltför hett engagemang, av överdriven oro, känslighet och labilitet inför världslägets besvärigheter. Det är väl i stället så att vi har för mycket av likgiltighet och okunnighet, av okänslighet och visst främling-

Vid remiss av statsverkspropositionen

skap inför de problem det verkligen gäller. Vi är inte i behov av att bäddas i bomull. Vi behöver snarare ruskas om.

Jag tror att det är nödvändigt, herr talman, om det skall gå väl för oss i längden, att det finns en parallellitet mellan å ena sidan stegringen av den materiella standardens nivå i de västerländska samhällena och å den andra utvecklingen av vad jag vill kalla ansvarsnivån, den enskilde medborgarens förmåga och vilja att uppleva delaktighet i ansvaret för hela världens utveckling.

När man t. ex. tar del av intryck från den senaste underhusdebatten om Storbritanniens svårigheter i olika delar av världen, så slås man onekligen av den självklarhet varmed båda de stora partierna där, trots häftiga motsättningar, synes utgå ifrån att väljarna, de vanliga människorna, skall vara beredda att göra de uppoffringar som behövs för att ikläda sig ansvar för åtskilligt av det som skall hända t. ex. öster om Suez. Och detta i ett land där nationalinkomsten per invånare är avsevärt lägre än hos oss samtidigt som man där satsar och alltfört under labourregimen är beredd att satsa en avsevärt större andel av nationalinkomsten än vad vi gör på försvarsförpliktelser och andra internationella förpliktelser i demokratiens tjänst.

Skall det nu verkligen, herr talman, vara nödvändigt att ett folk har ett världsmaktsförflutet och en stormaktsstatus för att dess politiska partier skall kunna utgå ifrån att dess medborgare skall vara beredda att känna ansvar som världsmedborgare?

Vi hör då och då ordet vision användas i den politiska debatten. Särskilt tror jag att statsrådet Palme har en viss förkärlek för det. Ibland får man kanske en känsla av att det används som en besvärjelseformel, för att söka framkalla ett perspektiv som besvärjaren själv i varje fall inte ännu har hugnats med, för att locka fram bilden av ett mål som

han ännu inte ser och en vilja att nå detta mål som ännu inte tänts inom honom. Men, herr talman, det vare mig fjärran att förneka att vår förmåga som visionärer på den liberala sidan också har sina brister.

Jämförelser med det förflutna är i fall som dessa alltid vanskliga. Men nog kan vi med fog ställa frågan: Finns det i dag inom våra olika politiska läger någon motsvarighet till det utbredda och intensiva engagemang, den hänförelse och den vilja att göra uppoffringar som visionerna av frihetens, rättvisans och trygghetens samhälle, antingen de var liberalt eller socialistiskt präglade, väckte till liv för 40—50—60—70 och 80 år sedan?

Man kan svara: Varför begära det? Målen är ju delvis uppnådda, delvis ter de sig näraliggande. Då kan man inte vänta sig att vitaliteten i den demokratiska debatten och styrkan i engagemangen skall vara densamma.

Ja, då måste ännu en fråga ställas, en fråga som egentligen gäller demokratiens möjligheter att på nytt förstärka sin vitalitet och prägla utvecklingen — i hård konkurrens med andra system — i hela världen. Och frågan är naturligtvis: Vad är det för nya mål som nu skulle kunna gripa och engagera oss, göra oss beredda till insatser utöver det egna jagets och den egna gruppens, det egna landets intressen?

Finansministern sade tidigare i dag att intressena är det enda som inte ljuger. Jag skulle verkligen vilja fråga finansministern om han inte tror att det var en del annat än intressen som drev de socialistiska och liberala pionjärerna.

Det är klart att det finns stora brister i det svenska samhället i dag — vi skall inte tröttna att påminna regeringen om dem och det är vår skyldighet att göra det. Att forma en vision av det svenska välståndssamhället på 1980- och 90-talen med en rättvis fördelning av välståndet har man varken på oppositionssidan el-

ler — enligt min mening ännu mindre — på regeringssidan på något som helst tillfredsställande sätt hittills gått i land med. Här har likväl den nya liberala generationen på ett stimulerande sätt och på olika områden börjat rikta sökarljuset in i framtidens värld.

Men det räcker inte med reformer och välståndsvisioner för vår egen del eller för den västerländska del av världen som vi tillhör. Jag tror inte att det i längden går att skapa något från den övriga världens nöd och elände i stort sett isolerat demokratiskt välståndservervat.

Vi behöver en vision som omfattar *hela* det globala perspektivet. En vision som förnekar att det skall vara nödvändigt för alla de materiellt underutvecklade gamla och nya staterna att passera genom ytterligare århundraden av fattigdom, politiskt och andligt förtryck, feodalism och nationalism och krig och industrialismens avigsidor, allt prövningar av samma slag som de europeiska folken passerat igenom innan de kommit fram till den situation de i dag befinner sig i. Det behövs en vision av de metoder och de resurser som erfordras för att nu i Afrika och Asien och Latinamerika till 50 år komprimera och samtidigt humanisera den 500-åriga europeiska processen från 1450 till 1950.

Jag vet inte om någonting sådant är möjligt. Jag har ingen konkret utformning av en sådan vision, men jag tror att det måste vara någonting av det slaget som verkligen skall kunna gripa tag i människor på sådant sätt att det kan medföra en förstärkning av själva demokratiens vitalitet.

Även i detta avseende har unga krafter, liberala och andra, hos oss börjat söka sig fram till en ny vision. Jag hoppas att de skall fortsätta med det och att vi alla i stigande utsträckning med entusiasm men också med kritisk uppmärksamhet skall slå följe med dem.

Jag hoppas — inom parentes sagt — att de skall ha så mycket framgång där-

Vid remiss av statsverkspropositionen

med att de inte får tid att odla föreställningar om att politiska partier, som konkurrerar om inflytandet att bestämma de linjer efter vilka staten skall formas, kan må väl av att för sin organisation och upplysningsverksamhet söka leva på samma stat. Denna föreställning, som naturligtvis speglar ett helt annat problem än riksdagsmännens arbets- och bostadsförhållanden o. s. v. är enligt min mening ett omedvetet utflöde av den nedgång i demokratiens vitalitet, som jag nyss i annat sammanhang antydde. Den står i bjärt kontrast emot den energi och vilja till uppoffringar som de unga politiska krafterna utvecklar på så många andra områden.

Men, herr talman, skall vi lyckas tillägna oss det globala perspektiv som dessa unga vidsynta demokratiska krafter i dag vill, då är det — och härmed återknyter jag till början av mitt anförande — ett första villkor att de som har den politiska makten och därmed det främsta politiska ansvaret inte drar sig för att tala om i de mest auktoritativa former de kan finna hur världen egentligen är beskaffad.

För åtskilliga år sedan fick vi en broschyr till alla hushåll här i landet, en värdefull och bra broschyr, som förtjänar att läsas på nytt då och då. Den hette »Om kriget kommer». Jag skulle vilja väcka tanken på ett par ytterligare broschyrer avsedda för en mycket stor spridning och som skulle heta t. ex. »Så lever våra medmänniskor i Asien, respektive i Afrika». Ifall den tanken också väcker anklang skulle jag göra sådana småskrifter mycket konkreta: Så bor de, så äter de, så länge varar i genomsnitt deras liv. Jag skulle försöka tala om hur olika centrala värderingar beträffande rättsbegrepp är inom stora delar av dessa områden i jämförelse med våra värderingar. Jag skulle försöka åstadkomma en djupare insikt om de oerhörda behoven och samtidigt en förståelse för de praktiska svårigheterna.

Får jag sluta med, herr talman, att

Vid remiss av statsverkspropositionen

ta ett enda exempel på betydelsen av en vidgad och saklig upplysning.

I början på december 1963 konstaterade FN:s säkerhetsråd i en enhälligt antagen resolution att »situationen i Sydafrika allvarligt störde internationell fred och säkerhet». Därför tillsatte säkerhetsrådet en expertgrupp med ambassadör Alva Myrdal som ordförande och den dåvarande sir Hugh Foot som rapportör. Det är samme Foot som nu med en lordtitel är den brittiska labourregeringens huvudman för FN-frågor. Det kanske kan förtjäna att påpekas att det knappast finns någon man som i sin egenskap av gammal kolonialadministratör och trogen tjänare åt olika brittiska regeringar — tills han bröt med den närmast föregående — har lämnat så många tidigare kolonialterritorier efter sig som fria stater.

Nåväl, den 20 april förra året avlämnade expertgruppen sin rapport. Det skedde före utgången av den tidslimit som gruppen hade fått, och anledningen var — som ambassadör Myrdal samtidigt skrev i ett brev till generalsekretären — »den hastigt tilltagande försämringen av situationen i Sydafrika, det angelägna behovet av att finna en väg för en alternativ politik och den ofrånkomliga nödvändigheten av nya åtgärder för att ge effekt åt säkerhetsrådets initiativ».

Denna rapport förtjänar ett helt annat intresse och en mycket större spridning än vad den hittills fått här i landet. Jag tror inte ens att den föreligger på svenska, jag är inte säker på det. Jag skall be att här få återge några korta stycken ur den. Man konstaterar t. ex. att den sydafrikanska regeringens militära förberedelseåtgärder i förening med bestraffningsåtgärder och skärpt lagstiftning leder till att många afrikaner inom unionen blir »övertygade om att de inte har några andra medel till motstånd än våldets». Å andra sidan erinrar expertgruppen också om det hemliga vita sydafrikanska sällskapet Broederbond, som, säger gruppen, »i växan-

de grad har utvidgat sitt inflytande inom regeringen, polisen och de militära förbanden». Gruppen erinrar också om Dutch Reformed Church och återger general Smuts' omdöme om denna sammanslutning »en farlig, slug, politiskt fascistisk organisation».

Därefter konkluderar expertgruppen i ett kort stycke följande:

»Dessa stridiga krafter kan inte förbises eller bagatelliseras. Endast om fransk omfattning till fullo inses kan det finnas något hopp om att tillräckligt effektiva åtgärder för att avvärja den skall kunna vidtagas. Våld och motvåld i Sydafrika är bara den lokala aspekten på en mycket större fara. En kommande sammanstötning skulle involvera hela Afrika och säkerligen världen utanför Afrika. Ingen afrikansk nation kan stå utanför. Och därtill kommer att en raskonflikt som börjar i Sydafrika måste påverka relationerna mellan raserna på andra håll i världen och därmed, i sina internationella återverkningar, ge upphov till en fara för världen av första storleksordning.»

Sedan övergår gruppen till att diskutera vad FN kan göra för att säkra en fredlig övergång till en demokratisk ordning med säkerhet för alla folkgrupper. Det kan säkerligen vara lämpligt att i senare sammanhang närmare gå in på detta, men jag gör det inte nu. Jag vill bara säga att det är åtskilligt som FN kan göra och som naturligtvis skulle kräva avsevärda ekonomiska prestationer under en övergångstid och i så fall även från Sveriges sida. Huvudfrågan är först och främst att förmå den sydafrikanska regeringen att ge vika i fråga om apartheidpolitiken. Expertgruppen klarlägger, såvitt jag förstår tämligen oemotsägligt, att ekonomiska sanktioner härvidlag kan bli effektiva. Gruppen säger att »det endast kan vara genom en FN-åtgärd i form av ett enhälligt beslut av säkerhetsrådet som sanktionsvapnet *hastigt* kan bli effektivt».

Gruppen slutar med att rekommendera

dera säkerhetsrådet att bl. a. inbjuda den sydafrikanska regeringen att taga del av överläggningar under FN:s ledning om proceduren för att upprätta en nationalkongress i Sydafrika, fullt representativ för alla Sydafrikas folk. Man kan sannerligen inte ha någon anledning att vara optimistisk beträffande resultatet av ett sådant anbud. Därest den sydafrikanska regeringen inte svarar inom en bestämd tid, rekommenderar gruppen säkerhetsrådet att tillämpa ekonomiska sanktioner. Den slutar med att säga: »Vad saken gäller är inte den slutliga utgången — alltså av motsättningarna i Sydafrika — utan om, på vägen dit, folken i Sydafrika skall tvingas igenom en skärseid av blod och hat. Blir det senare fallet kommer hela Afrika och hela världen att bli indragna.»

Jag vill inte nu avge något bestämt omdöme om varenda detalj i denna rapport, men som helhet har den gjort ett starkt intryck på mig. Det är inga politiska alarmister eller utopister eller okunniga kannstöpere som haft huvudansvaret för den.

Det gäller alltså att få saken i rullning, att söka hjälpa säkerhetsrådet på traven men också enligt min mening att från början göra klart att man inte tänker ge upp, även om säkerhetsrådet skulle förlamas av ett veto eller av annan anledning visa sig vara handlingsoförmöget.

Det var i det syftet som jag i förra årets remissdebatt frågade utrikesministern, som tyvärr är i New York — på en som jag hoppas framgångsrik mission — huruvida han och regeringen var beredda att medverka till ett begränsat svenskt initiativ i sanktionsfrågan. Det skulle gå ut på att undersöka om de nordiska länderna skulle i förväg kunna förklara sig villiga att biträda ekonomiska sanktioner mot Sydafrika i syfte att förmå den sydafrikanska regeringen att avveckla apartheidpolitiken, under förutsättning att åt-

Vid remiss av statsverkspropositionen

minstone endera av de anglosachsiska stormakterna också var beredd att vidtaga sanktionsåtgärder och därigenom ett minimum av effektivitet kunde påräknas. Utrikesministern svarade ungefär att frågan var svår, men han gav ett visst intryck av att han kanske ville försöka. Jag slutar därför med att ställa ett par nya frågor:

Har den svenska regeringen tagit något initiativ av denna art? Om så är fallet: Har detta stött på invändningar från något annat nordiskt land?

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Under de senaste åren har vi haft livliga debatter om förutsättningarna och riktlinjerna för vårt samhälles framtida utformning. Det har varit debatter och beslut om kommunernas indelning i kommunblock och det har inte minst varit frågan om samhällets medverkan i en aktiv lokaliseringspolitik.

Ute i landet, i städer, köpingar och kommuner, har man noga följt dessa debatter och beslut — helt naturligt eftersom dessa beslut så intimt berör varje kommunal enhet. Därför är man nu i färd med att följa upp de av riksdagen fattade besluten och göra det bästa möjliga för att de kommunala organen skall kunna fungera.

Jag är väl medveten om att det tidigare har brustit väsentligt i fråga om planeringen ute i kommunerna. Det har inte funnits mark, och arbetet med vatten- och avloppsledningar liksom med gator har släpat efter. Från myndigheternas sida har ofta riktats kritik mot kommunerna för denna eftersläpning och för bristande förutseende. Men här har skett en väsentlig förändring — en förbättring under de senaste åren. På planeringssidan har man i det stora flertalet fall, både i kommunblockcentra och i andra orter inom kommunblocken, klart för ett bostadsbyggande i takt med den industriella utveckling som är på gång liksom för att tillgodo-

Vid remiss av statsverkspropositionen

se den service som är erforderlig på olika områden. Man har på ledande och ansvarigt kommunalt håll lyssnat till myndigheternas propåer om en bättre planering. Det har i vissa fall tecknats långtidsavtal med byggnadsfirmor för större bostadsprojekt.

När då beskedet om en avsevärd nedskärning av bostadsbyggandet kom blev detta något av en chock för de kommunala myndigheterna. Den planering som gjorts ställs därmed helt åt sidan. Många kanske resignerar och tycker att det är mycket otacksamt att lyda de råd och propåer som ges om en bättre planering. Den ram som föreslagits av bostadsstyrelsen när det gäller bostadslån till nybyggnader av flerfamiljshus och småhus under år 1965 ställer denna planering på huvudet.

I mitt eget län har den tidigare bekymmersamma befolkningsutvecklingen vänts i positiv riktning. En förändring har under de två senaste åren skett och den verkliga vändpunkten kom 1964 med ökad hushållsbildning och förbättrade befolkningsciffror. Man kunde se positivare på situationen, i synnerhet som vi har beslutat om en lokaliseringspolitik som trots sina brister skulle ge en aktivare lokalisering. Lokaliseringpolitiken och bostadspolitikerna hänger ju intimt samman.

Därför väcker det uppmärksamhet när regeringen ger med »lokaliseringshanden» men tar med »bostadshanden». Man frågar sig om det är så att de som varit negativa till en aktiv lokaliseringspolitik nu skall ta tillbaka via bostadspolitikerna? Den förbättring av situationen som man har sökt åstadkomma med en aktiv lokaliseringspolitik kan genom den föreslagna minskningen i bostadsbyggandet förbytas i sin motsats.

Jag vill också peka på att ved inrikesministern framhöll i statsverkspropositionen till 1964 års riksdag:

»Som bostadsstyrelsen framhållit är det emellertid av vikt att kommunerna i produktionsplaneringen räknar med

en marginal för större igångsättning. Om utvecklingen på arbetsmarknaden möjliggör en ökning av bostadsproduktionen, bör alltså kommunernas planberedskap vara sådan att produktionsökningen också kan förverkligas.»

Man frågar sig: Hur stämmer nu detta med den nedskärning av kvoterna som aviserats? Hur är det med regeringens planering?

Om man ser på de konkreta exemplen ute i länen möts man av en stor entusiasm kombinerad med realism när det gäller den framtida planeringen. Låt mig som exempel ta en köping i södra Småland. En bostadsstiftelse inom denna köping har planerat för ett bostadsbyggande om 330 lägenheter fram till 1967. Man har gjort en grundlig planering enligt de uppmaningar man fått uppifrån. Man har tecknat långtidsavtal med byggmästare. I dessa sina göranden har man haft bostadsmyndigheternas sanktion och fått deras välsignelse innan man satt i gång med byggandet. Man har gjort stora investeringar i vatten och avlopp för dessa planerade bostäder. Genom de nedskärningar som nu måste företas när bostadsstyrelsen stryper åt tilldelningen blir dessa investeringar outnyttjade för en lång tid, vilket ur samhällsekonomisk synpunkt är oförsvarligt. Situationen kommer sannolikt att bli den att för hela denna köping kommer man kanske inte att få större tilldelning än vad denna enda stiftelse skulle ha planerat för.

Jag vill poängtera att bostadsbyggandet bör öka både i storstadsområdena och i landet i övrigt. Vad jag bestämt reagerar mot är att man låter ett ökat bostadsbyggande i storstadsområdena gå ut över det för övriga landet viktiga bostadsbyggandet. Det är ju så att man behöver bostäder var man än bor.

Under 1964 hade vi en intensifierad debatt om de handikappades situation. I betydligt större utsträckning än tidigare har dessa frågor tagits upp till

skärskådande i radio, i TV och i pressen och även här i riksdagen. Under denna debatt har så många brister framkommit, att man måste se verkningfulla åtgärder till de handikappades förmån som en fråga av högsta angelägenhetsgrad. Som en trygghetsfråga angår det också hela svenska folket. Visserligen har samhället på olika sätt sökt hjälpa dessa handikappade människor men vi har inte lyckats lösa deras problem på ett tillfredsställande sätt.

I den offentliga debatten har det tydligt framkommit, att unga svårt handikappade rädes att hamna på ålderdomshem eller kronikerhem, att handikappade mer och mer söker gemenskap med varandra och att en aktiv handikappvård, där individen sysselsättes och i möjligaste mån rör över sin tillvaro och tränas att mer och mer klara sig själv, motverkar apati och ger livet mera innehåll.

Handikappfrågorna är inte lätta att lösa, det vet vi. Jag tror att de fel som vi tidigare begått i handikappvården är att man sökt lösa problemen efter en mall med hänsyn till handikappens orsak.

För olika grupper av handikappade har det skapats något av standardlösningar beträffande bostad, yrke och vård. Detta har inneburit acceptabla och utmärkta lösningar för många av de handikappade men långt ifrån för alla. Även svårt handikappade måste bjudas olika valmöjligheter, och en handikappad får inte låsas vid en speciell lösning bara därför att vederbörande bor inom ett område som driver en viss form av sysselsättning eller har bostadsfrågan löst på ett speciellt sätt. Handikappade människor måste få möjligheter att verka inom så många av samhällets områden som möjligt. Skall vi nå ett sådant mål måste vi ägna dels de handikappades utbildning och dels deras bostadsfråga betydligt större uppmärksamhet än vad vi hittills har gjort.

En annan fråga som varit föremål för

Vid remiss av statsverkspropositionen

en ofta återkommande debatt är ungdomens situation i dagens samhälle. Vi har anledning att fråga, om vi tillräckligt har beaktat frågan om de ungas situation när samhället planerats. Vi har också anledning fråga, om man på allvar tillräckligt gripit sig an de problem som finns och som synes bli större när det gäller ungdomskriminaliteten.

Först vill jag poängtera att jag tillhör inte dem som ständigt klankar på vår ungdom. Den är bra. Undantagen hörs och syns oftare och ger därför sin prägel åt debatten. Samtidigt som jag säger detta vill jag poängtera, att det i ett högstandardssamhälle som vårt måste eftersträvas ett välstånd även när det gäller situationen inom ungdomsvården. Där finns gropar i den höga standard som vår ungdom håller i fråga om ambitioner, stil, utbildningsvilja, skötsamhet o. s. v. Det är därför av utomordentlig vikt att man sätter in samhällets åtgärder på ett mycket tidigt stadium. Tyvärr blir det oftast så, att samhället ingriper först i efterhand då skadan är skedd eller då en sluttande bana redan beträffs. Insatserna måste sättas in långt tidigare, och det finns olika former av friskvård som man bör satsa på.

Vi är alla medvetna om att spritmissbruket bland ungdomen breder ut sig mer och mer och går längre och längre ned i åldersgrupperna. Ofta får vi exempel på att 13—14-åringar hittats berusade, ja nästan livlösa. Vems är felet? Vem förser dessa ungdomar med sprit? Här uppstår frågan, om vi verkligen gjort vad som kan göras för att förhindra den olagliga form av sprithantering som langningen av sprit till ungdom innebär. Jag tror inte det, och vi måste komma till rätta med detta.

Osäkerheten om hur samhällets insatser skall sättas in är dock mycket stor. Vi saknar i dag en tillräcklig forskning på detta område. Det är risk för att samhällets åtgärder sätts in utan att någon vet hur de kommer att slå.

Vi har tidigare framhållit från cen-

Vid remiss av statsverkspropositionen

terns sida, att den gamla motiveringen för stöd till ungdomsorganisationerna, som i stort sett varit den att den skall motverka asocialitet, är för snäv och förlegad. Vi måste tänka oss en betydligt bredare motivering. Vi bör se ungdomsorganisationernas verksamhet i sig själv som något positivt. Det statliga stödet till ungdomsorganisationerna har tillsammans med stöd från landstingen gett ett grundstöd som är synnerligen välbehövligt och väl motiverat utifrån den stora samhällsinsats som ungdomsorganisationerna gör.

Alla som haft med ungdomsledarbete och arbetet inom ungdomsorganisationerna att göra vet också att ungdomsorganisationerna brottas med väsentliga svårigheter i sin verksamhet. Inte minst konkurrensen ifrån den kommersiella nöjesindustrin gör det svårt att arbeta för många. Ungdomsorganisationernas viktiga funktion i demokratin liksom deras viktiga fostrande uppgift gör det emellertid nödvändigt att ge ett helhjärtat stöd från samhällets sida. Därvid kommer ungdomsledarutbildningen och ungdomsledarnas funktion in som viktiga element i arbetet. Höstrikedagens beslut att utreda frågan om att ge idrottsungdomen utbildning för arbetsledaruppgifter hoppas jag skall leda till positiva resultat och att det inte skall dröja alltför många år innan detta beslut kan leda till resultat.

Det är av synnerlig vikt att samhället över huvud taget ger stödet åt ungdomsorganisationerna en sådan form, att deras frihet bibehålls och att de får möjlighet att hålla på sina gamla medlemsbegrepp och sin frihet, så att man inte genom pengarna från staten blir berövad sin frihet. Stödet skall utgå generöst, men staten skall inte otillbörligt lägga sig i den inre verksamheten i ungdomsorganisationerna.

Samhällets insatser i ungdomens fostran anser jag bör sättas in tidigt. Vi diskuterade redan i höstas här i kammaren utredningen av frågan om obligatorisk

förskoleundervisning. Majoriteten biföll centermotionen om en utredning av frågan. Det är hög tid att en sådan utredning kommer till stånd. Visserligen var det några ledamöter på regeringssidan som var litet tveksamma av rädsla över att till och med en utredning skulle gå ut över barndaghemmen. Det är väl en obefogad rädsla. Vi skall satsa på både barndaghem och förskola. Det kan komma fram utmärkta kombinationer så småningom.

I dagens tidningar berättas om den situation som för tillfället råder i fråga om daghemmen ute i landet. Köerna till daghemmen är långa. Konsekvensen av detta blir att man i betydligt ökad utsträckning borde satsa på familjedaghemmen. Men i socialhuvudtiteln ställs inte i utsikt att man skall satsa ytterligare på denna form. Vi anser emellertid att det är nödvändigt att göra detta, eftersom köerna växer och vi inte har möjlighet att med endast vanliga barndaghem lösa köproblemen.

Beträffande ungdomsfrågorna vill jag, herr talman, sammanfattningsvis säga, att vi måste ägna större intresse åt och satsa mer på forskningen om ungdomens situation i dagens samhälle. Satsningen måste ske på det förebyggande området, och inte som nu göras först när ungdomarna redan är på glid eller har kommit in i en farlig cirkel. En större satsning från samhällets sida på ungdomsorganisationerna är nödvändig. Stödet måste vara generöst och ge organisationerna bevarad frihet. Beträffande de yngsta bör vi göra en snabb satsning på familjedaghemmen och för övrigt stärka den nödvändiga kontakten mellan hem, skola, organisationer och samfund samt övriga organ inom samhällslivet.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Ett flertal år har skatteberedningen hållit på med sitt arbete för att försöka få fram ett nytt skattesystem som bättre skulle motsvara tidens krav. Vi torde kunna säga, att den

socialdemokratiska epoken har kännetecknats av att samhället i växande utsträckning har tagit hand om en allt större del av de nya inkomster som uppstått genom de ökade möjligheter att förbättra vår produktivitet, som den tekniska utvecklingen medfört. Detta krav på ett nytt skattesystem sammanhänger också med den pågående inkomstutjämnings. Det är väl också detta som utgjorde motiv för den kompromiss som fattades i skatteberedningen. Onekligen är det så, som finansministern mycket riktigt säger i statsverkspropositionen, att de ökade skatterna måste bäras av de breda lagren.

När man skall försöka att få fram ett nytt system, så gäller det ju att få det så väl avvägt som möjligt. När finansministern emellertid nu, med bortseende från skatteberedningens förslag, inte vill lägga fram någon framtidsplan för skattesänkningar utan i stället vill ha ökade skatter, så innebär detta tydligen att man i fortsättningen inte kommer att ägna alltför stort intresse åt allt det arbete som under dessa år har nedlagts för att försöka få fram en annan tingens ordning i vår beskattning.

I vårt demokratiska samhälle spelar utredningsväsendet en stor roll, då personvalet skall vara så allsidigt som möjligt. När vi nu med anlitande av vår förnämsta expertis på skatteområdet och med bistånd från näringsorganisationer och löntagarorganisationer har fått fram ett förslag, skulle det vara beklagligt om finansministern till huvudsaklig del skulle låta detta gå i papperskorgen. Finansministern har naturligtvis rätt att lägga fram de förslag han vill, men om en sådan behandling i fortsättningen skulle bli praxis, så tror jag att utredningsväsendet lider ett allvarligt avbräck.

Det förslag till budget för nästa år som nu har framlagts innebär ett rekord i fråga om ökning av statens utgifter, vilket också redan har framhållits i denna debatt. En ökning på nära 4 000 mil-

Vid remiss av statsverkspropositionen

joner innebär att samhället tar hand om nästan hela produktionsökningen. Detta är tydligen ett led i den socialdemokratiska politiken. Under de senaste fem åren har genomsnittsökningen legat vid cirka 1 700 miljoner. För att täcka dessa stora utgifter följer sedan som ett brev på posten att skatterna måste ökas. Det har ibland sagts att småpartier inte har så mycket att säga till om i politiken. Men med den nu visade beredviligheten från regeringens sida att öka tempot i omvandlingen av samhället i socialistisk riktning kan väl i varje fall det kommunistiska partiet inte klaga på förståelse från regeringens sida. Den nu framlagda budgeten utgör i stor utsträckning en eftergivenhet inför kommunismen.

Inflationsutvecklingen spelar en stor roll för samhällsmedborgarna. Särskilt för småspararna är detta mycket allvarligt. Det svenska folkets förtroende för sparbanker och liknande penninginrättningar har alltid varit stort, och man har känt sig trygg för oförutsedda utgifter om det funnits några kronor på sparbanksboken. Men den socialdemokratiska politiken måste väl göra dem ganska betänksamma. Nu kalkylerar finansministern kallt med en penningvärdeförsämring under innevarande år med minst 5 procent, vilket torde vara tilltaget i underkant. Varifrån kommer då denna inflation? Ja, inte är det någon överhettning inom det enskilda näringslivet som skulle åstadkomma en sådan penningvärdeförsämring. Det finns gott om konsumtionsvaror och konkurrensen är utomordentligt hård både inom landet och på grund av de impulser som kommer genom importen.

Vi har i dagens tidningar sett att man skall öka effektiviteten i fråga om priskontrollen. Det må därmed vara hur det vill, men jag ifrågasätter om inte denna priskontroll också i någon mån borde tränga in i de olika departementen. Jag tror att den skulle göra en viss nytta även där.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Jag menar att risken för inflation ligger på kostnadssidan genom de ökade statsutgifterna och att det är de skattehöjningar som följer därav som skapar det höjda kostnadsläget. Detta gäller onekligen såväl den direkta som den indirekta skatten.

Vår under föregående år goda produktionsökning sammanhänger med under tidigare år gjorda investeringar inom näringslivet. Men tyvärr har investeringstakten inom den egentliga industrien varit mindre än den samhällseliga. Denna ordning synes fortsätta även under det kommande året, då särskilt de kommunala investeringarna väntas öka betydligt. Finansministern inser risken i den uteblivna ökningen av industriinvesteringarna men gör inget för att avhjälpa detta. Den främsta orsaken torde ligga i den minskning i självfinansieringsmöjligheterna, som nu karakteriserar den enskilda företagsamheten på grund av den förda politiken. Finansministern söker nu klara sitt samvete med att förklara, att han inte tänker låta höjningen av varuskatten slå ut över maskininvesteringarna, men det torde vara en ytterligt klen tröst att han inte den vägen lägger nya bördor på vår inhemska produktion. Trots den allvarliga utvecklingen tar han bort det nuvarande extra investeringsavdraget på 10 procent.

De olyckliga verkningarna av den hårda progressiviteten i den direkta statsbeskattningen för gifta i inkomstlägena 15 000 till 40 000 kronor, som av högerpartiet under många år har påtalats och som även skatteberedningen insett, har finansministern inte velat ta bort. Visserligen gör han en del ändringar men inte tillräckligt. Han tar nämligen bort effekten av vad han därvidlag föreslår genom att låta folkpensionsavgiften utgå på inkomster ända upp till 30 000 kronor i beskattningsbar inkomst utan att tillåta avdragsrätt för denna avgift. Därigenom måste man räkna med detta tillägg i de nämnda skatteskalorna.

Finansministern sökte i förmiddags göra gällande, att det skulle bli mycket stora skattesänkningar för övervägande delen av svenska folket. Men det kan han endast bevisa genom att ta hänsyn enbart till senare hälften av det kommande budgetåret. För budgetåret i dess helhet kommer de av finansministern föreslagna skatteändringarna att medföra att praktiskt taget alla får skatteökningar. Det är endast gifta med barn som i de allra lägsta inkomstlägena får någon skattesänkning. Man kan naturligtvis inte, som finansministern gör, bara räkna med den senare delen av budgetåret utan man måste ta hänsyn till samtliga verkningar under hela det budgetår som vi nu diskuterar. Man vet nämligen inte vilka förslag som nästa år kommer att framläggas.

Det måste vara nödvändigt med kraftigare tag för att sänka marginalskatterna, då dessa inte bara för den enskilda är mycket betungande utan även för näringslivet utgör en stor belastning. Den hårda progressiviteten har drivit upp lönerna för tjänstemän och specialister, då dessa numera inte räknar med vad de har i lön utan vad de får kvar när skatten har dragits. Olägenheterna av dessa förhållanden kan även spåras i budgeten, där formella skäl förhindrar vederbörande statsråd från att föreslå lönehöjningar men där man i stället ställer pengar till förfogande för experthjälp, varigenom högre löner kan utbetalas. Den stora konkurrensen om dessa personer blir därigenom ännu hårdare och driver upp det allmänna löneläget till ingen nytta för de anställda. Samtidigt försämrar den vår ställning i konkurrensen med utlandet.

Vi har ju vid beskattningen rätt att göra avdrag för ortsavdrag, vilket är avsett att utgöra existensminimum. Det är förvånansvärt att inget göres för att höja dessa. Nu kommer visserligen ett förslag om schablonavdrag för kommunalskatten, vilket emellertid blir mycket orättvist, då dess verkningar blir bero-

ende av kommunalskattens höjd. Rent principiellt skulle jag också vilja säga, att det är felaktigt när man på detta sätt konstruerar avdrag för en utgift som inte funnits. Det är rent rättsstridigt att införa något dylikt i vårt skattesystem. Då hade det varit bättre att höja ortsavdragen, som utan varje diskussion är för låga i förhållande till levnadskostnaderna. Alltjämt kommer vi också att i vårt skattesystem sakna ortsavdrag för barnen. Naturligtvis måste det vara rimligt att alla skall ha rätt att göra avdrag för belopp som åtgår till livets nödtorft, alldenstund därvidlag inte föreligger någon som helst skattekraft. Men tydligen vill regeringen alltjämt hålla på med denna orättfärdiga beskattning, som särskilt hårt drabbar de små inkomsttagarna.

Av statsverkspropositionen framgår att de automatiska inkomstökningarna under kommande budgetår blir 2 700 miljoner kronor — och detta utan att riksdagen fattar några beslut. Detta beror bl. a. på att ortsavdragens värde urholkas genom penningvärdeförsämringen samt att progressiviteten stiger genom att allt fler kommer upp i högre inkomstklasser och därför får skatten höjd. Dessa verkningar visar att det av högerpartiet sedan länge ställda kravet på indexreglering av ortsavdrag och skatteskalor snarast måste införas för att förhindra att samhället gör oskäliga vinster på att det sköter penningvärdet så dåligt. Jag vill påminna om att skatteberedningen enhälligt har ställt sig bakom detta gamla högerkrav. Egendomligt nog har emellertid finansministern inte med ett ord berört den saken.

En annan följd av penningvärdeförsämringen kommer vi också att få registrera genom den fastighetstaxering som nu håller på att genomföras. Denna gör att inte bara fastighetsskatten kommer att stiga utan även inkomsten av egnahem och därmed skatten på dessa. Det medför att förmögenhetsskatten och

Vid remiss av statsverkspropositionen

arvsskatterna blir högre. Nu har regeringen signalerat att den kommer att föreslå sänkning av fastighetsskatten från 2,5 procent till 2 procent och värdet av egnahemmen från 2,5 till 2 procent. Men detta motsvarar inte mer än 25 procent höjning av taxeringsvärdena. Genomsnittshöjningen på villor och egnahem torde komma att ligga vid 40 procent, i många fall ännu högre. För sommarstugor nämns ända upp till 75 å 80 procent. För dessa kategorier medborgare blir det därför en mycket kraftig skattehöjning. Detta blir så mycket mera kännbart som reparationskostnaderna ju inte är avdragsgilla. Dessa kostnaders stegring innebär i sig en kraftig hyreskostnadsstegring för villaägarna.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas att när nu inte regeringen gjort något allvarligt försök att hålla utgiftsökningarna nere, måste det bli ett ansvar för oppositionen att på allt sätt försöka skära ned statsutgifterna, eftersom dessa får allvarliga följder för vårt kostnadsläge och vår konkurrensförmåga. Ett lägre skattetryck förutsätter nämligen också ett mindre utgiftsläge. Det gäller för oss att försöka se till att de produktiva investeringarna inom näringslivet inte blir eftersatta, om vi i fortsättningen skall kunna behålla och förbättra vår levnadsstandard. Det gäller att bromsa upp samhällets krav på ökade skatter, så att medborgarna får ett intresse av att höja sina inkomster, eftersom vi i annat fall har tagit bort det viktigaste incitamentet för vårt framåtskridande.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Remissdebatten, som bygger på regeringens statsverksproposition, måste i vissa avseenden bli svävande. Inte vad det gäller regeringens och socialdemokratiens alternativ i svensk politik; detta alternativ är klart angivet i statsverkspropositionen. Men enligt min uppfattning — och jag har

Vid remiss av statsverkspropositionen

övervarit och lyssnat till många remissdebatter — kommer remissdebatten alltför tidigt i riksdagsperiodens början. Rätta tidpunkten för denna debatt borde vara efter den ordinarie motionstidens utgång, när oppositionens alternativ är kända för socialdemokratien och hela svenska folket. Som det nu är får vi höra föga om de politiska alternativ som de borgerliga partierna uppställer. Både den politiska taktiken och den inbördes rädslan för varandra gör att inga avslöjanden sker under remissdebatten utan först sista motionsdagen. Vi har sålunda inte i dag fått reda på vilka över- eller underbud i fråga om budgeten som oppositionen tänker förlägga. Helhetsbilden av den samlade politiken skulle bli betydligt klarare, om remissdebatten hölls först efter motionstidens slut. Jag anser att remissdebatten ett kommande år bör förläggas någon vecka efter ordinarie motionstidens utgång.

I en del borgerliga tidningar och av talare ute på möten i landet — liksom nu senast av herr Heckscher och herr Magnusson i Borås i dagens debatt — har gjorts gällande att rädslan för kommunisternas lilla framgång vid förra årets val skulle ha påverkat regeringen och då särskilt finansministerns behandling av vissa frågor i budgeten. Begriper man inte hur oriktigt ett sådant tal är? Socialdemokratien har aldrig och kommer heller inte i framtiden att hysa någon rädsla för en liten splittaregrupp inom svensk arbetarrörelse. Våra gärningar i dag och i fortsättningen kommer att tala sitt tydliga språk. Nej, det sätt varpå vissa borgerliga tidningar fortsätter att göra gratisreklam för kommunisterna och deras ledare motiverar frågan, vart de vill komma med detta upphaussande av kommunisterna. Jag har tolkat det hela så, att det politiska syftet med denna billiga reklam för kommunistledaren endast har varit att försvaga socialdemokratien. För vår del rädes vi inte

dubbelkampen. Den har vi ständigt fått föra.

Jag delar helt finansministerns tankegångar, sådant skatteförslaget är utformat i statsverkspropositionen. Det finns fortfarande eftersatta grupper och låglönearbetare som på den vägen behöver allt stöd. Utjämningspolitiken måste föras vidare i ett samhälle som bygger på gemensamt arbete och solidaritet. Herr finansminister, fortsätt på den inslagna vägen! Kombinationen av skattepolitik och socialpolitiska åtgärder hälsas med tillfredsställelse inom de grupper jag här nämnt. Den annonserade skärpta övervakningen av prisläget är också tacknämlig.

Efter ett studium av budgeten och de medel, som står samhället till buds i olika konjunkturlägen, med den budget-, kredit- och penningpolitik som föres, kan man fråga sig om dessa medel räcker för att driva utvecklingen i rätt riktning inom ett samhälle, satt i hastig expansion. För min del ställer jag mig tveksam till om medlen alltid är tillräckliga. En fortsatt diskussion om den ekonomiska politikens medel och mål när det gäller den framtida utvecklingen får ge oss svar på frågan.

Till detaljer i budgetförslaget får vi återkomma under riksdagens gång. Ett par problem vill jag ändå ta upp i dag.

Bostadsprogrammet kan väl i stort sett godkännas. Att bygga 88 000 lägenheter i en högkonjunktur med många andra investeringsbehov är en hög målsättning. Den fördelning som bostadsstyrelsen presenterat blir emellertid svår att smälta för de län som får ett minskat bostadsbyggande. Det län jag representerar här i riksdagen har i förslaget fått sin kvot minskad med 25 procent — och detta när bl. a. de två största städerna i länet diskuterar att täcka arbetskraftsbehovet för viktiga industrier genom att bygga provisoriska bostadspaviljonger till hjälp i det svåra bostadsläget. Ett högt bostadsbyggande i de mellansvenska länen leder

— det är jag förvissad om — till en ökad produktion för hela vårt land. Här måste enligt min uppfattning en omprövning komma till stånd med det snaraste. Jag hoppas att inrikesministern under remissdebattens gång kommer att ge alla de län som i dag är missnöjda ett positivt svar.

När det gäller den sjätte huvudtiteln skulle det vara frestande att redan nu granska viktiga frågor inom kommunikationsväsendet, men det får väl anstå till en senare behandling. En fråga som ligger mig mycket varmt om hjärtat skall jag dock i korthet ta upp. Det gäller trafiksäkerheten. Regeringen — jag överränner gärna en blomma till kommunikationsministern för hans och departementets arbete på detta område — och riksdagen har ju också stött de olika åtgärder som har föreslagits för att trygga trafiksäkerheten. Fortfarande är det dock skrämmande siffror vi presenteras i fråga om trafikolyckorna. Nyligen publicerades förra årets siffror. Jag skall inte nämna dem; i förhållande till fordonsparkens ökning är de för övrigt procentuellt lägre än tidigare års. I stället har jag gjort en sammanställning av vägtrafikolyckorna under den del av 1960-talet vi nu har bakom oss. Man kommer då fram till följande: 5 552 människor har dödats, 15 733 har svårt skadats och 98 370 lindrigt skadats. Det är skrämmande uppgifter, som borde ge oss alla en allvarlig tankeställare. Bakom dessa siffror ligger personliga tragedier, svåra lidanden och ännu inte läkta sår. Vad vi samhällsekonomiskt förlorar är väl svårt att ange, men det blir stora pengar. Det är i vårt välfärdssamhälle ett blödande sår, som vi måste göra allt för att läka.

Den mänskliga faktorn spelar också sin stora roll. Lovar vi att härifrån göra allt för ökad trafiksäkerhet som är möjligt inom de ekonomiska ramarna, hoppas jag att den enskilde medborgaren stannar upp en stund inför allt det som sker, tänker efter om allt fungerar rätt

Vid remiss av statsverkspropositionen

innan han ger sig ut i trafiken och ställer sig frågan: Är min egen form, fordonet och bl. a. väg- och väderleksförhållandena sådana, att jag utan fara för mitt eget och andra människors liv kan starta färden?

Det kan inte vara vettigt att lika många människor som antalet invånare i en medelstor svensk stad skall dödas eller bli svårt eller lindrigt skadade varje år. Herr talman! Det har vi inte råd med i fortsättningen.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag vill närmast göra några reflexioner som föranletts av den debatt som här förts.

Både herr Johansson i Norrköping och herr Persson i Skänninge ansåg att det skulle vara bättre om remissdebatten avhölls efter den ordinarie motionstidens utgång. Förmodligen menade de att oppositionens alternativ till regeringens förslag då skulle föreligga färdigt och att det därför skulle finnas möjligheter att göra en jämförelse mellan dessa alternativ och regeringsförslaget.

Jag tror inte att det förhåller sig på det sättet. Motionstiden är som bekant kort och det är mycket svårt för de olika oppositionspartierna att under de 15 dagarna hinna utforma ett alternativ till regeringspolitiken. Det är också praktiskt taget omöjligt för dem att inbördes föra de diskussioner som skulle fordras för att kunna framlägga ett gemensamt alternativ på olika punkter. I själva verket föreligger inte oppositionens alternativ förrän reservationerna avges inom utskotten. Det är när dessa reservationer ställs mot regeringsförslaget som diskussionen om de olika alternativen kan föras.

För min del tror jag att remissdebatten även i fortsättningen bör få vara vad den hittills varit: en granskning av regeringens göranden och låtanden och en möjlighet för de enskilda riksdags-

Vid remiss av statsverkspropositionen

männen att tala om de saker som intresserar var och en.

Finansministern framhöll tidigare under dagens debatt, att schablonavdrag för kommunalutskylder innebär en bättre metod att åstadkomma vad han avsåg än en höjning av ortsavdragen, eftersom en sådan höjning skulle innebära även en minskning av kommunernas inkomster. I detta sammanhang använde han en formulering som gav det intrycket, att valet av metod skulle bero på hans omtanke om kommunernas ekonomi. Enligt min mening ligger det inte till på det sättet. När ortsavdragen tidigare höjts har staten åtminstone under en övergångstid lämnat kommunerna ersättning för detta. Skillnaden mellan de båda metoderna består däri, att de inverkar så olika på *statens* inkomster. Med de avsikter, som finansministern haft, kan det sägas vara ett ganska skickligt drag att välja den utväg som han gjort. Den har emellertid, såsom redan herr Magnusson i Borås påpekat, vissa nackdelar. Avdragen för kommunalutskylder har inneburit en viss och inte obetydlig skatteutjämning. Detta har speciellt gällt personer med något högre inkomster, och det har betydelse när skattetyngda kommuner behövde tjänstemän har det mött litet mindre svårigheter att få dem, därför att avdraget för kommunalskatten på statsutskylderna minskade spännvidden i fråga om skatt mellan de skattetyngda kommunerna och de mindre skattetyngda.

Nu kommer denna skatteutjämning bort. Avdragen blir lika stora i Djurs-holm som i exempelvis Vilhelmina i Västerbottens lappmark. Jag tror att det skulle vara mycket svårt att få oss att svälja detta, om vi inte finge ta in det samtidigt med någonting som smakar betydligt bättre, nämligen en skatteutjämning för kommunerna. Det är väl detta herr Sträng har räknat med, och det är möjligt att han har räknat rätt.

Jag skulle också vilja uttala förhoppningen att herr Ohlins inlägg i dag och

även herr Magnussons i Borås skall ha gjort klart för alla, att de tabeller som regeringen sammanställt beträffande verkningarna av skatteförändringarna är missvisande, inte bara för det budgetår som nu kommer utan även för följande budgetår.

Om det hade varit möjligt för finansministern att konstruera dessa skatteförändringar så, att han under det budgetår som nu kommer fått såväl skattesänkningarna som inkomstökningarna att verka fullt ut, skulle upplåningsbehovet inte ha blivit 900 miljoner kronor utan 1 400 miljoner kronor. Han skulle alltså ha måst skaffa ytterligare 500 miljoner kronor skattevägen. Det kan han inte göra utan att det inverkar på tabellerna, såvitt jag förstår. Om detta gäller för det budgetår som nu kommer, bör det gälla även för därpå följande. Följaktligen är tabellerna missvisande, även för nästa budgetår.

Både herr Gustavsson i Alvesta och herr Johansson i Norrköping har talat en del om regeringsförslaget beträffande bostäderna. Det är klart att man är oroad, men jag tror att de flesta av oss är av den uppfattningen, att bostadsbyggandet bör öka i storstäderna, där bostadsbristen är så stor. Det beklagliga är att detta skall ske genom en minskning av bostadsbyggandet på andra håll. Det kommer säkert att höjas klagomål från flera län i detta avseende.

Inrikesministern säger i sin proposition att de medel som skall ställas till förfogande bör fördelas under beaktande av vad han anfört. Vad är det då han anför? Jo, han säger för det första, att bostadsbyggandet i storstadsområdena bör öka, och det är ju alla ense om. För det andra säger han, litet överraskande, att expanderande industriorter ute i landet bör få ett tillräckligt stort bostadstillskott. Det låter ju också bra. Men märk väl att den fördelningen skall göras samtidigt som det totala bostadsbyggandet minskas. Det är det som gör det hela så besvärligt.

Herr Johansson i Norrköping tror tyd-

ligen inte att detta är möjligt, eftersom han framhöll att de expanderande orterna i hans hemlän synes komma i skottgluggen. Det tror jag han gör rätt i.

Sedan noterar jag att det på s. 10 i finansplanen finns ett intressant diagram över faktiskt utgående hyror i statsbelånade hus. Det diagrammet bygger på ett begränsat urval lägenheter men bör ändå ge en någorlunda riktig uppfattning om hyresläget. Det framgår av diagrammet, att hyran i lägenheter byggda under åren 1957—1962 är inte oväsentligt lägre än hyran i hus byggda 1952—1956. Diagrammet talar alltså för en viss minskning av räntesubventionerna i hus byggda åren 1957—1962, men något sådant har inrikesministern inte vågat sig på.

Herr talman! Efter dessa reflexioner i anledning av den debatt som förts vill jag också säga några ord för att påvisa att ryktet om att socialliberalismen dog under senare delen av 1950-talet är betydligt överdrivet. För dem som betraktar det sociala inslaget i liberalismen som något omistligt är det ryktet mycket oroande, inte minst därför att det sägs att dödsorsaken skall ha varit högerns framgångar under de åren. Jag skulle emellertid inte ha tagit upp denna fråga här i remissdebatten bara därför att det stått en artikel om den saken i Tiden, om inte statsministern vid upprepade tillfällen sagt samma sak; artikeln i Tiden förefaller endast vara ett försök att dokumentera statsministerns påstående. Eftersom herr Erlander har upprepat påståendet så många gånger, bör det också vara tillåtet för oss att någon gång bemöta hans historieskrivning. Detta kan då lämpligen ske genom att ställa frågan: Är det riktigt att folkpartiet ändrade attityd till socialpolitiken under senare delen av 1950-talet? Och om så är fallet, är det så alldeles självklart att detta skedde på grund av högerns framgångar?

Först vill jag då säga att det vore dumt att förneka att partier tar intryck

Vid remiss av statsverkspropositionen

av varandra och naturligtvis också av den politik som man tror har medfört framgångar för de andra partierna. Ingen lär väl på allvar göra gällande, att inte socialdemokratien påverkades av folkpartiets framgångar 1948. Vi tycker nog att skördetidsoptimismens marsch mot socialismen förbyttes i ett försiktigt tassande ganska snart efter det valet.

Ingen lär väl heller på allvar tro att socialdemokratien kommer att förbli alldeles opåverkad om herr Hermanssons parti fortsätter sin framgång. Partierna påverkas av varandra, det går inte att förneka. Men ändå vill jag bestämt påstå att det är grovt missvisande att säga att folkpartiets inställning till socialpolitiken blev en annan på grund av högerns framgångar.

Felet är för det första, att man inte ger bakgrunden till vad som skedde och för det andra att man förbigår att alla partier, således även socialdemokratiska partiet, var försiktiga när det gällde nya uppslag på det socialpolitiska området. Och anledningen härtill var det statsfinansiella läget — eller kanske rättare sagt en spridd uppfattning att det statsfinansiella läget var sådant, att återhållsamhet var av nöden, om vi inte skulle få ett för högt skattetryck. Det var en uppfattning som i hög grad berodde på herr Strängs skräckmålning om kommande års budgetbrister, i vilka han rörde sig med flermiljardsbelopp.

Vi talade under de åren ofta om en utgiftspuckel och menade då att vi hade genomfört många kostnadskrävande reformer, som medförde automatiska utgiftsökningar under ett antal år, vilket ställde oss inför ett val mellan antingen en viss återhållsamhet eller ett alltför högt skattetryck. Det var de åren som besparingsutredningen tillkom — något omskriven därför att utredningen inte redovisade så stora resultat, men dess tillkomst bör väl ändå vara ett bevis för att oron för statsfinanserna delades även på regeringssidan.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Jag tycker det kan vara av visst intresse att här återge några av de formuleringar som finansministern använde i direktiven till denna utredning, eftersom de ger en god föreställning om hur man då tänkte i regeringskretsen. Finansministern skrev bl. a., att han hoppades att en genomgång av statsfinanserna i ett sammanhang kunde leda fram till besparingar, och han fortsatte:

»En sådan genomgång borde syfta såväl till omedelbara nedskärningar av befintliga anslag som till begränsning av takten i den statliga utgiftsexpansionen.»

Detta visar att man ännu inte upptäckt vad som nu är högsta visdom, nämligen att framsteg och ökning av den statliga sektorn egentligen är synonyma begrepp och att varje antydning från oppositionen att det ändå alltid blir fråga om en avvägning är tecken på reaktionärt tänkande. Om den citerade formuleringen hade stått att läsa i en folkpartimotion eller använts av herr Ohlin, hade det antagligen citerats i artikeln i Tiden som ett bevis för hur efterblivet vi inom folkpartiet tänkte vid den tidpunkten.

Jag skall ta ett annat citat, som också visar hur oförstående herr Sträng då var i fråga om den offentliga sektorns tillväxt:

»Väsentligt är även att kartlägga riskerna för en fortsatt snabb mer eller mindre automatisk utgiftsexpansion och att föreslå åtgärder för att begränsa denna.»

Utredningen borde inte heller nöja sig med småbesparingar, vilket framgår av följande citat:

»Med hänsyn till önskvärdheten av att utredningen anger vägar för att öka den finanspolitiska rörelsefriheten nu och i framtiden, synes utredningen emellertid böra sikta på en samlad besparingseffekt av någorlunda betydande storlek.»

Talet om att man genom besparingar skulle uppnå finanspolitisk rörelsefrihet

i framtiden visar en uppfattning om den offentliga sektorn, som i ljuset av den nya tidens läror ter sig närmast medeltidsmässig. Besparingar »av någorlunda betydande storlek» ville finansministern ha, och när det är fråga om statsbudgeten måste det väl vara ganska stora belopp. I besparingsutredningen, som jag för övrigt tillhörde, ansåg vi nog att vi måste försöka få åtminstone en halv miljard för att ha något hopp om att finansministern skulle godkänna vårt arbetsresultat.

Sedan kan man fråga varför finansministern skrev sådana direktiv. Var det för att finansministern var oroad av högerframgångarna vid den tidpunkten? Det skulle jag nog inte vilja beskylla honom för. Det var väl snarast så, att högern profiterade på den stämning som redan fanns. Man gjorde det skickligt och med framgång från början men alltför glupskt i fortsättningen med motsatt verkan.

Orsaken till direktivens utformning framgår för övrigt av första meningen i direktiven: »Såsom framgår av min redovisning i årets finansplan är det statsfinansiella läget pressat och synes komma att förbli så under de år framöver som nu kan överblickas.» När det är finansministern som säger detta får man väl utgå från att överblicken sträcker sig över inte så få år.

Det verkliga förhållandet i fråga om de här åren är väl att alla demokratiska partier visade en återhållsam attityd till nya utgifter under några år på grund av oro för den statsfinansiella utvecklingen. Äran av att ha skapat denna stämning tillkommer nog i högre grad herr Sträng än herrar Svärd och Hjalmarson. Visserligen gjorde de vad de kunde, men de talade inte med samma pondus och inte från samma plattform som herr Sträng. Vi underskattade resursökningen i fortsättningen — vi gjorde det alla. Det vet vi nu, men det visste vi inte då.

Här kan man alltså konstatera en förskjutning under några år mot en mindre

expansiv politik. Men om detta innebar att avståndet mellan partierna förändrades så, att folkpartiet kom närmare högern och längre från socialdemokraterna kan man inte avgöra utan en mycket inträngande undersökning. Några bidrag av värde i den debatten har inte vare sig statsministern eller hans eftersägare kunnat åstadkomma.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå herr Gustafsson i Skellefteå. Det är väl inte säkert att han har alla av folkpartiets riksdagsmän med sig när han inte vill förlägga remissdebatten något senare. Herr Ohlin brukar vilja vara en pådrivare i fråga om författningsreformen. Jag tycker att det väl ändå skulle vara ett steg i rätt riktning att kunna förlägga en remissdebatt senare. Varför? För det första skulle ju inte bara oppositionen utan även de riksdagsmän som tillhör regeringspartiet få längre tid att studera budgeten. För det andra skulle vi få en lugnare tid för att kunna motivera motioner och förslag som läggs fram under den ordinarie motionstiden. För det tredje skulle debatten kunna stå på ett säkrare plan när man känner till motståndarnas alternativ och argument. Då har man inte längre några kort på hand som man inte vill visa, och det tycker jag skulle vara till fördel för hela den politiska debatten. Jag tycker verkligen att det som herr Gustafsson sade är en mycket bekväm ställning: att inte visa ett alternativ innan regeringen först tagit debatt om sina förslag.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ändå litet mycket begärt av oppositionen att vi skulle komma med ett alternativ före regeringen.

Vad jag sade var att motionstiden egentligen är alldeles för kort för att

Vid remiss av statsverkspropositionen

oppositionen skall hinna göra ett färdigt alternativ. Den är i varje fall för kort för att vi skall hinna ha några förhandlingar partierna emellan; det sker först senare. Följaktligen finns oppositionens färdiga alternativ inte förrän reservationerna kommer från utskotten. Då har vi möjlighet att ställa de olika alternativen mot varandra.

Jag har svårt att tro att remissdebatten blir bättre om vi förlägger den senare. Men jag har inte något hopp om att kunna omvända herr Johansson.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå skulle ju få bättre tid på sig om man väntade med remissdebatten. Då fick han ju större lugn att arbeta fram sitt partis alternativ. Förra året hade vi tre, i år får vi två dagars remissdebatt. Han skulle även få de dagarna på sig för att utforma sitt alternativ före den ordinarie motionstidens utgång. Det är väl ändå någonting att ta vara på, när han säger att det är så ont om tid.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping apostroferade mig i fråga om tiden för remissdebatten. Det är något mycket misstänkt och lustigt med regeringspartiets intensiva intresse för att remissdebatten skall komma sent. Här har regeringen en möjlighet, som den till fullo använder, att på en hel del punkter lämna vita fläckar i budgeten så att vi inte kan komma med något alternativ. Man lägger fram propositionerna successivt efter att ha nämnt dem bara med några ord i statsverkspropositionen. Vi kan då inte framföra några alternativ, men man söker ändå skapa ett läge där oppositionen skulle vara skyldig att under en kort tid i riksdagens början redovisa, som det heter, alternativ till regeringspolitiken.

Som herr Gustafsson i Skellefteå redan påpekat utarbetar vi för det första

Vid remiss av statsverkspropositionen

inte alternativ till regeringspolitiken förrän regeringen presenterat sina förslag, och det sker inte förrän under riksdagens lopp. För det andra utformar vi alternativet genom arbetet i utskotten.

Jag har därför, för att riktigt ställa socialdemokraterna inför frågan sådan den är, erbjudit statsministern att vi skulle anordna en debatt mot slutet av riksdagen, där vi jämför olika oppositionspartiernas alternativ med regeringens förslag. Men se, det var statsministern inte ett dugg intresserad av, och tydligen är inte heller herr Johansson i Norrköping ett dugg intresserad av det. Ni är inte intresserade av att få alternativen jämförda — ni är bara intresserade av att kunna under remissdebatten begära att vi skall ha färdiga alternativ till regeringens halvfärdiga förslag. Detta är en av de tokigaste och oriktigaste föreställningar om riksdagens arbetsformer som förekommit på länge. Acceptera i stället en debatt om alternativen mot slutet av riksdagen, så kan vi få en vettig diskussion om saken!

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna anknyta till den formella situationen. Vi för nu en debatt i anledning av remissen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, statsverkspropositionen. Ingenting hindrar herr Johansson i Norrköping eller vilken annan ledamot av kammaren som helst att anordna en remissdebatt i anslutning till någon av oppositionens motioner.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandets avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4

Tillkännagavs, att följande Kungl.

Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1964/65,

nr 7, med förslag till lag om behörighet att utöva veterinäryrket m. m.,

nr 10, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark m. m.,

nr 12, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag, och

nr 13, angående livränta till vissa personer.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställning angående lönegradsuppflyttning av en tjänst som bankokommisarie.

§ 6

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 31, av herrar *Forsberg* och *Persson* i Skänninge, om fria läroböcker m. m. i vissa skolor,

nr 32, av herr *Lundkvist m. fl.*, angående de studiesociala förmånerna för elever i real- och flickskolor,

nr 33, av herr *Antonsson m. fl.*, om ändring av bestämmelserna angående lån till byggande av sjukhem,

nr 34, av herrar *Hamrin* i Jönköping och *Nelander*, om befrielse för pensionärer från inträdesavgift vid installation av telefon,

nr 35, av fru *Sjövall m. fl.*, om inrättande vid medicinska fakulteten i Göteborg av en laboratur i reumatologi,

nr 36, av herr *Turesson m. fl.*, om ändring av bestämmelserna angående lån till byggande av sjukhem,

nr 37, av herr *Eriksson* i Bäckmora

m. fl., om förberedande åtgärder för viss upprustning av vägar,

nr 38, av herrar *Larsson* i Luttra och *Persson* i Heden, angående statsbidrag till storstadsregionernas tunnelbanebyggen,

nr 39, av herr *Svensson* i Vä *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar,

nr 40, av herr *Nilsson* i Lönsboda *m. fl.*, om statsbidrag till vissa tobaksodlare,

nr 41, av herr *Elmwall m. fl.*, angående avskrivningsunderlaget för skogsbilvägar,

nr 42, av herrar *Larsson* i Luttra och *Persson* i Heden, angående bensinskattens höjd,

nr 43, av herr *Holmberg m. fl.*, om anordnande av statlig verkstadsindustri i Norrland,

nr 44, av fru *Ryding m. fl.*, om avskaffande av karensdagarna vid ersättning från försäkringskassa,

nr 45, av herr *Svenning m. fl.*, angående bostads sanitära utrustning,

nr 46, av herr *Lundmark*, om höjd övre gräns för lån ur kronotorparnas inventarielånefond,

nr 47, av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, om bevarande av det kulturhistoriska värdet hos äldre bebyggelse som användes för fritidsändamål,

nr 48, av fru *Ryding m. fl.*, om införskaffande av uppgifter angående arbetslösheten bland kvinnor *m. m.*, samt

nr 49, av fröken *Sandell m. fl.*, om nya former för hedersbevisning för lång och trogen tjänst inom det statliga verksamhetsområdet.

Dessa motioner bordlades.

§ 7

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Nihlfors* till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillhandahållande på postkontoren av blanketter för arbetsgivaruppgifter och för självdeklaration.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.03.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 19 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl.

Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1965/66, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr GOMER (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag skall naturligtvis inte ge mig in på de stora frågorna, utan jag skall hålla mig till de mindre, som ju inte behöver vara oviktiga.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Under senare år har vägarna kommit att spela en allt större roll i våra kommunikationer. Till följd av bilarnas ökade antal och reduceringen av järnvägstrafiken har kommunikationerna kommit att i allt större utsträckning gå på landsvägarna. På grund av att jag ända sedan naturaunderhållets dagar har sysslat med vägar vill jag i första hand säga några ord om de numera allt viktigare vägfrågorna.

Innan staten övertog ansvaret för vägarna hade vi naturaunderhåll och särskild vägskatt. Nu svarar staten för underhållet. Bilskatteleden går till vägarna och till städernas och samhällenas genomfartsleder, och det är väl inte så mycket att orda därom. Vi har vid många tillfällen både i riksdagen och annorstädes framhållit att inte alla bilskatteleden gått till vägarna, vilket var en förutsättning för bilskatten, men nu har väl det förhållandet ändrats, och det är nog inte skäl att orda så mycket om den saken. När det gäller årets proposition angående bidrag till tunnelbanan har jag kanske en avvikande synpunkt, och där vill jag gärna sätta ett frågetecken både för principen och för procentsatsen.

När staten övertog ansvaret för vägarna, förlorade bygderna praktiskt taget helt bestämmanderätten över vägarna. Väg- och vattenbyggnadsverket har övertagit ansvaret för vägarna, men för att i någon mån bevara ortsintressena inrättade man vägnämnder och länsvägnämnder. Det har väl inte blivit precis som man hade tänkt på den punkten — det finns nog åtskilligt som gör att man ute i bygderna menar att det kunde vara bättre på detta område. Men det finns ingenting ont som inte har något gott med sig, och förändringarna har medfört en hel del positivt i fråga om vägunderhållet, som nu fungerar på ett bättre sätt än tidigare, eftersom den samlade kraften blir större. Nu har man på försök sammanfört tre eller fyra vägmästarområden med

bortåt 100 mil vägar för att se om man därigenom kan åstadkomma bättre resultat. I stort sett fungerar detta utmärkt.

Det finns alltså positiva och ljusa sidor, men inom vårt vägväsende finns det också bekymmersamma företeelser, som jag vill försöka påvisa. Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning uppgår eftersläpningen på det egentliga vägunderhållet till mellan 400 och 500 miljoner kronor, varav 300 miljoner för dikning. Den som vet någonting om vattensjuk mark känner till att en förutsättning för att sådan mark skall kunna användas till något ändamål — det må gälla husbyggnad, vägbyggnad eller odling — är att vattnet avleds. Om en vägkropp på grund av bristande eller eftersläpande underhåll är vattensjuk, utgör detta ett otroligt hinder och minskar bärigheten så att vägen i långa stycken inte kan fungera som den borde.

Vad som mest oroar en gammal vägman, som jag ändå måste få kalla mig, är att vägunderhållet har eftersatts och fortfarande eftersätts i de områden som vi kallar avfolkningsområden. Där får grusvägarna sitta emellan på ett minst sagt bekymmersamt sätt. Om jag minns rätt var det 1963 som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen betonade värdet och behovet av dessa vägars upprustning och framhöll att det från dessa bygder kommer viktiga produkter till folkushållet. I dessa områden finner en jäktad tätortsbo avkoppling. Först och främst är det emellertid enligt min mening samhällets skyldighet att göra någonting för att öka trivsel och bekvämlighet för de människor som bor i dessa trakter och ge dem möjlighet till en bättre livsföring.

Jag skulle här vilja göra en liten parentes. Vi hade i går i en organisation en konferens om beredskapen — man talar ju nu rätt mycket om beredskapen. Det är till de områden jag här berört som stockholmarna och befolk-

ningen i andra tätorter skall flytta i händelse av evakuering. Man sörjer på alla sätt för att kunna ta emot dessa människor — tror man. Däremot funderar man inte något över hur man på dessa orter skall kunna få i gång en produktion och framställa det människorna behöver. Från de flesta av dessa orter flyttar ju de människor som tidigare bott där. Den animaliska produktionen kommer ju ändå till 50 å 60 procent från dessa bygder med jordbruk på upp till 30 hektar. Detta var som sagt en liten parentes.

Våra landsvägar omfattar i runt tal 96 000 kilometer. 33 000 kilometer är belagda, varav 14 000 kilometer med oljegrus. Denna beläggning kom till användning först år 1957, men den har visat sig vara alldeles utomordentlig för vägar med måttlig förslitning och den fortsätter att konkurrera ut andra typer av beläggning på de vägar där den passar. Vid länsvägnämndernas gemensamma möte i höstas, i vilket deltog representanter för varje län med stor erfarenhet av de olägenheter som denna eftersläpning medför, var detta det stora debattämnet. Det framhölls från alla håll att det föreligger ett mycket stort behov av att dessa eftersatta grusvägar förses med oljegrusbeläggning. Det anfördes från många håll — detta är alltså inte mina uppgifter utan de kommer från folk som förstår detta problem — att en investering på detta område är den mest lönsamma av alla väginvesteringar. Utläggning av en oljegrusväg kostar 10 kronor per längdmeter. Det mycket svaga grusunderhållet med hyvling etc. kostar eljest cirka 3 kronor per meter och år. När man vet att oljegrus under goda betingelser är underhållsfritt under många år, behöver man inte så stort ekonomiskt sinne för att förstå att oljegrusbeläggning är ekonomiskt mycket lönsam.

Men det gäller att övervinna en rad svårigheter. Främst måste alla instanser övertygas om behovet, och de måste

Vid remiss av statsverkspropositionen

ha en god vilja att förbättra boendemiljön i dessa stora delar av landet. Detta kan betyda att en eller annan stor motorväg får vänta ett år. Vidare behövs det manuella resurser, eftersom detta arbete till största delen måste utföras i vägförvaltningarnas egen regi. Men om alla goda krafter enas och om kommunikationsministern som högste vårdare av vårt vägväsende ger detta arbete sin välsignelse, så kommer det att utföras, och dessa vägar kommer då att bli många människor till nytta.

Om de enskilda vägarna kommer andra medlemmar av vårt parti att tala.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om vår ungdom. Eftersom jag väl ändå har ungdomstiden bakom mig, kan jag göra det utan att beskyllas för att tala i egen sak. Jag anser att vår ungdom är mycket bra. Jag reagerar mot att man ständigt klankar på vår ungdom; det är i långa stycken kverulans. Klandret borde endast gälla det lilla fåtal som skrikande och skränigt ger ton. Det har i alla tider funnits barn och ungdomar vilka — som det numera heter — varit annorlunda och som inte velat följa de normer och regler som gäller för vårt samhällsliv. Ungdomarnas sätt att avvika från normerna har förändrats från tid till tid, och även samhällets reaktion mot dessa ungdomar har förändrats. Går man tillräckligt långt tillbaka i tiden så finner man att förändringen är otroligt stor. Jag har själv deltagit i ungdomsvårdsarbetet sedan 1927. Det vi nu kallar för *skolhem* kallade man då för *skyddshem*, och den typ av ungdomar som förr i tiden var *vanartiga* är nu *annorlunda* ungdomar som kommit på glid i livet. Det har naturligtvis skett en hel del reformer på detta område. Staten har nu övertagit vården av dessa unga. Men enligt min mening haltar ungdomsvården en del. Det finns inga klara gränser mellan vilka som staten skall ta hand om och vilka som barnavårdsnämnderna skall ta hand om via landstingen, som också

Vid remiss av statsverkspropositionen

har barnhemsvård, barnhemsstyrelse och barnhemsplan. Här bör enligt min mening ske en bättre samordning, och sådan kommer väl till stånd så småningom.

Antalet ungdomsskolor har minskat allteftersom man har tagit hand om det svårare klientelet på statens ungdomsvårdsskolor. År 1940 fanns det 38 icke-statliga ungdomsvårdsskolor med något över 2 000 platser. I dag finns det 25 skolor med något över 1 000 platser. De elever som kommer till våra ungdomsvårdsskolor utgör därför ett urval av de mest svårfostrade och asociala ungdomarna i vårt land.

Även om det i många fall inte finns annat än anstaltsvård att tillgå, är jag inte säker på att det är det lämpligaste sättet att ta hand om svårfostrade eller asociala ungdomar, i varje fall inte sådana som skulle kunna vårdas på annat sätt. Det finns också en annan vårdform än anstaltsvården som alltmer kommit till användning och som man försöker bygga ut mer och mer, nämligen vården i de enskilda fosterhemmen. Det är en mycket viktig vårdform. En förbättring av de ekonomiska villkoren för fosterföräldrar har ju också skett, och kanske behövs en ytterligare sådan förbättring, ty på sikt förväntar sig en dylik satsning utomordentligt bra.

För många ungdomar finns det inget annat alternativ att tillgripa än anstaltsvården. Resultatet blir emellertid ofta att vederbörande fortsätter på brottets bana och får vandra från den ena anstalten till den andra. Statistiken från olika institutioner och skolhem visar att det är en relativt låg procent som varaktigt förbättras av anstaltsvården, medan alltför många fortsätter att göra sig skyldiga till olika förseelser och vandrar mellan olika anstalter. Något felfritt recept för att få en ändring till stånd finns inte.

Det finns de som anser sig kunna dessa frågor mycket bra och menar att det

inte skulle behöva vara så illa ställt som det nu är, om man på ungdomsvårdsskolorna vore litet argare, uppträdde mera kraftfullt och vore hårdare med bestraffningarna, i stället för att, som det heter, hålla på med det nuvarande larvet. Det kanske kan ligga något litet av sanning i dessa påståenden. Men dessa ungdomar har i allmänhet fått nog och över nog av stryk. Vi skall komma ihåg att de har en felaktig inställning till hela vårt samhälle och till samhällslivet. De allra flesta kommer från hem som inte är några riktiga hem. De har där supit in en aversion mot vårt samhälle. Här fordras inte stryk, utan andra medel får tillgripas för att föra dem på rätta vägar.

Det allra viktigaste är enligt mitt sätt att se att kvalitetskraven i fråga om våra vårdare hålles tillräckligt höga. Men det hjälper föga om vederbörande så skulle ha professors rang, värdighet och kunskap, om hon eller han saknade det rätta handlaget. De som skall ta hand om dessa ungdomar måste så att säga vara födda till vårdare, ha den goda viljan och en rätt stor portion av idealitet om de skall lyckas i sitt arbete. Det krävs att man försöker att välja ut de bäst lämpade för denna uppgift. Då kan kanske också anstaltsvården fylla sin uppgift.

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ytterligare ord i en fråga som berör oss alla som bor och bygger i samhället. Det gäller frågan om demokratien. Demokratien behöver ju ständigt förnyas — det poängterar vi alla — och den behöver försvaras mot hot från olika håll. I detta sammanhang får vi komma ihåg att den svällande förvaltningsapparaten utgör ett problem ur demokratiens synpunkt. Förvaltningen måste ses som folkstyrelsens och folkets tjänare. I praktiken fungerar den också på det sättet i de flesta fall. Det finns emellertid sådant som kan betecknas som avsteg härifrån och som hos många människor medför en känsla av att man på

sina håll inom förvaltningen håller på att förvandla vår folkgemenskap till ett samlevnadsproblem. Den enskilda människan känner sig i sådana situationer både kränkt och utlämnad till vad somliga betecknar som »småpåvar».

Det vore en överdrift att säga att dylika missförhållanden är betecknande för förvaltningen i dess helhet. Men problemen finns, även om man inte kan fastställa deras omfattning. Jag tror att det är mycket väsentligt att man låter förvaltningspersonalen på både lokalplanet och riksplanet inom olika institutioner och organ få insikter i hur t. ex. folkrörelserna fungerar och därmed insikter i hur demokratin fungerar hos folket och hur den bäres upp av folket. Här finns ett försummat avsnitt inom den statliga utbildningspolitiken och något som det bör gå att rätta till. Förbättringar i detta avseende bör kunna medföra att mycket av den irritation som uppkommer vid människornas konfrontation med den s. k. byråkratien kunde undvikas.

Man får i dessa sammanhang inte heller bortse från den stora betydelse folkrörelserna haft när det gällt att fostra medborgare för ett demokratiskt system och en demokratisk livsform. Hur många förgrundsgestalter inom vårt politiska liv, både nu och tidigare, har inte fått sin skolning och fostran den vägen? I folkrörelserna, både de kristna och de profana, finns med andra ord värden och faktorer, vilka bör kunna tillvaratas på ett bättre sätt än som nu sker. De som närmare känner mig vet att jag här syftar på folkhögskolan, som bör kunna vara en värdefull faktor i detta sammanhang. Det gäller också för alla, som sysslar med förvaltning, att inte hänga sig fast vid den övertro på experter som förekommer på en hel del håll. Vi måste naturligtvis ha experter och vi skall ha bra experter, vilket vi också har. Det är bara det att de skall syssla med de uppgifter, som de är experter på och inte med annat

Vid remiss av statsverkspropositionen

som råkar ligga i periferien av deras expertområde. Vi har exempel på att sådant inte blir så särskilt bra. Det gäller speciella områden som fått utforma vår miljö utan att ta hänsyn till vad människorna vill ha eller är betjänta av. Där föreligger också en brist i kontakten med folks sätt att tänka. Härvidlag åsyftar jag givetvis inte annat än undantagsfall.

Därefter anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! En remissdebatt skall handla om statsverkets tillstånd och behov. Men man måste erkänna att behoven är många. Därför kommer en remissdebatt som denna att omfatta olika frågor som man möter.

I år startar vi den nya riksdagsperioden med många nya ledamöter. Inte sedan jag kom till riksdagen har så många nya ledamöter på en gång tagit plats i kammaren.

Jag får erkänna att när jag hörde oppositionens partiledare tala fick jag ett intryck av att de liknade dåliga och intresselösa söndagsskollärare. Man måste verkligen beklaga att oppositionen i en demokrati skall vara så andefattig som den i det här sammanhanget föreföll att vara.

Den borgerliga samlingen, dess alternativ, dess politik och författningsdiskussion påminner om en historia som lär ha berättats av Voltaire efter jordbävningen i Lissabon år 1755. En gård-farihandlare i staden satt i ett gathörn och sålde piller mot jordbävningar. Då någon frågade honom om han verkligen trodde att pillren hade någon verkan mot jordbävningarna, svarade han: »Jag vet inte, men har ni något bättre att föreslå?»

Högern med den lilla rara vardagsmänniskan är fortfarande den kärlekskranka Askungen, som vill ha en vän i den borgerliga samlingen men får gå ensam och allena. De nykära herrarna Ohlins och Hedlunds partier försöker

Vid remiss av statsverkspropositionen

med en parlek — hur nu detta skall gå i längden. Jag har aldrig någonsin kunnat tänka mig in i att verklig liberalism och bondepolitik skulle kunna ha någon samhörighetskänsla för varandra. Man frågar sig hur ett sådant äktenskap skall bli och hur länge det skall vara och vilka barn det skall föda. Det måste väl bli någon ny sorts strut- eller jordbrukspartier som kommer fram till nästa val.

MbS startade med pukor och trumpe-ter, och vi var väl ganska nyfikna på hur det nya partiet skulle fungera här i riksdagen. Men för att använda Brandes ord om Wilson efter förra världskriget när han trädde fram och utvecklade en fana och folket hurrade för det hela. Men därefter vände sig Wilson om och snöt sig i fanan. Det är ungefär på det sättet som jag har uppfattat MbS' roll i svensk politik. De vecklade ut en fana och var stora i orden. De kom tillbaka till riksdagen och gick till fadershuset. Två fick komma in, den tredje står ännu utanför. Det är väl det enda nya i den politiska samlingen. I detta sammanhang får man väl säga att det var en glädjebägare att svenska folket gjorde revolt när KDS — Kristlig demokratisk samling — som kom i förklädnad som en samling av det gamla Nationella ungdomsförbundet för att göra en inbrytning i svensk politik. Men nu säger ni att jag är väldigt orättvis — vi har ju de unga lejonerna som skall komma. Ja, det är ju mycket trevligt. Jag skulle bara vilja säga till dem: Akta er så att inte Ohlin klipper klorna på er innan de har blivit längre och användbara!

Den borgerliga samlingen påminner om en gammal folkdans: »Prästens lilla kråka skulle ut och åka, ingen hade hon som körde. Än slank hon hit, än slank hon dit och än slank hon mitt i diket.» Vi får väl bara konstatera att den borgerliga samlingen har slunkit i diket, och där ligger den för närvarande.

Men nu har vi ju firat jul och vi har läst en del litteratur, och de borgerliga partierna har väl börjat glida tillbaka till sina tidigare positioner. Den bästa memoarskrivare som jag har kunnat finna är Herbert Tingsten. I boken »Mitt liv» berör han med några ord diskussionen 1948. Han säger att han konstaterar och beklagar att det fanns tendenser hos »alla de borgerliga partierna att glida över till en konservativ, för att inte säga reaktionär demagogi, ett slags ersättning för deras bristande förmåga att forma en samlande politik i de stora frågorna.»

Vidare säger han: »Man ordar om skärpt kontroll vid socialutgifter, om ökat utrymme för kristendom och idrott och andra sanerande sysselsättningar, om nedbusningen och behovet av fasthet och kärighet. Våra hyggliga politiker menar naturligtvis intet ont — de har funnit ett nytt bete för röstfisket — men deras egenrättfärdiga och enkla moraliserande kan påverka den breda och slöa allmänhet som har smak för att fördöma och straffa. Oppositionens nuvarande propaganda är farlig från dess egen gemensamma synpunkt: inbördesstriden minskar utsikterna att försvara regeringspartiet. Den är farlig därför att den så grovt vädjar till fördomar och oreflekterade stämningar. Den är framför allt farlig därför att den drar ned debatten i den svenska demokratien. Vi har livsfrågor att debattera och avgöra — frågor som gäller vår existens och fullföljandet av vår folkstyrelse — och det är ovärdigt att låta taktiken pressa propagandan över till paroller utan mening och käbbel utan innehåll.»

Jag har citerat denne professor för att ge uttryck åt att professorer, som uppträder med ansvar gentemot sin vetenskap, i alla sammanhang har mitt fulla förtroende. Om herr Heckscher vore inne i kammaren nu, skulle jag säga till honom att jag aldrig har angripit professorerna såsom en grupp vetenskapsmän, utan jag har angripit profes-

sorerna när de icke haft lidelse för fakta och givit den upplysning som vi lekmän har rätt att kräva av en vetenskapsman av facket och i sitt ämne.

Emellertid har det ju talats om folkstyrelse i detta sammanhang, även i dag. Jag skulle vilja fråga, om de borgerliga verkligen nu menar att de vill ha folkstyrelse och vill ta konsekvenserna därav. Jag undrar om inte de borgerliga i en författningsreform mera ser en taktisk möjlighet att erövra makten i svensk politik än har känsla och sinne för de demokratiska värdena. Men vill herrarna och damerna på den borgerliga sidan att vi skall försöka få fram ett verkligt folkstyre, skall vi givetvis hälsa det med tillfredsställelse.

En ny författning kan inte bara syssla med frågan huruvida vi skall avlägsna första kammaren eller inte, valsystem m. m., utan en författning måste öppna alla de områden där folkstyret och demokrati kommer in. Om vi skall ha en ny författning och vill tala om folkstyre, tvingas vi inse att efter den nuvarande monarken — som jag tror att vi alla uppskattar som en stor personlighet och inte minst som en kulturpersonlighet — måste en republik komma. Den frågan måste utredas och diskuteras av dem som talar om folkstyre. Det är givet att det är en delikat fråga, men en författningsrevision kan aldrig komma förbi densamma.

Jag vågar även säga att vi måste komma till rätta med hur vi skall ha det i fråga om folkstyre när det gäller våra ämbetsmän m. fl. Vi har läst i remissvaren, som bl. a. har kommit från länsstyrelserna, att de kräver att vi skall ha en omedelbar återspeglning av valen i de olika församlingarna. Det är självklart att, om nu våra länsstyrelser har uppfattat vad frågan gäller så innebär det att våra länsstyrelser måste omstöpas och det enmansstyre vi där har måste avskaffas.

Vi skall också komma ihåg att vi

Vid remiss av statsverkspropositionen

har frågan om läns- och kommun demokrati. Jag tror att det var landshövdingen i Göteborgs och Bohus län som uttryckligen sade att ungefär 60 procent av de frågor vi behandlar inom samhället berör kommunerna, och den uppgiften växer i olika sammanhang.

Jag vill fråga: Vad är de vi diskuterar för närvarande? Jo, vi diskuterar att skapa stora block, som kommer att avlägsna den styrande kadern ifrån människorna, och till slut kommer de vanliga medborgarna att möta i huvudsak datamaskiner, tjänstemän, ämbetsmän som utövare av folkstyre i vår demokratiska stat. Detta måste vi klara upp i olika avseenden.

Vi talar stora ord om reformer, och det är självklart att vi måste göra det därför att vi är ett reformsamhälle, och Sverige präglas av en vilja till omsorg om människorna. Jag vill bara understrika vad herr Hedlund för en stund sedan sade, att om vi säger reformer så måste vi även säga skatter. Det går inte någon annan väg.

Herr Heckscher talade för en stund sedan om att han ville ha en ny författning, men strax efteråt, när det gällde skatteberedningen, sade han uttryckligen ifrån att han ville överföra besluten till en beredning eller utredning och frånta riksdagen de rättigheter som den enligt grundlagen har i en demokrati. Det visar hur litet även en statsvetare har tänkt sig in i vad ett folkstyre innebär och vilka vägar man kan gå. Vi skall emellertid vara på det klara med att om inte kommunerna, landstingen och staten får ekonomiska möjligheter till att genomföra de ekonomiska, kulturella och sociala krav som medborgarna ställer, så blir vi ingenting annat än ropande röster — utan vilja till att genomföra det hela.

Jag vill säga ett par ord om de krav på service som ställs på samhället i dag. Vi har skapat möjligheter för människorna att få hälso- och sjukvård, men därmed har vi även inom hälso-

Vid remiss av statsverkspropositionen

och sjukvården ställts inför en sådan utveckling och en så hastig utbyggnad att våra resurser och möjligheter att möta det starkt växande behovet har blivit utsatt för starka påfrestningar. Vi har byggt sjukvårdsinrättningar för kvalificerad sjukvård och för att säkerställa de kraven. Personalbristen är besvärlig, men jag tror, att även om vi som arbetar praktiskt inom hälso- och sjukvården i vissa situationer kan möta stora svårigheter, så måste man ändå tänka på hur det gamla samhället behandlade personalen inom hälso- och sjukvården. Tänk på våra underläkare som fick gå utan lön! Tänk på våra sjuksköterskor som icke tjänade 2 000 kronor om året, som saknade all fritid och som hade en obegränsad övertid enligt översköterskornas mening! Det är givet att även dessa hämmande faktorer finns kvar, och jag tror att när man i dag talar hårda ord om bristen på personal så bör man vara försiktig, ty orsakerna ligger långt tillbaka i tiden.

Anledningen till att jag berört denna fråga är att jag tror att vi med vår begränsade folkmängd och vår utbyggnad av serviceyrkena måste tänka om beträffande vår framtida personalpolitik. Med tillfredsställelse konstaterar jag att civilministern framhållit att staten som arbetsgivare genom målmedvetna personalpolitiska insatser måste se till att statstjänsten är attraktiv. Tänk om dessa paroller hade utfärdats för åtskilliga tiotal år sedan! Då skulle läget i dag ha varit annorlunda. Jag har den bestämda uppfattningen att stat, landsting och kommuner radikalt måste tänka om i fråga om sina anställdas löne- och arbetsvillkor. Har man tänkt på att den, som har ansvaret för ett tågsätt med flera hundra människor och med en last som i vissa fall kan vara värd många hundratusen kronor, har en avlöning som ofta inte uppgår till den lön vi ger våra sjuksköterskor? Har man tänkt på att vi inom hälso-

och sjukvården, inom kommunikationsväsendet och på andra områden har tjänster kvar i så låg lönegrad att ingen människa i dagens samhälle kan klara sig på sådana löner, såvida de inte räknar med att ha två tjänster?

Jag skulle vilja vädja till civilministern, till landsting och kommuner att utanför den vanliga tågordningen ta upp till diskussion löneprinciperna och försöka skapa sådana arbetsvillkor, inte minst för de lägsta lönegrupperna, att vi får möjlighet inte bara att konkurrera om arbetskraften utan även att erbjuda ur olika synpunkter rimliga villkor.

Jag har velat säga detta av den anledningen att om vi verkligen menar någonting med våra många uttalanden, inte minst beträffande sjukvården, måste vi inom stat och landsting vara beredda att ta ut inte några hundra miljoner kronor utan kanske någon miljard till löneförbättringar för att kunna erbjuda den samhällsservice som medborgarna kräver av oss.

Försvarsfrågan ägnas ett ganska slött intresse. Eftersom vi vet att riksdagen aldrig prutar på en proposition beträffande försvaret möts sådana propositioner med en slö resignation. Det är väl ingenting att göra åt den saken. Min uppfattning i försvarsfrågan — vilken jag tidigare ofta har deklarerat — är att vi måste vidta rationaliseringsåtgärder även inom försvaret. Vi har där alldeles för mycket folk som går och slår dank. Vi måste försöka få experter. Jag är inte säker på att försvaret därmed skulle kunna bli billigare, men det skulle bli effektivare i allra högsta grad. Den arbetskraft, som vi nu har inom försvaret och som i många fall gör praktiskt taget det minsta möjliga, skulle kunna sysselsättas inom industri, inom hälso- och sjukvård och på andra områden och utföra ett vettigt arbete.

Men det är inte närmast det som oroar mig. Jag läste under julhelgen Krister

Vid remiss av statsverkspropositionen

Wahlbäcks avhandling om Finlandsfrågan i svensk politik 1937—1940. Vi i riksdagen hade ju under krigsåren tillgång till ganska goda informationer — en och annan av oss har väl gömt föredrag som exempelvis herr Boheman höll under krigsåren och som man hade satt en sådan där röd stämpel på — men denna avhandling visar att bakom ryggen på den ansvariga ledningen i vårt land, regering och riksdag, upptog höga militärer diskussioner med främmande makter och deras representanter. Om inte Per Albin i en viss given situation hade ingripit skulle dessa diskussioner ha kunnat äventyra Sveriges vara, och vi skulle kanske i dag ha varit en vasallstat eller rönt samma öde som en annan stat som nu är delad genom en mur.

Jag skulle vilja säga till försvarsmministern och dem som bär ansvaret för försvaret: Vi skall ha duktiga militärer, de skall sköta den militära uppgiften. Men de skall akta sig för att i en demokrati ta sig rättigheter som de aldrig har utbildats för. Jag har en känsla av att man bör se upp härmed och att man även bör vara försiktigare än man för närvarande är med memoarskrivierier som återger delvis i efterhand uppkonstruerade händelser. För övrigt skulle jag vilja uttala min tillfredsställelse över att de olika förslag som regeringen lagt fram är mycket positiva. Även om jag inte är känd för att ge rosor åt någon som inte förtjänar sådana, måste jag säga att jag — efter att mycket summariskt ha läst igenom de olika förslagen i statsverkspropositionen — har en känsla av att vi kan remittera propositionen med tillfredsställelse i den förhoppningen att förslagen i densamma skall bli till nytta för det svenska folket och därigenom erforderliga medel ställas till förfogande för en effektiv reformpolitik. Det är en sådan politik som knyter land och folk samman.

Jag skulle vilja tillägga att det finns anledning att bygga ut skattepolitiken

ytterligare på ett område, nämligen i fråga om beskattningen av aktier. Det kan nämligen inte vara rimligt att inflationen leder till en beskattning av dem som sparar i bank, medan den öser miljoner, ja kanske miljarder över dem som har aktier. Regeringen måste se till att en rättelse kommer till stånd i detta avseende. Om vi under året skulle få emotse ett förslag som kan leda till rättelse härutinnan, skulle vi hälsa det med den största tillfredsställelse.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! En fråga som ofta är föremål för diskussion här i kammaren är vår höga materiella standard och dess fortsatta höjning. Vi diskuterar ofta höjningen av inkomsterna, skatteuttagets storlek, skatternas fördelning och vad den enskilda människan får behålla. Det är frågor som ofta står på dagordningen.

Även om många tycker att utvecklingen går för långsamt, måste vi medge, att utvecklingen har gått oerhört snabbt. Sverige ligger bland de främsta länderna i fråga om materiell standard. Grunden till denna utveckling känner vi alla till. Det är den tekniska utvecklingen som har givit oss detta välstånd.

Denna utveckling har emellertid också krävt stora offer, som vi kanske inte förutsett från början och vilkas räckvidd vi knappast är på det klara med. Mycket som djupast sett är av utomordentligt stort värde för många människor går förlorat, vilket kanske aldrig går att rätta till. Här har vi bl. a. frågan om människan i det mekaniserade arbetslivet, arbetslivets anpassning till människan. Man har inte tillräckligt tänkt på att arbetet blir mera urholkat vad innehållet beträffar. Jag tänker på vilka avigsidor hela denna utveckling har fört med sig: bullret med bullerskadade människor, luft- och vattenföroreningar, biocider, växtbesprutningar. I detta sammanhang kan även nämnas

Vid remiss av statsverkspropositionen

alla nevrosor som snarare tilltar än minskar, alkoholproblemen och brottsligheten, som tyvärr inte minskar utan snarare ökar, och över huvud taget missanpassningsproblemen i samhället.

Jag skulle vilja säga att den mest exklusiva tillvaro man kan ha i dag är, om man kan finna en plats som är bullerfri och där man har rent vatten och ren luft. Det är inte så förfärligt länge sedan som detta var självklara tillgångar för den enskilda människan, men i dag är det mycket svårt att bli delaktig av dem. Innan vi tar itu med problemen och verkligen går in för åtgärder för att i fortsättningen förebygga skadeverkningar måste först mycket bli förstört och människor bli skadelidande på många olika sätt. Jag kommer ihåg att det på 1920-talet eller kanske i början av 1930-talet fanns de som varnade för nedsmutsning av vatten, luftföroreningar och bullerskador m. m. Man ansåg dem emellertid som blåöga fantasier som ville hindra den tekniska utvecklingen och därmed också höjningen av den materiella standarden. De var emellertid de verkliga realisterna, ty vad ville de? De ville att man på ett tidigt stadium skulle sätta in tekniken på att förebygga alla sådana skadeverkningar.

De som till mycket stor del får ta på sig ansvaret för detta är politikerna, som inte på ett rätt sätt har avvägt dessa frågor. Vi kan inte anklaga teknikererna, ty vad har vi begärt av dem? Jo, att de med uppfinningar och organisatoriska åtgärder skall öka produktionen. Det har de i sanning gjort, men följderna av det hela skulle nog de som arbetar inom samhället ha beaktat på ett helt annat sätt.

Något mycket tragiskt är att buller på arbetsplatserna många gånger nedsätter människors hörsel. Just bullret ser man i dag som det allvarligaste problemet inom arbetarskyddet. Vi kompenserar det genom att tillhandahålla fria hörapparater, men det är dock

inte detsamma för en människa som fått hörseln nedsatt.

Bullret verkar inte bara hörselnedsättande utan också tröttande och förslitande. Det krävs därför att människan på fritiden är befriad från buller för att hon skall kunna återhämta sig, men detta är i många fall svårt för att inte säga omöjligt att uppnå, då bullret följer människorna ut på gator och vägar och in i husen, som ofta är mycket dåligt isolerade.

Har man byggt ett eget hem på en lugn och tyst plats för att där kunna återhämta sig på sin fritid och där plötsligt dras fram en motorväg så att det egna hemmet kommer att ligga i en bullerzon, får man inte något skadestånd om man måste flytta från hemmet därför att bullret irriterar för mycket.

Vattnet har vi misskött så långt det går. Våra sjöar och vattendrag och vår långa kust, som är tillgångar i rekreativt avseende, är så gott som förstörda nästan överallt. Vidare är luften allvarligt i farozonen, först och främst i storstäderna och tätorterna men även ute på landsbygden. Motortrafiken och olika industrier förorenar och förpestar vår atmosfär.

Man har alltid resonerat som så att människan kan anpassa sig till allting. Det gjorde man i början när det gällde bullret. Jag arbetade i en bullrande industri på 1920-talet. Där tillfrågade man en örönläkare, om inte bullret var en allvarlig fara för arbetarna. Nej, svarade han, de anpassar sig. Men människan kan inte anpassa sig till buller, utan hon får sina sinnesorgan förstörda eller avtrubbade på ett eller annat sätt.

Man kan fråga sig vad meningen blir med vår höjda materiella standard, om vi på olika sätt förstör människornas möjligheter till rekreation och återhämtning, för att inte tala om förslitningen under det dagliga arbetet. Man kan inte njuta av naturen med allt vad den innebär av växlingar mellan års-

tider, inte heller av fågelsång och doft av mylla. Den möjligheten har man förlorat. Vi äger dock ett land med de mest underbara naturtillgångar som vi måste slå vakt om och försöka rädda. Må vi tänka oss noga för och ta en smula hänsyn till varandra, landsbyggdets folk till städernas och vice versa, innan vi anlägger nya industrier som kommer att förstöra en del av dessa rekreationsmöjligheter!

Jag har varit inne på samma tankegång som ledamoten av första kammaren herr Skårman i går uttryckte i Handeltidningen. Han menade att vi bör gå in för en riksplanering här i landet när det gäller anläggandet av industrier för att vi skall kunna rädda åt människorna vad som räddas kan, men att den skall ske på ett sådant sätt att markägare med flera inte blir ekonomiskt lidande. De skall naturligtvis ha ersättning.

Naturvårdslagen kommer i många avseenden framgent att sättas på mycket svåra prov. Jag tänker också på biociderna, på besprutningsmedlen, som på olika sätt skapar risker i naturen för människorna. Och vad händer för övrigt med faunan? Den löper risk att förintas. Resultatet kanske blir — som jag hörde i ett föredrag — att fågelbeståndet kommer att fortleva i de städer som slår vakt om fåglarna men dö ut på landsbygden.

Kemien håller för närvarande nästan på att ta kål på oss människor. Det är därför nödvändigt att vi i rent förebyggande syfte verkligen vidtar kraftiga åtgärder för att rädda vad som räddas kan och för att förbättra vad vi redan har skadat.

Jag tänker också på att de kemiska medlen inte är tillräckligt utexperimenterade när de släpps ut på marknaden, reklamen får hand om dem och de sätts i människornas händer.

Vi kämpar också hårt mot nevroser, alkoholproblem och ökad brottslighet; framför allt märker vi att denna stiger bland ungdomen.

Vid remiss av statsverkspropositionen

Rationaliseringen inom arbetslivet har underlättat detta rent muskulärt, men man arbetar ofta i uppdriven takt. Det krävs mer av den enskilda människan i dag ute i arbetet. Allt detta gör att fler och fler blir bortrationaliserade från arbetet, och vi får därmed flera handikappade människor i vårt land. Vi kan alltså konstatera att det blir flera partiellt arbetsföra.

Samtidigt ställer konvenansen i samhället krav på den enskilda människan. Den kräver att man måste leva upp till en viss nivå för att bli accepterad. Många människor orkar inte med detta och bland dem återfinner vi kanske just de missanpassade. Vår höga materiella standard har på detta sätt krävt svåra offer.

Den stigande brottsligheten bland ungdomen skapar stora bekymmer. Redan tidigare i dag har frågan om ungdomsvårdsskolorna berörts. I statsverkspropositionen har framlagts en hel del förslag till förbättringar i fråga om dessa skolor, men tyvärr har inte detta i någon större utsträckning varit fallet när det gäller personalförhållandena. I det avseendet har departementschefen i mycket ringa grad tillmötesgått skolornas och socialstyrelsens äskanden. Delvis kanske detta beror på att man vill invänta remissbehandlingen av en utredning beträffande behandlingsforskning och vad denna kan innebära av nya förslag. Rent matematiskt har emellertid klarlagts vad den förkortade arbetstiden och övergången till s. k. mjuk arbetsvecka kommer att kräva i personalförstärkningar, men inte ens detta krav på personalökningar har helt tillgodosetts.

Ungdomsskolorna har numera att ta hand om ett mycket svårbehandlat och avancerat klientel. Det är därför viktigt att man på skolornas slutna avdelningar framför allt har tillräckligt med personal, detta ur två synpunkter. Dels måste ungdomarna få den behandling som de skall ha, dels måste personalen kunna förhindra övergrepp och överfall av de

Vid remiss av statsverkspropositionen

unga. Jag anser att vi från statsmakternas sida inte kan stå till svars med en ordning som innebär att det blir alltmer vanligt med överfall på ungdomsvårdsskolorna. Vid en skola har under loppet av 14 dagar förekommit två mycket svåra överfall. Jag har nyligen träffat en vårdare på en skola som inte alls var samma människa som förut sedan han blivit överfallen; han verkade nästan att vara förstörd för all framtid. Hur skall för övrigt en vårdare kunna behandla ungdomarna på ett rätt sätt, om han själv går i rädsla och ångest för överfall därför att det inte finns tillräckligt antal vakter på avdelningen?

Inom fångvården är förhållandena delvis likartade, och det har också förekommit klagomål från personalorganisationernas sida. Jag vill minnas att Stockholms-Tidningen i höstas hade en artikel där dessa besvärliga problem belystes.

Naturligtvis kan inte de risker som är förenade med arbetet vid ungdomsvårdsskolorna helt elimineras, men de kan minskas genom att personalen blir tillräckligt stor. Från folkpartihåll kommer vi att framföra krav därom. Alla är ju oerhört angelägna om att det ute på arbetsplatserna skapas ett väl utvecklat arbetarskydd bl. a. genom skyddsanordningar och föreskrifter för handhavandet av maskinerna. Jag skulle vilja säga att de unga som vistas på ungdomsvårdsskola många gånger är farligare än en maskin. De är oberäkneliga i sitt uppträdande, och det krävs därför flera människor som tar hand om dem och övervakar dem ur ren arbetarskyddssynpunkt.

Såsom herr Gomér här erinrat om finns det olika former av vård utanför ungdomsvårdsskolorna, bl. a. vård i familj. Riksdagen har tidigare beslutat att vårdtiden på ungdomsvårdsskola skall göras så kort som möjligt samtidigt som vården är meningsfull och effektiv och att de unga därefter skall om-

händertas i familjevård utanför skolan. Detta system kräver i sin tur personal som kan spåra upp lämpliga familjer och även övervaka att ungdomarna och familjerna verkligen passar ihop. Allt detta är ett tidsödande och besvärligt arbete, och socialstyrelsen begärde i fjol 21 assistenter för att kunna genomföra denna vård utanför skolan, men det beviljades bara 12 tjänster. I år har socialstyrelsen begärt resterande 9 tjänster, men departementschefen har inte velat vara med om detta.

Hur skall principen med vård utanför skolan kunna genomföras när många av ungdomsvårdsskolorna inte har fått någon assistent som kan organisera denna form av vård? Tyvärr fattar vi från riksdagens sida alltför ofta beslut om olika principer utan att ställa till förfogande sådana resurser att dessa principer kan förverkligas på ett riktigt sätt.

De jordbruk som bedrivits vid ungdomsvårdsskolorna skall nu avvecklas med undantag för jordbruken vid Forsarne och Johannesbergs ungdomsvårdsskolor. Anledningen till denna avveckling är naturligtvis dels att jordbruken inte bär sig, dels att ungdomarna inte längre får i någon större utsträckning sysselsättning inom jordbruket när de skall söka sig ut i yrkesarbete. Jordbruken vid ungdomsvårdsskolorna har emellertid haft utomordentligt stor terapeutiskt värde, särskilt när det gäller besvärliga ungdomar som inte har kunnat placeras på verkstäderna, utan som i stället har arbetat inom jordbruken och där sysslat med djur och annat.

I höstas gick genom pressen några artiklar om barnmisshandel som i högsta grad upprörde svenska folket. När saken i samband med ett par interpellationer behandlades här i riksdagen snuddade man i diskussionen bl. a. vid det förhållandet att brottsutredningen i dessa fall kanske inte blivit så fullständig som den borde vara.

Barnavårdstjänstemännen som har

hand om utredningen av fallen säger själva att de snabbt kopplar in kriminalpolis. Men vad vi talade om i interpellationsdebatten var att barnen alltid borde ha tillgång till advokat. När föräldrar åtalas för barnmisshandel, får de hjälp av advokat som gör allt för att förringa brottet, men ingen advokat försvarar barnet. Om bestämmelserna nu är sådana att inte advokat obligatoriskt sättes in, bör de ändras därhän att barnet får biträde av advokat.

De tjänstemän som arbetar med dessa frågor säger att straffen blir mycket lindriga för misshandel, om man t. ex. jämför med förskingringsbrott e. d. Det kanske beror på att vi över huvud taget har mycket låga straff för personmisshandel.

Men det kanske viktigaste är att vi får en föräldraupplysning och föräldrautbildning. Jag motionerade om det i fjol. Naturligtvis är det många orsaker invända i barnmisshandeln, beroende på instabila förhållanden i hemmen, nervösa föräldrar, alkoholmissbruk m. m., men i många fall tror jag misshandeln beror på ren okunnighet hos föräldrarna rörande den psykiska behandlingen av barnen, alltså rena uppfostringsfrågor. Tyvärr kan man konstatera att barnmisshandel är vanligare än man tidigare trott. Även när det kommer till bedömning är det mycket svårt att säga vad som är misshandel och vad som är tillåten aga. Jag får ju aga mitt eget barn men inte andras, men så länge aga är tillåten är det svårt att beivra övertramp, d. v. s. när agan har övergått i misshandel.

Mycket skulle dock vara vunnet, om vi fick en upplysning, en skolning i fostran för föräldrarna från barnens spädate år. Den kan gärna knytas an till barnavårdscentralerna, dit föräldrarna går för att få råd och upplysning rörande barnens fysiska hälsa. Tyvärr har dock uppfostringsfrågorna där lämnats åt sidan.

Nu har vi emellertid inte det antal psykologer och psykiatrer vi skulle be-

Vid remiss av statsverkspropositionen

höva anknyta till barnavårdscentralerna. Därför begärde vi i fjol att man skulle utbilda kuratorer och sätta i gång en försöksverksamhet på detta område. Vi tror nämligen att föräldrarna i många fall inte vet vad de kan kräva av barnen, när det gäller deras träning, och därför kräver föräldrarna ofta alldeles för mycket av barnen.

Vi måste i vår politik alltid se till att inga grupper blir eftersatta och att inga kategorier blir tillgodosedda på andras bekostnad. Dessa andra känner sig då eftersatta och det blir motsättningar i samhället. Jag tänker här framför allt på ensamstående i lägre inkomstklasser. De blir många gånger ihågkomna i skatteavseende men mera sällan när det gäller samhällets omsorger. Jag har en känsla av att samhället alltid har betraktat de ensamstående som en grupp bekymmerslösa människor, som egentligen bara har sig själva att svara för och som därför kan leva ganska lyxigt och tillåta sig ungefär vad som helst. Men de ensamstående är en mycket stor och heterogen grupp. Vi har ungdomar, som bor hos sina föräldrar och inte betalar någonting hemma av sina relativt goda inkomster, men det finns också ensamstående i högre åldrar, som hör till låglönegrupperna. De har det svårt många gånger, och de känner sig hårt utsatta i skattehänseende.

Sådana människor säger ungefär: Vi är gärna med om att betala barnkostnaderna, men vi vill inte betala för de familjer som inte har några barn. De skall inte ha en skattelindring som vi får vara med om att betala.

Dessa människor kan inte förstå rättvisan i det systemet utan tycker att det är egendomligt att de skall behöva betala för den barnlöse gifte mannens vård, passning och trevnad, som de säger. Och på den punkten tycker jag att de har alldeles rätt. Det är ganska stora förmåner som i det fallet kommer de barnlösa familjerna till del i fråga om skattelindringar m. m.

Nu har det i debatten om dessa ting

Vid remiss av statsverkspropositionen

antytts att man kommer att dra åt skattekruven för de ensamstående, och det har dessa människor revolterat emot. Och hur är det egentligen? Hur många utomstående får inte ta hand om den familjeresst som åldriga föräldrar och sjuka syskon? Och det får de göra vid sidan om sitt förvärvsarbete. Vården kanske kostar dem en hel del pengar, men de har inte möjlighet att dra av underhåll m. m. för anhöriga, om de tillhör samma hushåll. Det tycker man är en mycket underlig bestämmelse. Skulle samhället ta hand om alla dessa vårdbehövande, skulle det bli stora kostnader för samhället. Det är lättare för en ensamstående att ge denna vård i sitt eget hem. Här gör de ensamstående stora insatser som jag tycker samhället skulle löna dem för mer än genom att kanske i någon mån straffa dem.

Vidare har vi bland de ensamstående änkor, änklingar, frånskilda m. fl., som ofta har varit med om att fostra barn utan att egentligen få några större bidrag från samhället. Nu står de kanske ensamma med små inkomster och skall ungar beskattas. Man kan säga att de ensamstående i de flesta fall inte har valt sin situation. De kanske många gånger känner ensamheten ganska svår då de ofta har alla dessa problem med sjuka anhöriga.

Jag skulle som sagt vilja att man förstår de ensamståendes problem och att man inte i fortsättningen bara tänker på att de skall beskattas mer och mer. Har de under verksamma år kanske med stora uppoffringar kunnat spara till ett eget hem m. m. blir beskattningen på inkomst från förmögenhet ganska besvärande för dem. Vad de avsatt för trygghet ålderdom får de många gånger ta av undan för undan för att klara sina levnadsomkostnader. Sist ställs de i bostadskön. De ser ofta situationen helt meningslös. Vad vi haft uppe till diskussion i olika sammanhang har varit hemmadöttrarnas problem, som ju också socialpolitiska kommittén haft till

utredning men som jag tycker inte på något sätt har blivit tillfredsställande löst.

Jag skulle vilja sluta med att säga att när vi genomför olika sociala reformer, som ingår som led i utbyggnaden av samhället, bör vi ta mer hänsyn till de rent psykologiska och de rent allmänmänskliga förhållandena. Därigenom tror jag också att människorna i samhället på ett annat sätt kommer att känna det meningsfullt att leva och arbeta.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! När befolkningsstatistiken för år 1964 meddelades, kunde man bl. a. konstatera att Stockholm fortfarande är en avfolkningsort. Även om folkminskningen i innerstaden mer än väl motsvaras av en ökning i förorter, var det en utveckling i rätt riktning.

Vad som orsakar denna folkminskning i själva Stockholm kan det naturligtvis råda delade meningar om. Skall man tro vetenskapen, skulle det vara något av en självbevarelsedrift att söka sig härifrån. En forskare påstod nämligen här omåret att liksom London har sin s. k. smog, som har dödlig inverkan på människorna, så vilar det över Stockholm en som han kallade det »dunsthuv», som har en ofördelaktig inverkan på människorna här. Fröken Elmén sade nyss att luften är i fara i storstäderna, och det stämmer ju väl med vad denne forskare sade. Detta påstående av vetenskapen får väl stå för dess egen räkning, även om man frestas att tro att vederbörande hade rätt sedan man har sett den senaste tidens underhållningsprogram i TV.

Om man emellertid skall söka orsakerna till folkflykten från Stockholm så ligger det väl närmast till hands att säga att det är jäktet, trängseln och otrivseln som har orsakat den. Men jag tror att en mycket bidragande orsak är det s. k. rivningsraseriet, som tycks praktiseras här i Stockholm med mycket stor framgång. Rivningarna inom våra storstadsområden har på tio år mer än tre-

dubblats. Under åren 1962 och 1963 revs sammanlagt 5 400 lägenheter i dessa områden. Det är ungefär 36 procent av samtliga rivna lägenheter i hela landet. Med all reservation för de siffror som framläggs på detta område skulle det under år 1962 och 1963 ha rivits ungefär 3 300 lägenheter i Stockholm och ungefär 1 500 i Göteborg. Om man jämför denna rivningssiffra för Stockholm med nybyggnadsproduktionen här i staden under det senaste året, så har varannan nyproducerad lägenhet i Stockholm varit ersättning för en som har rivits de två tidigare åren.

Nu är det klart att en viss rivning alltid måste ske, och en del av dessa rivna fastigheter i Stockholm är byggda före 1901 och naturligtvis saneringsmogna. Men det rivs också fastigheter som inte är mer än 30 år gamla. Det händer alltså att folk flyttas som har fullt beboeliga och modernt utrustade lägenheter, och det sker ofta långt innan rivningen är aktuell.

Jag noterar emellertid med tillfredsställelse att inrikesministern följt bostadsstyrelsens rekommendation att reglera rivningstillstånden inom hyresregleringslagstiftningens ram och under medverkan av myndigheterna på området.

Tyvärr tar sig detta s. k. rivningsraseri i många fall uttrycket av en oerhörd misshushållning med pengar och arbetskraft. Det binds arbetskraft och tekniska hjälpmedel som i nuvarande bristsituation hade kunnat utnyttjas bättre om de satts in på att bygga lägenheter i stället för att riva sådana.

Det blir hyresgästerna i de nyuppförda lägenheterna som får ta de ekonomiska konsekvenserna. De får först betala den hyra som löper på den nybyggda fastigheten och därutöver rivningskostnaden för den gamla fastigheten och skall dessutom kompensera byggherren för kostnaderna i samband med bortflyttningen av de förutvarande hyresgästerna. De höga bostadskostna-

Vid remiss av statsverkspropositionen

derna i dessa nya fastigheter som byggs på rivningsområdena kan lätt komma att påverka hyresnivån i ett större sammanhang.

Ett annat positivt besked som befolkningsstatistiken gav var att kommuner som utrustat tomtmark och startat bostadsbyggande har behållit eller till och med ökat sitt befolkningsunderlag. Det är därför en angelägenhet av allra högsta rang att överallt där det är praktiskt och ekonomiskt genomförbart skapa möjligheter för bostadsbyggande.

I dessa mindre tätorter och ute på landsbygden sker bostadsbyggandet huvudsakligen i form av småhus. I den petitaskrivelse som bostadsstyrelsen i höstas inlämnade till regeringen framhölls bl. a. följande: »Småhus bör i fortsättningen kunna byggas i en omfattning som motsvarar framkommande bygginitiativ.» Jag vill stryka under denna positiva ståndpunkt till småhusbyggandet från den högsta bostadsmyndighetens sida.

Man blir emellertid något betänksam när man får se den restriktivitet varmed bostadsmyndigheterna på länsplanen ibland behandlar framkomna bygginitiativ från kommunerna. Det kan gälla lokaliseringen av byggandet, tomtmarkspriset etc. Det uttalande som riksdagen gjorde år 1953 om en generösare bedömning av kraven på statlig kreditgivning till landsbygdens och de mindre tätorternas byggande tycks inte ha slagit igenom inom många länsmyndigheter. Med det intresse för lokaliseringspolitiken som inrikesministern deklarerade i höstens lokaliseringsdebatt hade det kanske varit på sin plats att påminna länsmyndigheterna om riksdagens uttalande år 1953.

Ett annat uttalande av bostadsstyrelsen i dess skrivelse till regeringen i höstas kan det vara värt att erinra om just nu. Styrelsen skrev bl. a.: »Ett ökat byggande i storstadsområdena får dock icke leda till en minskning i andra delar av landet.» Jag tror att detta är ett

Vid remiss av statsverkspropositionen

uttalande som många vill instämma i.

Tyvärr har regeringen en annan mening. På sid. 226 i elfte huvudtiteln uttalar departementschefen bl. a. »att det synes inte möjligt att inom det föreslagna minimiprogrammet åstadkomma den önskvärda ökningen av byggandet i storstadsområdena utan att begränsa byggandet i andra delar av landet jämfört med 1964».

Nåja, även om bostadsstyrelsen förmodligen har kvar sin principiella uppfattning om byggandet under den närmaste tiden, hade den sannolikt inget annat att göra än att efterkomma Kungl. Maj:ts mening, när den i förra veckan fördelade byggnadskvoterna mellan storstadsområdena och landet i övrigt. Jag har märkt att man framför allt i tidningsdebatten skjuter bostadsstyrelsen framför sig. Detta gäller särskilt i den regeringstroga tidningspressen. Man talar om att det tyvärr är bostadsstyrelsen som gjort denna mycket märkliga fördelning. För min del menar jag att det är riktigare att säga att det är regeringen som gjort fördelningen och att det är bostadsstyrelsen som har verkställt regeringens fördelning. Det är en riktig karaktäristik.

Den fördelning som nu har gjorts betyder att de tre storstadsområdena får 43 procent av bostadsbyggandet och hela landet i övrigt 57 procent. Räknat i lägenheter innebär detta en ökning i de tre stora städerna med 7 644 lägenheter och en minskning i det övriga landet med 11 000 lägenheter.

För min del kan jag inte acceptera en sådan ordning. Är det nödvändigt att reducera byggandet, bör minskningen fördelas på ett jämnare sätt. Med travestering av en känd finansministers uttalande skulle man kunna säga, att förseningen i bostadskön kan fördragas med jämnmood om den delas av alla. Det finns säkerligen många i bostadsköerna landet runt som ur social synpunkt är minst lika berättigade till bostad som de som fyller köerna i de tre största städerna.

Det finns emellertid flera invändningar mot denna ojämna fördelning av byggandet. Samtidigt som det måhända kan uppstå byggarbetslöshet på olika håll i landet är det väl inte så alldeles säkert att man kan genomföra byggökningen i storstadsområdena. Har man planerat färdigt för detta? Har man finansieringen klar, då man enligt riksbankens uttalande inte bör få gå ut på lånemarknaden? Har arbetsmarknadsstyrelsen vidtagit åtgärder för att snabbt kunna flytta fram arbetskraft till de tre större städerna? Jag har uppfattningen, att den ökning som reserverats för storstäderna borde stå som en allmän reserv, vilken finge utnyttjas av de kommuner som kan utnyttja den. Den borde alltså enligt min uppfattning inte vara bestämd för vissa områden.

Herr talman! Med den fördelning av bostadsbyggandet som regeringen kräver försvann allt en betydande del av den lokaliseringsgloria som man sökte omge sig med så sent som i december månad förra året. När det gällde att i ord framhålla intresset för en aktiv lokalisering gjorde inrikesministern berömvärda prestationer. Men tyvärr — den praktiska verkställigheten inger inte samma förtroende.

På s. 224 i inrikeshuvudtiteln säger statsrådet bl. a.: »Inte minst viktigt är det att beakta den betydelse ett tillräckligt stort och lämpligt lokaliserat bostadsbyggande har för näringslivets utvecklingsbetingelser.» Betyder det att en ökning av bostadsbyggandet i de tre storstadsområdena på bekostnad av landet i övrigt är ett lämpligt lokaliserat bostadsbyggande med hänsyn till näringslivets utvecklingsbetingelser? Betyder det att man anser att de tre storstadsområdena är de lämpligaste platserna för näringslivets utvecklingsbetingelser? Om det är så hade vi ju i centerpartiet rätt i höstas när vi påstod att regeringens verkliga avsikter i fråga om lokaliseringspolitik var att

Vid remiss av statsverkspropositionen

fortsätta att stödja en lokalisering till de redan stora tätorterna.

Som sagt: Det vackra och yviga talet om en aktiv lokaliseringspolitik tycks inte vara mycket värt. Med ett tillämpningsförfarande av det slag som vi kunnat iakttä torde resultatet av höstens beslut i lokaliseringsfrågan bli skäligen magert. För min egen del har jag hävdat att beslutet blir endast ett beslut på papperet, om det inte fullföljs av sådana tillämpningsdirektiv till bostadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, lantbruksstyrelsen etc. som syftar till att omsätta en aktiv lokaliseringspolitik i praktiskt handlande.

Men kommer regeringen att utfärda sådana direktiv, sådana ändrade tillämpningsbestämmelser? Innan så sker är det deklarerade intresset för lokaliseringspolitikens ord och ingenting annat.

Departementschefen konstaterar också att »samtidigt som bostadsbyggandets volym ökat har en betydande stegring av bostadskostnaderna ägt rum». Ja, så har det alltid varit. Vid varje tillfälle då vi ansträngt resurserna så långt att de inte räckt till har byggkostnaderna, bostadskostnaderna, sprungit i höjden.

Byggnadsverksamheten är ett av vårt lands mest skyddade sysselsättningsområden. Det har ett praktiskt taget hundra procentigt gränsskydd. Det annars så förhånade gränsskyddet för jordbruket kommer långt efter.

När man funderar över de ständigt allt dyrare bostäderna, är det vissa faktorer som det är av intresse att sammanställa.

1. Vi har som jag sade ett topphögt gränsskydd.

2. Därtill ger vi mycket betydande subventioner; de förhånade jordbrukssubventionerna uppgår till endast en bråkdel härav.

3. Vi torde inom byggbranschen ha de högsta inkomster som någon verksamhet i landet kan uppvisa.

Dessa förhållanden kan ge anledning till åtskilliga funderingar. Varför skall den färdiga produkten — bostaden — ständigt bli dyrare när vi nu har subventioner och ett skyhögt gränsskydd? Man har faktiskt rätt att fråga sig: Utnyttjas gränsskyddet så, att subventionerna måste användas för att neutralisera detta? Är det de som bygger bostäderna som tar hand om subventionerna och inte de som skall bebo bostäderna? Det förefaller faktiskt som om subventionerna aldrig kommer fram till hyresgästen eller bostadsägaren, vilket ju ändå är meningen med våra bostadssubventioner. Om vi skall få den prispolis, som det talas om i dagens tidningar, tror jag att det är lämpligt att sätta in den just på bostadsområdet och låta den undersöka orsaken till de ständigt ökade bostadskostnaderna.

Det har sitt intresse att se situationen på bostadsbyggandets område i sammanhang med en annan fråga som nu är aktuell, nämligen jordbruksinkomsterna.

Finansministern sade tidigare i dag att vi inte kan fortsätta med den generositet som vi tidigare visat jordbrukarna. Jag tror inte att jordbrukarna i vårt land har märkt någon särskilt stor generositet, och att mista en sak som man inte har känt sig äga kan ju inte vara så svårt. Inkomsterna i dag ligger 7 000 kronor under det riktmärke som vi haft.

Som jag nyss nämnde skall vi få en strängare priskontroll eller prispolis, som den kallas i dagens tidningar, och den skall enligt uppgift i tidningarna i första hand beröra livsmedelsområdet. Får vi kanske uttala den stilla förhoppningen att man då låter denna prispolis inte minst undersöka den sektor som påverkar prisbildningen sedan jordbrukarna har lämnat varan ifrån sig. Jordbrukarandelen är ändå bara 50 procent av den färdiga varans pris, och denna andel minskar ständigt. Jag skall inte

Vid remiss av statsverkspropositionen

ta upp någon debatt med statsrådet om denna sak nu, utan vi får återkomma till den när vi fått prisregleringspropositionen.

Om någon vecka ämnar jordbruksministern, om man skall rätta sig efter hans katalog över propositioner, lämna fram en proposition om ändring av jord- och skogsförvärvslagarna. De remissvar som inkommit visar ju att det är ganska delade meningar i den frågan. Av de remissvar som kommit in är ett undertecknat av jordbruksministerns företrädare, numera ordförande i 1960 års jordbruksutredning. I sitt remissvar begär utredningen, att denna fråga uppskjuts till dess utredningen om jordbrukets framtid är färdig. Jag tror att det skulle vara klokt av jordbruksministern att lyssna till sin företrädare, som dock hade en berömvärd förmåga att lösa frågor i samförstånd.

Från centerpartiets sida reagerar vi främst mot den bristfälliga utredning som ligger till grund för ändringsförslaget. Jag har sett att statsrådet i vissa uttalanden har hänvisat till 1958 års jordlagsutredning och åberopat den som underlag även för de ändringar som nu föreslås i departementets PM.

Låt mig säga att om jordbruksministern hade lagt den utredningen till grund för en revision, så hade det funnits väsentligt bättre förutsättningar för en lösning med bred förankring. Vi i centerpartiet är medvetna om att jordbruks- och skogslagarna behöver anpassas till utvecklingen och att en översyn av denna lagstiftning tid efter annan är nödvändig. 1958 års utredning lämnade fullt godtagbara motiveringar för sina förslag, men denna utredning kan inte åberopas som grund för de förslag som jordbruksdepartementets promemoria innebär. Jag skall inte nu ta upp någon debatt med jordbruksministern om denna fråga, som vi väl kommer att få diskutera så småningom. Med detta har jag endast velat säga att jag för min del anser att det skulle vara

mera rekommendabelt för en socialdemokratisk regering att söka lösa denna fråga med en så bred förankring som möjligt i stället för att stödja storfinansen och storbolagen i kamp mot Sveriges skogsägare och Sveriges jordbrukare.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att svara på en fråga som herr Ohlin ställde till mig i förmiddags.

Frågan löd så här: Enligt utländska tidningsuppgifter har en rysk överlöpare en tid före Wennerströms anhållande lämnat över till västmakternas underrättelseväsen en lista på personer som arbetade i det ryska spionagets tjänst utomlands. På denna lista skulle enligt uppgifterna Wennerströms namn ha funnits. Var detta känt för regeringen och vidtog regeringen i så fall några särskilda åtgärder med anledning därav?

Mitt svar till herr Ohlin är att några sådana upplysningar har icke den svenska regeringen eller de svenska myndigheterna mottagit.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var en liten nyansskillnad mellan min frågas formulering och den formulering försvarsministern här nämnde, men det spelar ingen större roll. Jag kan upprepa min fråga. Min fråga var om regeringen vidtog några åtgärder för att få belyst huruvida det låg någonting bakom tidningsuppgifterna.

Det framgår av försvarsministerns besked att inga uppgifter inkommit till regeringen eller underordnade myndigheter som kunnat bekräfta tidningsuppgifterna. Fortfarande råder det oklarhet huruvida regeringen tagit något initiativ för att få belyst huruvida den stat som närmast uppgavs av västmakterna hade några uppgifter. Jag undrar om

försvarsministern kan svara på frågan om regeringen gjorde något för att få reda på den saken och inte bara satt och väntade eller utgick från att underlydande myndigheter skulle ta initiativet när det gällde relationerna till främmande makt i en så känslig fråga.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! På den frågan kan jag svara ja.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller som om försvarsministern var mera fåordig än nödvändigt. Som naturligt är kan jag inte, även om jag använder det lilla förstånd jag utrustats med, dra någon slutsats ur hans svar som är så talande att jag anser att riksdagen fått det besked som riksdagen kan ha rätt att vänta i en sådan här angelägenhet.

Jag hemställer därför att försvarsministern använder något flera ord än ett.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Ohlin begär väl inte att jag inför kammaren skall avslöja på vad sätt vi inom regeringen har sådana kontakter?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har lyssnat till herr Hanssons i Skegrie anförande och uppmärksammat att han tagit upp problematiken kring den del av bostadspolitiken som nu innefattas i fördelningen av bostadsbyggandet inom den ram som vi föreslagit riksdagen att fastställa.

Det är mycket viktigt att inledningsvis slå fast att det är bostadsstyrelsen som gör fördelningen, att emellertid bostadsstyrelsen självfallet rättar sig efter de intentioner som tillkännages från regeringen, inskrivna i den statsverksproposition som vi har lagt fram.

Den innehåller ju ett avsnitt där vi

Vid remiss av statsverkspropositionen

talat om bostadsbyggandet, dess omfattning 1965 och preliminärt också 1966.

Det är angeläget att peka på att ramen, 88 000 lägenheter, som vi har föreslagit, innebär en försiktig höjning av den basnivå som vi begärde att riksdagen skulle fastställa i fjol och som var 85 000 lägenheter. Kammarens ledamöter erinrar sig säkerligen att vi i fjol skrev att i den mån det ekonomiska läget medger en ökning av bostadsbyggandet bör detta tillvaratas. Det visade sig ju efter hand att det fanns utrymme. Vi medgav först en höjning med 2 000 och sedan med 3 000 lägenheter som under höstrikdagen slutgiltigt fastställdes. Vi skriver på samma sätt i årets statsverksproposition och hemställer att riksdagen skall godkänna detta program på 88 000 lägenheter som en garantiram. Med detta menar vi att den garantien skall innefatta att riksdagens verk skall i den mån det blir erforderligt engagera sig i uppgifterna att se till att de nödvändiga krediterna kan stå till förfogande för ett bostadsbyggande av denna omfattning. Men vi säger också i år att i den mån det sedermera kommer att visa sig finnas ett eventuellt större utrymme för en ökning av bostadsbyggnadsprogrammet begär vi riksdagens bemyndigande att få vidta en sådan.

Man kan nu fråga sig varför vi från regeringens sida inte har begärt att riksdagen fastställer ett program, som svarar mot den faktiska igångsättningen under 1964.

Därvidlag har vi två mycket betydelsefulla omständigheter att ta hänsyn till. Den första och den viktigaste är kostnadsfrågan. Vi kan inte bortse ifrån att denna ansträngning av byggmarknadens resurser i fråga om arbetskraft och materiel har medfört en ogynnsam kostnadsutveckling, som medfört att byggnadskostnadsindex med 1950 som utgångspunkt, således 100, för 1961 uppgick till 167 och i november 1964 till 194. Det är således en betydande stegring av kostnaderna, och det har också

Vid remiss av statsverkspropositionen

visat sig att från november 1963 till november 1964 steg detta index med ungefärligen tio enheter. Detta byggnadskostnadsindex tar med faktorer som materiel, löner och omkostnader, men i detsamma har inte inräknats en eventuell löneglidning.

Om jag försöker att renodla index och frågar mig på vilka poster ökningen av kostnaderna har skett, visar det sig att det framför allt är materielkostnaderna som stigit med tio enheter från november 1963 till november 1964. Men lönekostnadsindex, som herr Hansson i Skegrie talade om, har under samma tid, om man bortser från löneglidningen, stigit med bara fyra enheter. I övrigt är det omkostnaderna som stigit med tolv enheter. I dessa enheter ligger säkerligen räntestegringen. Där ligger också en svårighet för många byggare att få kreditiven avlyfta. De får betala den högre kreditivräntan och kan inte tillgodogöra sig den lägre ränta som de fasta inteckningslånen medför. Detta kan ligga i omkostnadsposten. Vi har alltså denna stegring av byggnadskostnaderna att ta hänsyn till, och den slår efter hand igenom i bostadskostnaden.

I finansplanen redovisas också en tablå, som åskådliggör hyreskostnadens stegring från 1949 fram till 1963 och där man konstaterar att hyrorna per kvadratmeter lägenhetsyta från 1960 till 1963 har stigit med mellan 13 och 15 kronor per kvadratmeter, bortsett då från subventionerna. Nu motsvarar räntesubventionerna ungefärligen samma belopp, 13—15 kronor per kvadratmeter, men efter hand som räntesubventionerna avvecklas — riksdagen har ju slagit in på den politiken att vi gör vissa justeringar och minskar räntesubventionerna eller helt tar bort dem — är det klart att kostnaderna då faller på dem som hyr bostaden. Vi kan komma i ett läge där kostnaderna för byggandet också av våra bostäder kommer upp i en sådan storleksordning, att det för många människor blir svårt, för att inte säga

omöjligt, att skaffa sig en stor, rymlig, kvalitetsmässigt välutrustad lägenhet. Det betyder att vi kan riskera ett bakslag för hela denna bostadspolitik, som syftar till att åstadkomma en allmän förbättring av bostadsläget. Kostnadsökningen inom byggnationen slår också igenom i andra led i vår produktion och kan där medverka till en ökad kostnad på andra varuområden. Det måste vara av utomordentligt stor angelägenhetsgrad att här försöka åstadkomma en bromsning av kostnadsutvecklingen. Det är den ena sidan av denna problematik.

Den andra som vi anser vara lika viktig är att när vi bedömer den ökning av bostadsbyggnadsverksamheten som skett, inte minst under 1963 och 1964, kan det konstateras att denna delvis har skett på bekostnad av att den synes tagit i anspråk en del av det investeringsutrymme som näringslivet inte har utnyttjat. Såsom skrives i finansplanen kan man säga att de några hundra miljoner som näringslivet vid jämförelse med tidigare år inte använt för sina investeringar har kommit bostadsbyggandet till del och möjliggjort denna sektors ökning under 1964.

Nu förväntar man — och det framgår klart av enkäter och de ansökningar om igångsättningstillstånd som vi har från industriens sida — en stegring i investeringarna. Finansplanen räknar med 6,5 procents stegring. På byggnadsområdet förefaller det som om man minst måste räkna med den ökningen i näringslivets byggnadsverksamhet. Det är i och för sig en glädjande företeelse, och vi måste väl ändå alla säga oss att vår produktion och dess möjligheter att här rationalisera och effektivisera måste tillgodoses. Det är det som skall ge oss det ökade utrymme också för bostadsbyggandet. Att här då väga mellan bostadsbyggandets omfattning och näringslivets investeringar och den tredje faktorn, kommunernas och statens egna investeringar, är en utomordentligt angelägen uppgift. Men den är inte lätt.

Skall man göra begränsningar på den kommunala sidan? Ja, från kommunernas sida säger man med berättigande att deras investeringar ofta är föranledda av de beslut som vi fattat i riksdagen om undervisningen, utbygget av skolor o. s. v. På andra områden, t. ex. socialpolitikens, kan man åberopa samma skäl. Men man kan också säga att kommunernas investeringar föranleds av en omfattande byggverksamhet. Det är därför inte så lätt att här med fysiska resurser pressa tillbaka kommunernas investeringar. Man kan hemställa till kommunerna att iaktta en viss återhållsamhet i sin investeringsverksamhet och uppskjuta vissa projekt, t. ex. idrottshallar och annat sådant, men i stort sett har man från regeringens sida gått ut ifrån att kommunerna skall få en ökad andel av investeringsutrymmet också under 1965.

Enda möjligheten att ge näringslivet utrymme för investeringar har vi ansett vara att i någon mån bromsa ökningstakten för bostadsbyggandet. Jag är mycket angelägen om att understryka att det gäller en bromsning i ökningstakten. Vi begär ingen reduktion av den basnivå som skall fastställas utan tvärtom en ökning — men inte en så omfattande ökning som förekommit under 1963 och 1964.

Detta sker i syfte att söka åstadkomma en bromsning av kostnadsutvecklingen. Det sker dels genom en viss återhållsamhet, dels genom en rekommendation om industrialisering också av bostadsbyggandet. Vi föreslår riksdagen att medge lån till byggandet av elementhusfabriker ur den särskilda lånefonden för att därmed stimulera till en sådan produktion av bostäder som vi kan förvänta resulterar i en uppbromsning av kostnadsstegringen, såvida det inte också kan resultera i en direkt sänkning av kostnaderna. Det får väl erfarenheten visa. Vi hoppas alltså att riksdagen skall godta detta förslag. Det är på dessa två vägar vi går fram och vi

Vid remiss av statsverkspropositionen rekommenderar riksdagen att ställa sig bakom dessa våra förslag.

Vilket annat recept har herr Hansson i Skegrie? Vad vill herr Hansson i Skegrie att man skall göra för att komma tillrätta med kostnadsutvecklingen? Låt oss anta att herr Hansson i Skegrie säger att det i och för sig är riktigt att visa en viss återhållsamhet, åtminstone i början av året, för att sedan se i vad mån vi får ett ökat utrymme framöver för att öka bostadsbyggandets omfattning. Vi kommer då fram till den lika intrikata frågan — jag erkänner det gärna — om fördelningen: Var skall vi bygga? Ja, det finns behov av att bygga bostäder över praktiskt taget hela vårt land, i varje fall om jag tar varje län för sig. Vi har ett påtagligt behov av bostadsbyggande i framför allt våra tätortsbildningar, både i storstadsområdena och i landet i övrigt. Men vi får försöka att göra en avvägning också här.

Vi har anledning att konstatera att det förekommit ett alldeles för ringa bostadsbyggande i våra storstadsregioner, framför allt i stockholmsregionen, med hänsyn till den utveckling som ägt rum inom dessa regioner. Anledningen har inte varit att statsmakterna inte gett tillräckligt utrymme i de ramar som riksdagen fastställt. I praktiken har våra storstadsregioner haft möjlighet att bygga i den omfattning som deras planering och deras resurser i övrigt medgivit. Men det är på den punkten som det har brustit. Man har inte fått fram sina planer, framför allt inte i storstockholmsområdet, så att man har kunnat öka bostadsbyggandet i takt med de behov som utvecklingen föranlett. Vi må sedan säga att den är ogynnsam för oss eller inte ur vissa synpunkter. Vi har att iaktta att storstockholmsregionen ökat med mellan 20 000 och 25 000 människor om året under ungefärligen en tioårsperiod. Vi har drivit och aktiviserat en lokaliseringspolitik. Industrier har flyttats ut från Stockholm till andra

Vid remiss av statsverkspropositionen

delar av landet. Men det har, synes det, inte kunnat påverka tillströmningen av människor till denna region som sökt sig sin utkomst inom andra arbetsområden där.

Det visar sig i fråga om storstadsregionerna att deras relativa andel av bostadsbyggandet från 1962 till 1963 sjönk från 34,1 procent till 29,6 procent. Det skedde alltså en minskning med 4,5 procent, samtidigt som de tre storstadsregionerna svarat för ungefär $\frac{3}{4}$ av befolkningstillväxten i vårt land.

Det är klart att en sådan utveckling i längden är orimlig. Den är omöjlig att klara. Därför har statsutskottet vid två tillfällen, 1962 och 1964, skrivit att det är nödvändigt att öka bostadsbyggandet i storstadsregionerna. 1962 skrev man att i den mån det blev möjligt att öka bostadsbyggandet, borde detta göras, inte minst i våra storstadsregioner. Det blev möjligt att åstadkomma en väsentlig ökning 1962 och 1963, men ändå blev det i och för sig inte någon betydande ökning i våra storstadsregioner. De förlorade nära 5 procent av sin relativa andel. Det berodde, som jag sade, i stor utsträckning på att deras planering låg efter och att man därför inte kunde få i gång ett ökat bostadsbyggande. Det berodde också på brist på arbetskraft. Vi sade därför att vi måste se till att vi kan flytta om arbetskraft. Under 1964 flyttades också ca 1 800 byggnadsarbetare in mot storstadsregionerna — ungefär 1 000 till Malmö-Lund och ungefär 500 till stockholmsregionen. Därutöver flyttades cirka 350 byggnadsarbetare, tror jag, till göteborgsregionen. I malmöområdet har man kunnat klara bostadsbyggandet, i göteborgsområdet likaså. I stockholmsområdet släpade planeringen efter, så att man fick sätta i gång andra byggnadsföretag än bostäder för att kunna ge sysselsättning åt den ifrågavarande arbetskraften.

Nu har emellertid planeringen framskridit så långt att en ökad bostadspro-

duktion är möjlig. I det aktuella läget finns då anledning att ta hänsyn härtill och självfallet också att beakta bristproblemet. Det är så, ärade kammarledamöter, att den brist på bostäder som vi har, den mäter vi i efterfrågeköerna. I den döljer sig också den reella brist, som innebär att det finns människor som saknar egen lägenhet. Av bostadsbristen fördelar sig 70 procent på stockholms-, göteborgs- och malmöregionerna och 30 procent på landet i övrigt.

Är det då så underligt att man försöker öka bostadsbyggandet i de regioner där bristen är störst? Menar herr Hansson i Skegrie att man skall låta det vara och tänka att det spelar väl ingen roll; att man kan frysa ut tiotusentals människor från ett bristområde? Om det finns bostäder lediga på några orter i landet — vilket det faktiskt gör — skall man då säga att de här stockholmarna som saknar egen lägenhet kan väl flytta dit? Avgörande för dem är väl ändå utkomstmöjligheten.

Vi kan flytta om industrier. Vi kan bedriva en aktivare lokaliseringspolitik — och det kommer vi att göra. Herr Hansson kan stå här och tala om att detta bara är ord. Nej, herr Hansson, det är inte ord, det är en reell aktiv lokaliseringspolitik som riksdagen har bestämt sig för och som kommer att fullföljas. Men vi kan inte tvinga människorna att flytta. I den mån de flyttar med företagen frivilligt tycker vi att det är bra, men i den mån de vill söka sin utkomst på annat håll kan vi inte förhindra det. Då kan vi inte trola bort bristen genom att bara förbigå den som om den inte existerar. Riksdagen har väl ändå menat något, när man i de frågor som jag nämnt om har begärt att bostadsbyggandet skall öka i områden där bristen är störst.

Då kan man säga att det är beklagligt i och för sig att den ökningen inte kunde åstadkommas då vi hade en all-

män uppgång. Det är riktigt. Men nu får vi angripa problemet där vi har det framför oss. Nu går det att fastställa en tilldelning för bostadsbyggande i storstadsregionerna som de bör kunna klara, och de bör då inrikta sig på det. Men detta är tyvärr inte möjligt om man inte, som jag inledningsvis sade, samtidigt begränsar bostadsbyggandet i övriga delar av landet.

Detta betyder inte att man får ett lågt bostadsbyggande i och för sig. Det betyder, jämfört med fjolårets höga igångsättning ute i landet, att det blir en reducering åtminstone i inledningsskedet. Jag vill dock gärna säga — och det kanske herr Hansson skall uppmärksamma — att vi föreslår riksdagen att 3 000 av de 88 000 lägenheterna skall förbehållas ett uppföljande av lokaliseringspolitiken och ett främjande av den expansion som nu äger rum inom vår industri. Om vi har expansion inom vårt näringsliv och denna är beroende av tillskott av arbetskraft som behöver bostäder, skall man försöka stimulera och ge viss förmånsrätt åt sådana områden. Det är avsikten med vårt förslag om de 3 000 lägenheterna.

Vi går alltså från ord till handling för att följa upp lokaliseringspolitiken. Skulle nu arbetsmarknadsstyrelsen exempelvis nå en uppgörelse med AB Hägglund och Söner — jag har nämnt förr att underhandlingar pågår om lokalisering till Mellansel utanför Örnsköldsvik — så vet vi redan att man kommer att begära att få bygga 200—250 lägenheter i anslutning till en sådan lokalisering.

Då är det väl riktigt att man följer upp lokaliseringspolitiken med en sådan åtgärd. Sak samma om ASEA skulle lägga en avdelning i Sollefteå, vilket nu också prövas av regeringen sedan man begärt anslag av investeringsmedel. Där behövs en extra tilldelning av 50 lägenheter för att man skall kunna klara den lokaliseringen. Det tycker vi är riktigt. Det är en följsamhet i plane-

Vid remiss av statsverkspropositionen

ringen. Herr Hansson i Skegrie skall inte försöka komma undan med sin förklaring att lokaliseringspolitiken bara är ord. Nej, den är en realitet. Men, herr Hansson, vi skall vara litet försiktiga när vi talar om lokaliseringspolitiken. Både herr Hansson och åtminstone en del av hans vänner och jag har sagt att en av lokaliseringsfaktorerna bör vara att det finns arbetskraft, och arbetskraften har i många fall bostad.

En lokalisering är möjlig på vissa håll utan att man behöver bygga bostäder. Det är en av de positiva faktorerna som kan påverka lokaliseringen av företag utifrån de s. k. heta regionerna. Jag talar därför inte, herr Hansson, bara om att lokaliseringspolitiken ständigt måste medföra ett byggande av bostäder, därför att då frågar man sig kanske på sina håll vad den argumentationen var värd där vi talade om att flytta företagen dit där arbetskraften finns och där den har bostäder och andra anordningar.

Jag tror inte att herr Hansson har tänkt igenom den sidan av problematiken tillräckligt, eftersom han på ett så olyckligt sätt sammankopplat lokaliseringspolitiken och bostadspolitik. Nej, herr Hansson, vi får ju härvidlag göra en avvägning som tar hänsyn till kostnadsutvecklingen, ty vi har ju intresse av att söka åstadkomma en uppbromsning av kostnadsstegringen för att inte få ett bakslag i vår bostadspolitik. Näringslivet bör i denna avvägning få möjligheter att genomföra de investeringar också på byggnadssidan som man nu står beredd till, och i det läge, där vi inte kan se några möjligheter att bara öka på, får vi göra en realistisk fördelning med hänsyn till var bristen är störst. Det betyder naturligtvis också att den allmänna avvägning, som görs med tanke på situationen för riket i dess helhet, flyttas över till det regionala planet där länsmyndigheterna i samverkan med kommu-

Vid remiss av statsverkspropositionen

nerna har att göra fördelningen inom länen och där man självfallet har att ta hänsyn till den interna omflyttningen av människor.

Jag är den första att erkänna att vi har omflyttningsproblem på två plan, där vi å ena sidan kan se den stora omflyttningen av människor från delar av vårt land med otillräcklig sysselsättning till delar, där vi har övereffterfrågan på arbetskraft och där vi å andra sidan också har den interna omflyttningen. Vi kan exempelvis inte säga att eftersom Kopparbergs län minskade sitt invånarantal i fjol med 2 000 människor behöver man där inte bygga några lägenheter under 1965. Vi vet alla att från landsbygden, jordbruket och skogsbruket friställes arbetskraft som söker sig in till tätorterna och där gör anspråk på att få bostäder. Det menar jag blir den regionala problematik som man måste ta upp.

Slutligen vill jag, herr talman, säga att vi, när vi skrivit till riksdagen, har velat föreslå riksdagen att nu göra det uttalandet att vi bestämmer oss för ett program och en målsättning för vårt bostadsbyggande som innebär att vi under en tioårsperiod bygger en miljon nya lägenheter. Jag tror att vi kan vara överens om att vi har en byggnadsproduktion som är kapabel att snarligen kunna klara den uppgiften, och att därför denna företeelse — en bromsning av ökningstakten — skulle vara en temporär företeelse och att vi kanske redan under innevarande år vid vår bedömning kan komma fram till att det finns ett ökat utrymme som vi får ta vara på. Vi bör emellertid också få rätsida på kostnadsutvecklingen och efter hand utvinna resultat av rationaliseringsverksamheten, så att vi inom kort kan vara uppe i de 100 000 lägenheter som vi minst måste ha per år för att kunna klara denna uppgift.

Av de 88 000 lägenheterna jag talade om är 85 000 fördelade av bostadsstyrelsen. 3 000 återstår. Jag vågar mig på

den gissningen att de 3 000 lägenheterna inte kommer att vara erforderliga i de tre storstadsområdena, utan att man här kan räkna med att dessa tre områden i praktiken har fått en tilldelning inom den ram som här är tilltänkt och som svarar mot deras möjligheter att bygga. Därför står de 3 000 lägenheterna till förfogande för landet i övrigt med de motiv som jag talat om — lokaliseringspolitik och industriexpansiva områdens behov. Jag skulle också vilja säga att i den mån vi kommer att få ett ökat utrymme kan vi nog räkna med att också det kommer den övriga delen av landet till godo.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var mycket intressant att lyssna till dagens inrikesminister och konstatera den synnerligen markanta skillnaden mot hans anförande i höstas, när han talade i lokaliseringsdebatten. Då förklarade han att han skulle göra allt för att landet i övrigt, som det kallas nu, skulle få möjlighet att dra till sig företag och bygga för ändamålet erforderliga bostäder. I dag är han ivrig förespråkare för de största tätorterna. Jag drar därav den slutsatsen att med hänsyn till rivningsintensiteten framför allt i Stockholm kommer de största tätorterna att gynnas även i fortsättningen. Har detta rivningsraseri regeringens välsignelse?

Statsrådet frågade, om jag menar att vi skall flytta bort köerna från Stockholm. Jag har sagt att om det skall bli en minskning av bostadsbyggandet, så bör den fördelas jämnt över landet. Den reserv som kan ställas till förfogande bör få disponeras i alla orter, där det finns pengar och arbetskraft, d. v. s. möjlighet att bygga. Jag tror inte att det finns möjlighet att utnyttja reserven i Stockholm. Statsrådet och regeringen i övrigt har, tycker jag, samma skyldighet mot de människor som står i andra bostadsköer i landet som mot dem som

står i bostadsköerna i de största tätorterna.

Statsrådet säger vidare att det är bostadsstyrelsen som gör fördelningen. Det är ju bara undanflykter. Jag har den uppfattningen att denna fördelning gjorts i enlighet med regeringens direktiv och med dess goda minne. Jag vill bara ställa följande fråga till statsrådet: Skulle regeringen ha godkänt om bostadsstyrelsen sagt vad den sade i höstas, nämligen att en ökning i storstadsområdena icke får leda till en minskning i landet i övrigt?

Vi måste minska bostadsbyggandet för att gynna näringslivet i övrigt, säger statsrådet. Jag har den uppfattningen att om man över huvud taget skall kunna få en industri att flytta till en ort, måste man först kunna besvara frågan om det finns möjligheter att få bostäder i denna ort. Jag menar också att en lokalisering kan börja med bostadsbyggande. När man byggt ut ett område med bostäder kommer industrier dit och därmed bereds sysselsättningsmöjligheter där. Jag ber emellertid att få fråga statsrådet: Hur skall man omsätta denna lokaliseringspolitik till landet i övrigt?

Herr talman! Eftersom min repliktid är slut ber jag att få återkomma.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag observerade att herr Hansson i Skegrie — det kanske berodde på tidsbrist — inte gick in på kostnadsfrågan, inte hade någonting att säga om att kostnaden för byggande slår igenom i hyror och priset på vissa varor. Men vi kanske är överens om att det är angeläget att söka åstadkomma en uppbromsning av den kostnadsutveckling som beror på olika faktorer. Jag har redovisat dem i bostadskostnadsindex. Däri ingår inte någon sådan stegring av lönerna som herr Hansson ville göra gällande, men ändå redovisas en betydande kostnadsökning. Det är det

Vid remiss av statsverkspropositionen
som är en av utgångspunkterna för den diskussion vi för och för de åtgärder som vi här har vidtagit.

Den andra utgångspunkten är ju att vi vill möjliggöra för vårt näringsliv att kunna genomföra de signalerade investeringarna, varför vi får i någon mån hålla tillbaka på andra områden. Herr Hansson tycker att det är angelägnare och kanske roligare att resonera om lokaliseringen i detta sammanhang. Nu vill han gå ännu längre och menar att vi skall bygga bostäder först, varefter det kommer en industri till ifrågavarande ort. Det kan man naturligtvis göra. Men frågan är om det är rimligt och riktigt att göra det, när man vet, att det finns ungefär 25 000 människor — det gäller huvudsakligen familjer med barn — som i dag inte har någon egen lägenhet. Vi får väl ändå tänka litet på dem och försöka att klara deras bostadsförsörjning om det går.

Det är riktigt att på en ort där det finns lediga bostäder kan lokalisering bli möjlig. I ett aktuellt fall, nämligen i Kristinehamn, hade man ett lägenhetsbestånd på 200 lägenheter som stod tomma. Det har berättats för mig att Saab bestämde sig för att dit förlägga en avdelning till en industrilokal som iordningställdes genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg. Det blev en lokalisering dit tack vare dessa lediga bostäder. Det är utomordentligt tillfredsställande att det kunde ske. Det är möjligt att det finns andra orter där situationen kanske inte är exakt likadan men som har ett gynnsamt läge med god tillgång på bostäder och arbetskraft. Det råder väl ingen tvekan om att det är gynnsamma faktorer ur lokaliseringssynpunkt.

Industrierna söker sig i ökad utsträckning från storstadsregionen ut till landet i övrigt. Det är ju på det sättet lokaliseringen genomföres, och vi försöker påverka den med de ekonomiska möjligheter som ställts till vårt förfogande.

Min inställning till lokaliseringspoli-

Vid remiss av statsverkspropositionen

tiken är i dag precis densamma som den var i höstas. Men vi ställs inför problemet att fördela de bostäder vi kan bygga. Vi kan därvid inte bortse från bristen. Vi kan inte resonera som om det inte fanns någon brist i detta storstadsområde. Jag har redovisat den. Den är 69,1 procent. Jag sade i runt tal 70 och jag hoppas att den siffran kan godtas. Man måste då se till att man får en ökning av bostadsbyggandet där, när den kan genomföras. Vi anser att den bör kunna genomföras nu.

Det är ändå fråga om en försiktig ökning. För exempelvis stockholmsområdet igångsattes i fjol byggandet av 15 000 lägenheter. Statistiskt redovisades 14 000 lägenheter. Dessutom medgavs igångsättning av 1 000 lägenheter att avräknas på 1965 års kvot. Storstockholm och Stockholms län får nu en ram på 20 000 lägenheter. Det innebär att detta område som i fjol fick 18 000 lägenheter nu får en ökning med 2 000. Därifrån skall sedan räknas de förskottade 1 000 lägenheterna. I realiteten innebär det alltså en ökning för storstockholmsregionen och Stockholms län med 1 000 lägenheter.

Här riskerar jag naturligtvis att representeranter för storstadsområdet, som ansett denna fördelning vara gynnsam, nu säger: Jaså, var det inte mer! Nej, tyvärr var inte utrymmet större för en ökning i detta bostadsområde. I jämförelse med landet i övrigt är det en ökning, men man skall inte överdriva den. Under alla omständigheter skall man inte överdriva den från den övriga delen av landet.

Jag vet inte vad herr Hansson skulle vilja rekommendera i stället. Herr Hansson säger att man bör göra minskningen generell, d. v. s. den skall genomföras överallt. Men då glömmer herr Hansson bort att under treårsperioden 1962, 1963 och 1964 var den genomsnittliga igångsättningsökningen 18 000 fler lägenheter än för den förra treårsperioden. Det innebär att landet utanför storstadsregionen svarade för den väsentliga ök-

ningen, medan bostadsbyggandet i storstadsområdet minskade från 1962 till 1963 med 4,5 procent. Man får alltså vid bedömningen välja en annan utgångspunkt än fjolåret. Man måste göra avvägningen med hänsyn till stegringen 1962, 1963 och 1964 och realistiskt konstatera att den tyvärr inte kunde komma storstadsområdet till godo. Därför kan man inte göra en sådan begränsning av byggandet som herr Hansson skulle vilja genomföra.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet sade att han hade precis samma inställning till lokaliseringen nu som i höstas. Det betvivlar jag inte alls, men denna inställning har kommit väsentligt klarare fram i dag än den gjorde i höstas.

Statsrådet talar om att lokaliseringsinsatserna skall vara lika intensiva. Det förslag varom beslut nu skall fattas innebär beträffande antalet lägenheter i förhållande till det preliminära lånebeslutet för 1964 att exempelvis Gävleborgs län får en minskning med 27 procent, Västernorrlands län med 30 procent, Jämtlands län med 42 procent, Kopparbergs län med 32 procent, Malmöhus län med 29 procent etc. Låt mig då fråga: Hur skall det vara möjligt att bedriva en aktiv lokaliseringspolitik med denna bostadspolitik?

Statsrådet ville inte riktigt acceptera att bostäderna ibland kan komma först. Det finns emellertid många kommuner som har ordnat tomter för att bygga småhus och där det nu växer upp mycket förnämliga småhusområden. Jag har den uppfattningen att till sådana orter kan det komma industri, sedan arbetskraften flyttat ut från någon storstad i närheten — med nuvarande kommunikationsmöjligheter kan den även ligga en bit därifrån.

Statsrådet konstaterar vidare att byggnadskostnaderna ökat väsentligt. De har alltid ökat när man haft en då-

lig planering av byggandet, när man haussat fram ett omfattande byggande på en gång eller på en bestämd plats. Jag undrar för min del om inte bostadsbyggnadskostnaderna på så sätt kommer att haussas upp låt oss säga i Stockholm, om man där försöker forcera fram ett byggande som man inte på ort och ställe har resurser för att klara.

»Vad vill herr Hansson göra för kostnadsutvecklingen?» undrade statsrådet. Låt oss få en jämnare bostadsproduktion, låt oss skärpa priskontrollen på byggnadsområdet — det är synnerligen nödvändigt — och låt oss ändra subventionssystemet så att subventionerna inte i första hand kommer dem till godo som inte behöver dessa. Jag hoppas att regeringen inte är alldeles rådlös själv, då det gäller att vidtaga åtgärder för att stoppa de ökade bostadskostnaderna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par kommentarer till den intressanta debatt som här förts!

Statsrådet Johansson ansåg att herr Hansson i Skegrie hade varit oförsiktig och uppmanade honom att i fortsättningen bli försiktig. Jag kan hålla med om att herr Hansson i Skegrie var oförsiktig i något avseende som berörde bostadsbristen i storstäderna. Men jag måste säga att denna oförsiktighet alldeles förbleknar i jämförelse med den mångordiga oförsiktighet som inrikesministern själv visade när han skulle förklara varför det har gått med bostadsproduktionen som det har gjort.

Inrikesministern säger att vi har kommit i ett läge där det är nödvändigt att minska ökningstakten på grund av den betänkliga kostnadsutvecklingen. Ja, det är inte märkvärdigt att det har blivit på det sättet, när regeringen här från sina hänkar år efter år före 1961—1962 och även någon gång därefter avvisar förslag om en någorlunda jämnt planerad byggverksamhet och om en konjunkturreserv. När man säger nej

Vid remiss av statsverkspropositionen

till detta och sedan kommer i en situation som gör att man i ett enda huj och delvis gripen av panik vill öka igångsättningen med 15 000—20 000 lägenheter under en 12-månadersperiod eller så, då är det inte underligt att det uppstår en överpåfrestning på marknaden. Grundorsaken till detta är, såsom herr Hansson i Skegrie riktigt framhöll, den bristande planeringen.

Jag delar den uppfattningen att något måste göras för storstadsregionernas del. Men det är inte bara där bostadsbristen finns. Jag kan försäkra inrikesministern att den finns även t. ex. hos oss i Eskilstuna och på många andra håll.

När det gäller denna minskning av ökningstakten, som framför allt är en konsekvens av, jag höll på att säga en nästan konsekvent konsekvenslös planering från regeringens sida, så använder inrikesministern en formulering som är något av ett understatement. Han säger att man skall *något* minska ökningstakten. Av den tabell över utvecklingen av bruttoinvesteringarna, som finns i bilagan till statsverkspropositionen, framgår att för 1963 och 1964 ökade bostadsinvesteringarna med 9 procent. Nu räknar man för 1965 med en ökning på 1 procent. Ökningstakten har alltså minskat till $\frac{1}{9}$.

Detta är verkligen ett monument över en dålig planering, som regeringen icke har anledning att tacka någon annan än sig själv för.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med herr Wedén vill jag inte alls bestrida att det behövs ett ökat bostadsbyggande i storstäderna, men jag undrar om inte statsrådet Johansson genom sina uttalanden i årets statsverksproposition har givit länsbostadsnämnderna en uppgift som är direkt omöjlig att fullgöra.

Statsrådet säger att byggandet i storstäderna skall öka samtidigt som igång-

Vid remiss av statsverkspropositionen

sättningsens totala omfattning skall minska. Detta betyder att länsbostadsnämnderna ute i landet får ett mindre antal lägenheter att fördela. Det rör sig om en minskning på 25, 30, upp till 35 procent. Men sedan finns det i statsrådets skrivning en vändning som är litet överraskande. Statsrådet framhåller att man vid fördelningen bör se till att expanderande industriorter ute i landet får ett tillräckligt stort bostadstillskott. »Ett tillräckligt stort bostadstillskott» — det betyder sannerligen inte så litet.

Vad skall alltså en länsbostadsnämnd göra i detta sammanhang? Jo, den skall först och främst klara av den minskning i bostadsbyggandet ute i länet som följer av nedgången av igångsättningen. Men dessutom skall nämnden ordna så, att det blir en ökning av bostadsbyggandet på de expanderande industriorterna, och sådana finns nog i de flesta län.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Johansson: Är detta över huvud taget möjligt? Är talet om ett tillräckligt stort bostadstillskott på de expanderande industriorterna ute i landet ett löfte som verkligen kan uppfyllas med den igångsättning som statsrådet nu räknar med?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Givetvis kommer man ute i länen att ställas inför betydande problem vid den fördelning av bostadsbyggandet som skall ske. Å andra sidan är det inte plötsligt fråga om något nolläge. I Östergötlands län gäller det nu att fördela ca 3 300 lägenheter. Vid den fördelning, som därvid skall ske på det regionala planet, har man att beakta intressena på de orter inom området där bostadsbristen är störst och där en påtaglig expansion försiggår.

Från regeringens sida har vi velat rikta uppmärksamheten på att man även vid den avvägning som skall göras på det regionala planet måste så långt som möjligt tillgodose behoven på de orter,

där företag kommer att etableras på grund av den förda lokaliseringpolitiken eller där det över huvud taget sker en tillväxt av befintlig industri med åtföljande ökning av arbetskraften. Även om denna fördelningsuppgift är besvärlig, är den inte svårare att lösa på det regionala planet än på det rikspolitiska. Och den måste fullgöras även om det möter kritik här och var. Men det gäller att vara beredd på detta och att kunna ange sina motiv för de åtgärder som vidtagits. För min del har jag gjort detta i statsverkspropositionen och jag står för de intentioner beträffande fördelningen som jag där angivit.

Jag hade kanske väntat mig att herr Wedén, som ändå har ett visst intresse för näringslivet och brukar kunna företräda detta intresse på det eleganta sätt som utmärker honom, inte helt skulle förbigå att någonting av näringslivets problematik ligger i botten, att vi i finansplanen klart har redovisat hur utvecklingen tedde sig i fjol och att den ökning som vi kunde åstadkomma — en ökning av kapitallänskottet till bostadsbyggandet på något över 500 miljoner kronor — skedde därför att näringslivet minskade sin andel med omkring 250 miljoner kronor. Om näringslivet självt nu anmäler att det har behov av en vidgning — och som jag har nämnt visar de senaste redovisningarna från arbetsmarknadsstyrelsen av ansökningar om byggnadstillstånd en väsentlig uppgång i fråga om näringslivets önskemål om byggnadsverksamhet — får vi ändå försöka bereda utrymme för denna.

I medkammaren har en talesman för högern sagt att vi måste minska bostadsbyggandet, inte öka det. Jag skulle egentligen vilja fråga herr Hansson i Skegrie — som nyss talade om att vi har haft en upphaussning av vårt byggande som medfört ökade kostnader — om han menar att vi skulle ha byggt mindre? Vad är då motivet för hans påstående? Herr Hansson i Skegrie kri-

tiserar det omfattande bostadsbyggandet därför att det medför ett kostnadstryck uppåt. Om vi är överens om det, bjuder väl logiken att vi bör hålla igen. Säg då det, herr Hansson i Skegrie! Om vi skulle öka bostadsbyggandet ännu mer och ta arbetskraften och framför allt materielen i anspråk, skulle det betyda att vi ökade konkurrensen om de tillgångar som finns med risk för en ytterligare stegring av kostnaderna. Vi har just velat säga i propositionen att vi härvidlag måste iaktta försiktighet för att kunna komma till rätta med kostnadsutvecklingen.

Herr Hansson i Skegrie försöker på ett avväpnande sätt göra gällande att man kan tänka sig priskontroll och att man kan ta bort de generella subventionerna. Men, säger han sedan, regeringen borde väl kunna tänka något själv! Javisst, vi har beslutat om en prisundersökning; det är kanske den herr Hansson i Skegrie har läst om när han nu presenterar detta sensationella uppslag om att kontrollera priserna. Det arbetet är alltså i gång.

Herr Hansson i Skegrie talar också om att vi kan ta bort de generella räntesubventionerna. Detta påbörjades år 1956, för bara åtta år sedan. Herr Hansson borde vara medveten om att det pågår en viss avveckling. Vi har två år i rad beslutat därom, och jag har vid åtskilliga tillfällen sagt att jag tycker det är riktigt. Vi har uppdragit åt bostadsutredningen att pröva i vilken omfattning en tidsbestämd ordning kan fastställas, inom vilken man kan genomföra en avveckling av de generella räntesubventionerna och ersätta dem med stöd destinerat mot barnfamiljer, äldre, handikappade o. s. v. Detta är alltså ingenting nytt. Det är bara åtta år sedan arbetet påbörjades, herr Hansson i Skegrie.

I övrigt hörde jag ingenting av nya uppslag från herr Hansson i Skegrie, men han påpekade att det sker en så väsentlig begränsning av bostadsbyggan-

Vid remiss av statsverkspropositionen

det i Gävleborgs och Västerbottens län o. s. v. Ja, det gör det, om man mäter byggandet mot den igångsättning som skedde i dessa län i fjol. Låt mig emellertid också erinra om att när de 2 000 lägenheterna i extra kvot som det beslutades om fördelades, gavs tillskotten i huvudsak till våra norrlandslän, Gävleborgs, Västernorrlands och andra.

Vi har nu — jag vill upprepa det — en kvotdel på 3 000 lägenheter som vi hoppas att man skall vara färdig att fördela senast i mars. Då får vi se vilken omfattning byggandet kan få i dessa län, där man kan påvisa lokaliseringsönskemål, faktiska lokaliseringar, industriexpansion o. s. v. Där kommer alltså denna fråga tillbaka.

Herr Wedén yttrade någonting om planering. Det är rätt intressant att här påminna om att vi i vår skrivning i statsverkspropositionen just har anfört att det är den bättre planeringen — centralt och regionalt — som har möjliggjort den ökning av bostadsbyggandet som har skett under de senaste åren. Vi är överens om att bättre planering är nödvändig, och den centrala myndigheten, bostadsstyrelsen, anstränger sig för att åstadkomma en sådan långsiktig planering. Det är klart — det erkänner jag villigt — att denna i någon mån försvåras av att man inte kan fullfölja ett bostadsbyggande i samma omfattning eller med en stegring år från år, men vi har också sökt att pröva en byggverksamhet som regleras genom en samverkan mellan företagar- och arbetstagersidan, varvid man söker att med utgångspunkt i sysselsättningen avväga verksamheten inom bostadsbyggandet, industribyggandet och annat byggande för att på detta sätt åstadkomma planering med en så långt det är möjligt jämn sysselsättning.

Vi förmenar att om det blir en ökning i industribyggandet, så får bostadsbyggandet med hänsyn till arbetskraften förhålla sig som ett av två kommunicerande kärl. Men vi kan inte gärna ta

Vid remiss av statsverkspropositionen

arbetskraft från andra delar, från industrien.

Det har i finansplanen anmärkts, att en viss överflyttning av arbetskraft kan ha skett från industrien till byggverksamheten, vilket kan antas ha varit till förfång för expansionen inom den industriella sektorn. Jag skall inte närmare utveckla den saken nu utan vill bara säga att man eventuellt kan tänka sig att så har skett. Jag tror dock inte att det har skett i någon betydande omfattning. Men vi skall inte påverka eller stimulera en sådan överflyttning av arbetskraften nu.

Jag menar dock att man skall ta sikte på att hålla sysselsättningen uppe så långt detta är möjligt också inom byggnadsområdet. Jag vill erinra om att vi även har den verksamhet som bedrivs för att förbättra de äldres bostäder, alltså förbättringslåneverksamheten. Där har vi föreslagit riksdagen att i praktiken ge bostadsstyrelsen och de regionala myndigheterna en låneram, som möjliggör all den av kommunerna önskade förbättringsverksamheten av de äldres bostäder. Den kommer också att dra till sig arbetskraft. Jag tror därför att man kan säga att planeringen inte så släpar

efter som herr Wedén vill göra gällande.

Det kan vidare inte vara så, att herr Wedén glömt att vi 1962 kom in i en konjunktursvacka, där man från arbetsmarknadsmyndigheternas sida bedömde det som önskvärt med igångsättning av en så stor byggnadsverksamhet som möjligt och därför i praktiken gav frihet åt allt det byggande som var färdigplanerat. Detta gjorde att vi fick den stora uppgången 1962. Men konjunktursvackan berodde ju på omständigheter i den internationella ekonomien. Så långt tillbaka i tiden ligger ju inte detta, och vi borde kunna vara överens om att den faktorn var avgörande det året.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr andre vice talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.33.

In fidem

Sune K. Johansson